

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

15. YÜZYIL PAPALIK VE İTALYA SİYASETİNDE
ETKİN BİR AİLE: BORGİALAR

Hasan SABURLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Sayime DURMAZ

Çankırı – 2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

15. YÜZYIL PAPALIK VE İTALYA SİYASETİNDE
ETKİN BİR AİLE: BORGİALAR

Hasan SABURLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Sayime DURMAZ

Çankırı – 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iv
TEZ KABUL VE ONAY.....	viii
ÖNSÖZ	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR	viiix
1. GİRİŞ.....	1
2. BORGIA AİLESİ	3
3. BORGIALARIN İTALYA’DA ETKİN SİYASİ FAALİYETLERİ.....	9
3.1. Rodrigo Borgia’nın Faaliyetleri	9
3.2. Cesare Borgia’nın Faaliyetleri.....	35
3.3. Lucrezia Borgia’nın Faaliyetleri.....	42
4. BORGIALARIN KÜLTÜR, SANAT VE MİMARİ FAALİYETLERİ.....	52
5. BORGIALARLA İLGİLİ GAYRİMEŞRULUK İDDİALARI	61
6. SONUÇ	67
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ.....	74

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *[15. Yüzyıl Papalık ve İtalya Siyasetinde Etkin Bir Aile: Borgialar]* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

25/01/2024

Hasan Saburlu

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Hasan Saburlu] tarafından hazırlanan *[15. Yüzyıl Papalık ve İtalya Siyasetinde Etkin Bir Aile: Borgialar]* başlıklı bu çalışma, *[25.01.2024]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği ile]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Tarih]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Sayime Durmaz	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Rahman Ademi	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Mustafa Kalkan	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25/01/2024 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun Polat

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Lisans döneminde öğrenciyken tarih konulu filmlerin ve video oyunlarının meraklısı biri olarak oynadığım video oyunlarından birinde, oyununun hikâyesinin geçtiği 15. yüzyıl ve hikâyede ön plana çıkan önemli karakterlerden biri olan Rodrigo Borgia ilgimi oldukça cezbetmişti. Lisans bitirme çalışmamı bu sebeple Rönesans İtalyası üzerine yapmıştım. Bu merak ve ilgiyle yüksek lisans çalışmamı VI. Alexander adıyla taç giyen Rodrigo Borgia, ailesi ve onun farklı çizgide yaptığı papalık görevi üzerine daha derin bir şekilde kurmayı istedim. Bu minvalde danışmanım Sayın Doç. Dr. Sayime Durmaz’a Borgia Ailesi ve İtalyan tarihindeki etkinlikleri üzerine çalışma isteğimi belirttim.

Danışmanım Sayın Doç. Dr. Sayime Durmaz, bu konu üzerinde çalışmamı destekleyerek literatüre katkı sağlamamın önünü açmış oldu. Zira gerek Türk literatüründe gerekse dünya literatüründe bu konuyla ilgili az sayıda çalışmanın bulunması, bu konu üzerinde çalışma isteğimi ve azmimi tetikleyen başka bir husus oldu. Bu çalışmanın meydana gelme aşamasında emekleri bulunan başta danışmanım Sayın Doç. Dr. Sayime Durmaz olmak üzere, Sayın Prof. Dr. Rahman Ademi ve Sayın Doç. Dr. Mustafa Kalkan hocalarıma, bu süreçte maddi manevi desteğini esirgemeyen tüm dostlarıma ve aileme katkılarından ötürü şükranlarımı sunarım.

25/01/2024

Hasan SABURLU

ÖZET

Tezin Başlığı : 15. Yüzyıl Papalık ve İtalya Siyasetinde Etkin Bir Aile: Borgialar

Tezin Yazarı : Hasan Saburlu

Danışman : Doç. Dr. Sayime Durmaz

Anabilim Dalı : Tarih

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 25/01/2024

Borgia Ailesi, Valensiya kökenli ve Papalık tarihinde önemli yere sahip bir ailedir. Papa III. Callixtus adıyla taç giyen Alfonso Borgia ile Kilise’de ilk kez görülen bu aile; Papalık ve İtalya Tarihi açısından büyük öneme sahip olmasına karşın Hristiyan camiasında, işledikleri iddia edilen günahlarla anılmıştır. Ancak özellikle III. Callixtus’un yeğeni olan ve Papa VI. Alexander adıyla taç giyen Rodrigo Borgia; yalnızca Papalık ve İtalya değil, dünya tarihi açısından önemli bir isimdir. Bu aileyi tartışmalı hâle getiren durum ise Papa VI. Alexander’ın, kardinallik döneminde Kilise kurallarını çiğneyerek yaptığı gizli evlilik ve bu evlilikten dünyaya gelen çocuklarını, papa olduğu dönemde nepotist bir tutumla Kilise ve Papalık Devleti’nde etkin rollere getirmesi olmuştur. Bu sebepten ötürü VI. Alexander’ın çocukları Cesare Borgia ve Lucrezia Borgia ön plana çıkmış, siyasetteki etkinlikleri sebebiyle birçok gayrimeşruluk iddialarının ve ithamlarının hedefi hâline gelmişlerdir. Bu çalışmada amaçladığımız husus Borgia Ailesi’nin edindiği kötü şöhretle beraber ortaya koydukları önemli icraatları da incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Papalık, Borgialar, VI. Alexander, Gayrimeşru, Nepotizm.

ABSTRACT

Thesis Title : 15th-Century an Influential Family in Papacy and Italian Politics: The Borgias

Author : Hasan Saburlu

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Sayime Durmaz

Department : History

Thesis Type : Master's Thesis

Date : 25/01/2024

The Borgia Family is a family of Valencian origin and has an important place in the history of the Papacy. This family was first seen in the Church with Alfonso Borgia, who was crowned as Callixtus III; Although it is of great importance for the history of the Papacy and Italy, it is remembered in the Christian community for the sins it allegedly committed. However, Rodrigo Borgia, who was crowned as Alexander VI, the nephew of Callixtus III, is an important name not only in the history of the Papacy and Italy, but also in world history. The situation that made this family controversial was Alexander VI's secret marriage during his cardinalty period, in violation of the Church rules, and his children born from this marriage, who took active roles in the Church and the Papal State with a nepotistic attitude during his time as pope. For this reason, Alexander VI's children Cesare Borgia and Lucrezia Borgia came to the fore and became the target of many illegitimacy claims and accusations due to their activities in politics. Our aim in this study is to examine the actions of the Borgia Family and their bad reputation.

Keywords: Papacy, Borgias, Alexander VI, Nepotism, Illegitimate.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
C.	Cilt
ev.	Çeviren
Ed.	Editör
No.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
S.	Sayı
Vol.	Cilt

1. GİRİŞ

Borgia ailesinin papalık kurumu üzerindeki ilk hâkimiyeti III. Callixtus (1455-1458) unvanı ile papalık koltuğuna oturan Alfonso Borgia ile başlamıştır.¹ Valencia, İspanya kökenli bu ailede III. Callixtus'un ardından kilisede görülen diğer bir üye ise VI. Alexander ismiyle taç giyen Rodrigo Borgia'dır. Babası III. Callixtus'un öz kardeşi ve asil bir şövalye olan Alfred Borgia idi. Borgiaların memleketi olan Valensiya'da Yahudi nüfusun varlığı bilinmesine karşın Borgialar, taşıdıkları boğa amblemiyle Yahudi olmadıklarını kabul ettirmişlerdir.²

Alfonso Borgia ailesinin genel bir geleneği olan nepotizmi papalık kurumunda 15 ve 16. yüzyılda Papalık, nepotizm ve türlü usulsüzlüğün yuvası hâline gelmiştir. Bu tür davranışların zirve yaptığı dönem başta Borgia Ailesine mensup Papaların idare dönemleri olmak üzere 15. yüzyılın ortalarından 16. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan süreçtir.³ Alfonso Borgia, nepotizmi uygulamaya başlayan ilk Borgia papasıdır. Ancak kayırma ile kardinal yaptığı iki yeğeninden biri olan Rodrigo Borgia onun esamesini okutmayacak derecede nepotizm, yolsuzluk, gayrimeşru ilişki skandalları vb. türlü uygunsuz davranışta bulunmuştur.⁴ Borgialar yalnızca iki papa çıkarmasına rağmen o derece etkili olmuşlardır ki Rönesans çağında papalık dediğimizde akıllara Borgia papaları ve onların gayrimeşru çocuklarının isimleri gelmektedir. VI. Alexander unvanı ile tahta çıkan Rodrigo Borgia bir papa görünümünden uzak, gayrimeşru çocukları olan, bir din adamından beklenmedik bir şekilde maddi açıdan fazlası ile gelişkin bir vaziyette idi. Papalık koltuğuna hile ve rüşvet ile sahip olduğu görüşü genel kanı hâline gelmiş olan Rodrigo'nun maddi ve siyasi gücü İncil'in önüne koyduğu söylenmektedir. Rodrigo, İtalya üzerine istila saldırıları düzenlemek amacıyla harekete geçen Fransızları, Türklere karşı bir haçlı ittifakı kurarak oyalamak ve istilâyı engellemek istemişse de bunda başarılı olamamış, Fransızlar bu dönemde

¹ Bekir Zakir Çoban, *Hristiyanlık'ta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, DEÜ SBE, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 96.

² Onofrio Panvinio, *Historia Platine De Vitis Pontifictum Romanorum*, Ex Officina Choliniana, 1626, s. 355.

³ Mustafa Yıldırım, "Rönesans ve Reformasyon", *KAREFAD ÇAKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C:8, S:1, Nisan 2020, s. 195.

⁴ Çoban, a.g.t., s. 97.

İtalya'yı istilâ etmişlerdir.⁵ Borgiaların bu dönemde yalnızca usulsüzlükler ve gayrimeşruluklarla dolu bir yönetim sergilemesi onların yönetsel açıdan hiçbir olumlu tarafları yokmuş gibi görölmelerine sebebiyet verdi. Özellikle de Katolik çağdaş yazarlar, biri beş göstererek abartılı anlatımlarla Borgialara nefretlerini kustukları için bu durum onların yıllar boyunca modern tarihçilerin bile isimlerini anmaktan imtina ettiğı bir aile olmalarına sebebiyet verdi. Rodrigo'nun Cem Sultan meselesinde başat rol oynamasına karşın Türk tarihçiliğinde de birkaç cümlelik açıklamalarla üzerinden geçilmektedir. Zira Avrupalı tarihçiler yüzyıllardır dinledikleri lanetlemelerin etkisinde bu konuya yaklaşım göstererek asla böyle bir papa olmamış gibi davranma psikolojisi içine girmişlerdir. Ancak modern dönem tarihçilerinin çalışmaları üzerine Borgialarla ilgili iddiaların aslında çok da dayanağı sahip olmadığı; bununla beraber birbirleriyle çeliştiğı de gözlemlenmiştir. Borgia Ailesi'nin dışında Papa IV. Sixtus da yeğenlerini Kilise'de önemli noktalara getirmiştir. Onun yanı sıra X. Leo Medicilerden bir papa olan Giovanni de Medici de nepotizm yapmış, kuzeni olan Giulio di Giuliano de Medici VII. Clemens adıyla papa olmuştur.⁶ Ancak tüm bunlara rağmen özellikle Rodrigo ve çocukları her zaman gayrimeşruluğun temsilcisi hâline getirilmiştir.

⁵ Çoban, a.g.t., s. 98.

⁶ Yıldırım, a.g.m. s. 195.

2. BORGIA AİLESİ

Borgia Ailesi aslen Valencialı, İspanyol kökenli bir aile olmasına rağmen Kilise içerisinde edindikleri yer sayesinde 15. asrın ortalarından 16. asrın ilk çeyreğine kadar, Papalık ve İtalya siyasetinde etkili hâle gelmişlerdir. Borgia Ailesi, Kilise içerisinde etkinliğini sağlayan, başta 2 papa olmak üzere önemli din adamları ve siyasetçiler çıkarmıştır. Ancak bu aile çoğunlukla nepotizm ve gayrimeşru uygulamaları ile skandalların merkezi hâline gelmiştir. Borgia ailesi içerisinde çıkan dört kişi tarih sahnesinde önemli rol oynamıştır. Ailenin Papalık kurumunda ilk görülen ismi III. Callixtus namıyla papalık koltuğuna oturan Alfonso Borgia'dır. Borgia Ailesi'nden çıkan ikinci papa, VI. Alexander adıyla papalık koltuğuna oturan Rodrigo Borgia'dır. Rodrigo Borgia'nın oğlu olan ve aynı zamanda hem kardinal olarak Kilise'de hem de bir komutan olarak Papalık ordusunda görev alan Cesare Borgia ve onun kız kardeşi olan, yaptığı politik evlilikler sayesinde etkin bir şekilde politikada etkisini gösteren Lucrezia Borgia, ailenin içinde ön plana çıkan isimlerdir. Aile bu isimlerden daha az etkili olan, birçok üyeyi daha bünyesinde barındırmışsa da isminin anılmasını sağlayacak işler bu dört isim tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu pek de ismi anılmayan kişilerden biri de Rodrigo'nun torunu olan, aziz unvanı almış St. Francis Borgia'dır. Borgiaların etkinliği 16. yüzyılın sonlarında azalmış ve 18. yüzyılda aile tamamen yok olmuştur.⁷ Francis Borgia ile ilgili belirgin eserlerden biri de 19. asır ressamlarından Francisco Goya'nın Francis Borgia'nın ölümünü tasvir ettiği "Ölüm Döşesindeki bir Tövbekâr Aziz Francis Borgia" adlı tablodur.⁸

III. Callistus ismiyle Papalık koltuğuna oturan Alfonso Borgia, bir papa olarak çok görülmeye alışkın olunmadık bir şekilde dünyevi hükümdarlarla içli dışlı bir ilişki içerisindeydi. Bu durum kendisine karşı halkta bir güvensizlik oluşmasına yol açmıştır. İtalyan olmamasının yanı sıra İspanya'ya dayanan kökenleri dini açıdan güvenilirliği ile ilgili soru işaretlerini ortaya çıkarmıştır. Hatta bir takım kardinal bu durumdan rahatsızlık duyarak Roma'yı terk edip kendi papalıklarını kurarak yeni bir

⁷ Adam Agustyn, "Borgia Family", *Encyclopedia Britannica*, Erişim Tarihi: 1.11.2022
<https://www.britannica.com/topic/Borgia-family>

⁸ Andrew Schulz, "The Expressive Body in Goya's Saint Francis Borgia at the Deathbed of Impenitent", *The Art Bulletin*, CAA, Vol. 80, No: 4, Aralık 1998, s. 665, Erişim tarihi: 21.12.2023.
<https://www.jstor.org/stable/3051318>.

şizma hareketi oluşturmayı bile düşünmüştür. Ancak bu hoşnutsuz hava kilise içinde önemli yere sahip isimlerin Alfonso'ya övgüler düzmesiyle dağılmıştır.⁹ Bunlara örnek olarak Floransa Başpiskoposu Aziz Antonino'nun Orvietolu Giovanni'ye yazdığı 24 Nisan 1455 tarihli mektubu gösterilebilir. Bu mektupta Antonino, Alfonso'nun İspanyol olmasının İtalya'daki Aragon üstünlüğünü sağlayacak bir unsur olarak yorumlanmasına ve bu sebeple ön yargıyla yaklaşılmasına sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Alfonso'nun Türklerle savaşma ve "Konstantinapolis'in" yeniden Hristiyanlara ait olması için elinin altındaki nüfuzu kullanacağını dile getirmiştir. Onun papalık koltuğunda hakkaniyetli bir idare sergilemekle birlikte, İsa'nın rehberliğiyle başarılı olacağını belirtmiştir.¹⁰

Jacob Burckhardt'a göre Borgiaları incelerken İtalya'nın kültürel öğelerinin içine onları dâhil etmek pek mümkün görünmemektedir. Zira her ne kadar İtalya'da etkili bir siyaset izlemişler ve kültürel etkinlik göstermişlerse de yaşantılarında İspanyol kültürünün derin izlerini görmek daha mümkündür. Hizmetkârları İspanyol, kıyafetleri İspanyol kıyafetleridir.¹¹ Borgia ailesi Papalığın gücünü kullanarak İtalya üzerinde kendilerine yeni bir hâkimiyet alanı yaratmış ve bu sayede gayrimeşru işlerini aklamışlardır. Roma'nın önde gelen ailelerini tahakküm altına almış; bu aileleri gerektiğinde ortadan kaldırmak için türlü acımasızlıklara da imza atmışlardır. Tüm bunlar olurken gerçeklerden haberdar olmayan halk, bu olaylardan ancak VIII. Charles'ın İtalya üzerine sefer düzenlemesi sırasında haberdar olmuştur.¹²

Borgia Ailesi'nin ilk defa Papalık kurumunda ismi geçen üyesi III. Callixtus ismiyle papalık koltuğuna oturan Alfonso Borgia'dır. Alfonso Borgia, 1378'de İspanya'nın Játiva bölgesinde doğmuştur. 1455 yılından ölümünün gerçekleştiği 1458 yılına kadar papalık koltuğunda oturmuş, bu süre zarfında daha sonra VI. Alexander olarak papalık koltuğuna geçecek olan; yeğeni olarak tanıttığı Rodrigo Borgia'yı Kilise'ye yerleştirmiştir. Ölümünün ardından II. Pius papalık koltuğuna geçmiştir. 25 Mart

⁹ Frederick Baron Corvo, *Chronicles of The House of The Borgia*, E. P. Dutton & Co., New York, 1901, s. 19.

¹⁰ Frederick Baron Corvo, *Chronicles of The House of The Borgia*, E. P. Dutton & Co., New York, 1901, s. 20.

¹¹ Jacob Burckhardt, *İtalya'da Rönesans Kültürü*, Çev. Bekir Sıtkı Baykal, Panama Yayınları, Ankara 2020, s. 133.

¹² Burckhardt, a.g.e., s. 134.

1455'te V. Nicholas ölmüş ve Alfonso Borgia, III. Callixtus adını alarak 8 Nisan'da papa seçilmiştir. Papa olarak, esas olarak Türklerin işgaline karşı Hristiyan Avrupa'nın örgütlenmesiyle ilgilenmiştir. Konstantinopolis II. Mehmed tarafından 1453'te ele geçirilmiş ve Papa V. Nicholas'ın her türlü çabayı göstermesine rağmen İslam güçlerinin muzaffer yürüyüşünü durdurmak için hiçbir şey yapılamamıştı. Daha kardinal olarak görevdeyken III. Callixtus bu işe özel bir ilgi göstermiştir.

Seçildiğinde önceden planlamış olduğu programı uygulamaya koyulmuştur. Avrupa'nın tüm ülkelerine, şehzadelere ulusal kıskançlıklarını bir süreliğine unutmalarını isteyen ve bir Türk istilasını tehlikesini kontrol altına almak için son bir çabaya bir kez daha katılmalarını rica etmek üzere Haçlı Seferi vaazları gönderilmiştir. Misyonerler, Haçlı Seferi'ni vaaz etmek, savaşlarda aktif hizmet için gönüllüler temin etmek, sahadakileri desteklemek için gerekli vergileri toplamak ve duaları meşgul etmek için İngiltere, Fransa, Almanya, Macaristan, Portekiz ve Aragon'a gönderilmiştir. Başarı için III. Callixtus'un emriyle, inananlara haçlıların refahı için dua etmeleri gerektiğini hatırlatmak için çanlar öğle vakti çalınmıştır.¹³ Türk ordularının 6 Ağustos 1456'da Belgrad'da geri püskürtülmesi sebebiyle bugünü 1457 yılında bayram olarak kutlama kararı almıştır. Papalık kurumunun günahsız olduğunu ilân eden "Innocent" kavramının varlığını sürdürmüştür. Kişisel yaşantısında kusursuz bir din adamı çizgisi gösterse de nepotist bir yönetim sergilemekten geri durmamıştır.¹⁴ III. Callixtus, kimi çevrelerce yüce idealleri, sınırsız cesareti, enerjisi ve sebatı olan bir adam olarak hatırlanmaktadır. O sırada Avrupa'nın karşı karşıya olduğu tehlikelerin farkına varmış ve Hristiyan prenslerini kendi ülkelerinin savunması idealinde birleştirmek için her türlü çabayı göstermiştir; başarısızlığının suçu onda değil, onun öğütlerini dinlemeyi reddedenlerde görülmektedir. Katolik camiasında kimi çevrelerce açık sözlü ve lekesiz bir karakter olarak görülen Alfonso'nun adam kayırmacılık ve açgözlülük suçlamalarıyla zarar görmüş olmasını talihsizlik olarak açıklamaktadır.

¹³ James Maccaffrey, "Pope Callistus III." *The Catholic Encyclopedia*, Robert Appleton Company, Vol. 3, New York 1908, Erişim Tarihi: 21.02.2022. <http://www.newadvent.org/cathen/03187a.htm>

¹⁴ Melissa Petruzzello, "Callixtus III", *Britannica Encyclopedia*, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022. <https://www.britannica.com/biography/Callixtus-III-pope>

Ölümü gerçekleştiğinde kiliseye önemli kazançlar sağlamış olarak papalık koltuğunu bırakmıştır.¹⁵

Rodrigo'nun amcası olan Alfonso Borgia'nın (III. Callixtus, 8 Nisan 1455-6 Ağustos 1458) papalığının ilk dönemlerinde komutan ve muhafız olarak atamaları yapılan kişiler akrabalık gibi bağlardan daha ziyade sadakat usulüne göre belirlenmekteydi. Burada bahsedilmekte olan sadakat meselesi papaya karşı duyulan sadakatten daha ziyade Kilise ve Hristiyanlığa karşı duyulan sadakattir. Bu atamaların resmî belgeleri olan fermanlar aynı zamanda sadakati temsil ettiğinden söz konusu belgelere sahip olabilmek büyük bir erdem olarak görülmekte ve Kilise için de büyük bir önem arz etmekteydi.¹⁶ Ancak 1456'da Alfonso, diğer bir yeğeni olan Pedro Luis Borgia'yı Spoleto valisi olarak atamıştır ve bu durum çoğu otorite tarafından Borgia nepotizminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ancak Pedro Luis, papalık için sadakatini göstermiş ve bu durum çağdaşları tarafından çok da rahatsızlık duyulacak bir şey olarak görülmemiştir. Özellikle Kilise içinden olmayan birine verilen sadakat fermanlarının en önemli örneği Pedro Luis'e verilen fermanıdır. Yine de insanlar rahatsızlık duymasa da bu tarz sadakat fermanları alarak Kilise'ye dışarıdan giren isimlere karşı temkinli yaklaşmışlar ve onlara sonsuz güven duymamışlardır.¹⁷ Nepotizmin Kilise'de yayıldığı dönemde II. Pius, IV. Eugenius IV. Sixtus, II. Julius, X. Leo ve III. Paul gibi papalar akrabalarını farklı mesleklerden olsalar da Kilise içine yerleştirmiştir. Alfonso iki, Rodrigo ise Kilise içinde net bir şekilde akrabalık bağları bilinen beş kişi yetiştirmiştir.¹⁸ Pedro Luis'in kayırmayla kilise görevine getirilmesi, ilerleyen süreçte Rodrigo tarafından yürütülen nepotizm çılgınlığının öncüsü olarak yorumlanabilmektedir.¹⁹

Rodrigo Borgia, 1 Ocak 1431'de İspanya'da Valencia yakınlarındaki Xativa'da doğmuş; 18 Ağustos 1503'te Roma'da ölmüştür. Ailesi, Jofre Lançol ve daha sonra

¹⁵ James Maccaffrey, Pope Callistus III.

¹⁶ Jennifer Mara De Silva, "Articulating Work and Family: Lay Papal Relatives in the Papal States, 1420-1549", *Renaissance Quarterly*, Cambridge University Press on behalf of the Renaissance Society of America Vol. 69. No. 1, 2016, Erişim Tarihi 21.12.2023, s. 13. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26559644>

¹⁷ De Silva, a.g.m., s. 15.

¹⁸ De Silva, a.g.m., s. 20.

¹⁹ De Silva, a.g.m., s. 27.

Papa III. Callixtus olacak Kardinal Alfonso Borgia'nın kız kardeşi Isabella Borgia idi. Amcasının papalığa yükselmesi (1455) hırsına yeni ufuklar açtığında, genç Rodrigo henüz mesleğini kesin olarak seçmemiştir. Callixtus'un yakın ailesine evlat edinilmiş ve bundan böyle İtalyanlar tarafından Rodrigo Borgia olarak anılmaya başlanmıştır. Diğer pek çok asil öğrenci gibi, o da Kilise'ye dâhil edilmiş, ruhbanlık mesleği sorunu tamamen göz ardı edilmiştir. Amcası, ona birkaç menfaat sağladıktan sonra, onu kısa bir süre sonra Bologna Üniversitesi'nde hukuk okuması için göndermiştir. 1456'da yirmi beş yaşındayken, Carcere'de St. Nicolo'nun Kardinal Deacon'u olarak yükselmeye başladığı kariyerinde adım adım ilerlemiştir. 1457'den sonra Curia'daki resmi konumu, Roma Kilisesi Şansölye Yardımcılığıydı ve birçok kişi ona bu kazançlı görevi kısıksa da Papalık Şansölyeliği'ndeki uzun yönetiminde genel bir memnuniyet vermiş gibi görünüyor. Guicciardini bile, "onda ender sağduyu ve uyanıklık, olgun düşünme, harika ikna gücü, en zor işleri yürütme becerisi ve kapasitesinin birleştiğini" kabul ediyor. Yirmi dokuzuncu yılında, Sienna'da tüm kasabayı ve sarayı şok edecek kadar kötü bir üne sahip olan görevi kötüye kullanmaktan dolayı Papa II. Pius tarafından 1468'de rahipliğe atanmasından sonra bile kötü yollarına devam etmiştir. Çağdaşları, onun yakışıklı ve heybetli figürünü, neşeli yüzünü, ikna edici tavrını, parlak sohbetini ve kibar sosyete yollarındaki samimi ustalığını övmüştür. Onun en iyi portresinin, Pinturicchio tarafından Vatikan'daki Appartamento Borgia'da yapılan portre olduğu söylenir. Gregorovius'a göre bu dönemde sırasıyla 1474, 1476, 1480 ve 1482'de doğan Juan, Caesar, Lucrezia ve Jofre²⁰ adlarındaki dört çocuğunun annesi Romalı hanımefendi Vannozza Catanei ile ilişkileri başlamıştır.

Çoğunluğu hizmetçilik yaparak geçim sağlayan 16. yüzyıl kadınlarının aksine Vannozza Catanei (1452-1518), önemli bir iş koluna sahip olan nadir kadınlardan biriydi. Rodrigo Borgia'nın kardinallik yaptığı dönemde onunla tanışan Vannozza, Roma'nın merkezinde oteller satın alıp bunların işletmeleriyle ilgilenmesinden ötürü çağdaşları olan diğer kadınların çok ilerisinde bir iş başarmıştır. Bununla beraber Vannozza tarihte diğer önemli isimlerin metresleri gibi ismi hatırlanmayan, önemsiz bir isim değildir.²¹ Ancak buna rağmen tarihçiler, sanat tarihçileri ve kurgu yazarları

²⁰ James Loughlin, Pope Alexander VI.

²¹ Cynthia Stollhans, "Vannozza Cattanei: A Hotel Proprietress in Renaissance Rome", *Early Modern Women: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 10, No. 1, Sonbahar 2015, s. 105.

onu Rodrigo'nun metresi ve çocuklarının annesi olarak ele alan bir tutum sergilemişlerdir. Bunun temel sebebi hayatının büyük skandallarla dolu olması olarak gösterilebilir. Neticede Rodrigo ile ilişki yaşadığı sırada başka biriyle evliydi ve Rodrigo ile yaşadığı ilişkiden çocukları olmuştu. Zaten Vannozza'nın elde ettiği ve otel olarak işlettiği binalar da Rodrigo ile olan ilişkisi sayesinde kazandığı mal varlıklarıydı. Vannozza'nın yaşantısına ilişkin kaynakların az olmasına karşın üç kez evlilik yaptığı ve bunların her birinin de ölümlerle sonlandığı net bir gerçektir.²² Vannozza, yaptığı evliliklerle önemli zenginlikler elde etmiş ve nihayetinde son eşi Rodrigo'nun ölümünün ardından zengin bir dul olarak hayatına devam etmiştir. Bu kazançların çoğu Vannozza'nın işletmiş olduğu otellerden elde edilmiştir.²³

²² Stollhans, a.g.m., s. 106.

²³ Stollhans, a.g.m., s. 108.

3. BORGIALARIN İTALYA'DA ETKİN SİYASİ FAALİYETLERİ

3.1. Rodrigo Borgia'nın Faaliyetleri

Borgia Ailesi'nin Papalık üzerindeki en etkili ismi Rodrigo Borgia'dır. Rodrigo Borgia, 1431 yılında Valencia'da doğmuş, 1503'te papalığı sürdürdüğü Roma'da hayata gözlerini yummuştur. 1492-1503 yılları arasında papalık idaresini elinde bulunduran Rodrigo, çağdaşları ve modern tarihçiler, teologlar tarafından kilisenin manevi mirasını yok sayan, yozlaşmış ve dünyevi hırslarla hareket eden bir yönetim sergilemiş olarak nitelendirilmektedir. Zaten İspanya'nın önde gelen ailelerinden birinde doğan Rodrigo, III. Callixtus unvanıyla papalık koltuğunda oturan ve amcası olarak bilinen Alfonso de Borgia sayesinde şansını ikiye katlamış bir şekilde hayata başlamıştır. Amcası tarafından eğitimine nezaret edilen Rodrigo, Bologna'da hukuk üzerine eğitim görmüştür. 1456 yılında amcasının kayırmalarıyla kardinal vazifesiyle Kilise'deki etkinliğine başlayan Rodrigo ileride bu kurumun en tepe noktasına kadar ilerleyecektir. Rodrigo, papalık koltuğuna oturduğu süreye kadar kilise içinde aldığı görevlerde devasa bir servet biriktirmeyi başarmıştır. Papa II. Pius'un tasvip etmemesine rağmen tıpkı bir prens gibi yaşamını sürdürmüştür. Rodrigo, Hristiyan bir din adamının dikkat etmesi gereken önemli hususları göz ardı etmiş, en önemli kurallardan birini çiğneyerek gayrimeşru bir şekilde gizlice evlenmiş ve aile kurmuştur. Romalı bir soylu olan Vannozza Catanei isimli bir kadın ile gizli bir evlilik kurmuş, bu evlilikten Juan, Cesare, Jofré ve Lucrezia isimli dört çocuğu olmuştur. Gayrimeşru olan bu çocuklarını daha sonra yeğenleri olarak tanıtmış ve meşrulaştırmıştır. Ancak bu durum yalnızca kâğıt üzerinde Rodrigo'yu temize çıkarmış; halk arasında ve kilise mensuplarında rahatsızlığı ortadan kaldırmamıştır. Rodrigo, kendinden çok daha güçlü papa adayları olmasına karşın rüşvet ve hileye başvurarak papalık koltuğunu elde etmiştir.²⁴ 11 Ağustos 1492 sabahında kendi oyu ile sağlanan üçte ikilik çoğunlukla, VI. Alexander adını alarak papa seçilmiştir.²⁵ 1492 yılında Rodrigo Borgia'nın rüşvetle, VI. Alexander adıyla papalık koltuğuna oturması

²⁴ Francis Xavier Murphy, "Alexander VI.", Britannica Online Encyclopedia, Erişim Tarihi: 01/11/2022. <https://www.britannica.com/biography/Alexander-VI>.

²⁵ James Loughlin, Pope Alexander VI.

Napoli'deki Aragon Hanedanı'nda olduğu gibi İspanyol etkinliği açısından tepkiyle karşılandı. Zaten hâli hazırda Floransa'da ateşli bir biçimde verdiği vaazlar ile halkı etkileyen Girolamo Savonarola, rüşvetle papa olan Rodrigo Borgia'ya ve Floransa'nın hâkimi olan Medicilere karşı çok sert tutum sergilemiştir. Yalnızca Savonarola değil, Fransız Kralı VIII. Charles da İtalya üzerindeki İspanyol egemenliğine karşı harekete geçti. Napoli'de Fransız Anjoularla bağlılıkları bulunan soylular VIII. Charles'ı, Aragon baskılarından yılmış bir şekilde Napoli'ye davet etmişlerdir. Bu durum Rodrigo Borgia'nın koltuğunu daha da tehlike altına atmıştır. Zira VIII. Charles da Rodrigo'yu papalık kurumunun başından uzaklaştırmak istemiştir.²⁶

VIII. Charles, döneminin en güçlü ordusuna sahipti. Hem asker sayısı hem de ellerindeki ekipmanlar bakımından çok güçlü olmasından ötürü İtalya'yı istila etmekte başarılı olması gayet beklendik bir durumdur. Napoli donanması, Fransız donanmasını durdurmak için Cenova yakınlarında karşılarına çıkmışlarsa da Fransızlar, sıkıntısız bir şekilde Napoli donanmasını geçerek İtalya'ya girmiştir. Önce Milano'da kendini destekleyen Ludovico'nun Milano dükü olmasını sağlamış, ardından Savonarola'nın vaazları ile Medicilere karşı bilenmiş olan halkın Piero de Medici'yi kovmasıyla desteğini alarak Floransa'ya da hâkim olmuştur. Fakat Floransalılar halkın evlerine yerleşen Fransız askerlerinin kanlı olaylara karışmaları ve halka karşı düşmanca tavır sergilemelerinin ardından Floransalıların Fransızlara karşı tutumları değişti.²⁷

Rodrigo, Eylül 1493'te oğlu Cesare'yi kardinal yapmıştır. Bunun yanı sıra papalık iktidarını sürdürebilmek ve yaptığı tüm usulsüzlüklere rağmen bulunduğu konumu koruyabilmek için yandaşı olan 47 kardinal atamıştır. Bu sayede en ufak muhalefet durumunda bile iktidarı sarsılmaz bir biçimde korunmuştur. Oğlu Juan, Gandia düklüğüne getirilmiş ve Kastilya Kralı Ferdinand'ın kuzeni olan Maria Enriquez ile evlenmiş; diğer oğlu Jofré ise Napoli kralının torunu Sancia ile evlenmiştir. Kızı Lucrezia önce Milanlı Giovanni Sforza ile evlenmiş, bu evlilik papalık kararıyla iptal edildikten sonra Aragonlu Alfonso ile evlenmiş, onun bir suikasta kurban gitmesinin ardından da Ferrara dükü Alfonso I d'Este ile üçüncü evliliğini gerçekleştirmiştir. Rodrigo bütün bu yollarla Avrupa üzerinde etkili olmayı amaçlamış; Papalık devletini

²⁶Halil İncalcık, *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Ed. Emre Yalçın, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s.144.

²⁷ İncalcık, a.g.e., 145.

daha geniş topraklara doğrudan siyasi erke sahip olan bir devlet hâline getirmek istemiştir. Ancak Rodrigo'nun en sevdiği oğlu olan Juan 1497'de bir suikasta kurban gitmiştir. Oğlunun ölümünün ardından Rodrigo, papalık mahkemesinin daha işlevsel bir şekilde çalışması için reform programı açıklamış ve kendi koltuğunu sağlamlaştırmak için yetki sınırlarını genişletme çağrısında bulunmuştur. 1494'te Rodrigo ve onun papalık düzenine karşı Floransa'da ayaklanma çıkaran rahip Girolamo Savonarola'ya karşı çok daha ılımlı bir tutum sergilemiş hatta düşüncelerini belirli bir çizgide diğer din adamlarıyla birlikte haklı bulmuştur. Ancak Savonarola'nın 1498'de düşüşüyle birlikte Rodrigo yeniden iktidar entrikalarına dönmüştür. Rodrigo'nun kardinal oğlu Cesare 1498'de kardinallik görevinden affını isteyerek Fransız kralı ile aralarındaki bağı güçlendirmek amacıyla Charlotte d'Albret ile evlenmeye karar vermiş ve bunun için Papalıktan izin istemiş ve talebi kabul edilmiştir. Cesare artık kilisenin içinde etkin olma hedefini bir kenara bırakarak askeri bir kişiliğe bürünmüş, Kuzey İtalya'da bulunan Emilia, Romagna ve Umbria, dukalıklarını idaresi altına almıştır. Cesare babasının dini liderlik gücünden yararlanmaya da devam etmiştir.²⁸ 1513'te Niccolo Machiavelli tarafından yazılan "Il Principe" (Türkçeleştirilmiş hâliyle Prens) adlı eserde Rodrigo ve Cesare Borgia yakından gözlemlenmiştir.²⁹

Rodrigo Borgia'nın papalığı döneminde önemli konu başlıkları Türklerin Akdeniz'de ve Avrupa üzerinde egemenlik alanlarını geliştirerek Papalık için tehdit unsuru olma durumlarının yanı sıra Avrupa'da özellikle Fransızların ve İspanyolların İtalya üzerinde giriştiği hâkimiyet yarışından ötürü peydah olan siyasi rekabet ortamının doğurduğu çekişmelerden oluşmaktadır.³⁰ Bu kapsamda Rodrigo, Papalığı bir siyasi kurum olarak görmüş ve kendisini Avrupa üzerinde söz hakkına sahip bir idareci konumuna getirmiştir. Portekizliler buna karşı çıkmış; bunun üzerine batıyı belirleyen sınır 170 fersah batıya kaydırılmıştır.³¹

²⁸ Francis Xavier Murphy, Alexander VI.

²⁹ Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul 2011. s. 545.

³⁰ Paolo Brezzi, *The Papacy Its Origins And Historical Evoluton*, The Newman Press in Westminster, Maryland 1958, s. 128.

³¹ İncalcık, a.g.e., s. 138.

Rodrigo Borgia, dolaylı bir biçimde İberya'nın iki devleti arasında sömürgecilik rotalarını ayırarak dünyanın bugünkü güç dengesinin temelini atmıştır. Bu durum bazı kesimler tarafından dolaylı yoldan; Rodrigo'nun bir hakemlik rolü üstlenmesiyle gerçekleşmişse de bazı kesimler Rodrigo'nun, ana amacı Hristiyanlığı yaymak olan iki Hristiyan devletin arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırarak Hristiyan âlemi içinde barışı temin etmeyi amaçladığını yorumlamaktadır. Rodrigo aslında burada kendi vazifesini yerine getirmiştir. Zira papanın vazifelerinden biri de Hristiyan âleminin yüksek yargıcı olarak Hristiyan devletler arasındaki diplomatik çatışmaları sonlandırarak barışı temin etmektir.³² Ancak bu fermanların temel amacının bir hakemlik yahut yargıçlık amacıyla mı yapıldığı sorusu yoruma açıktır. Ancak Rodrigo gibi siyasi bir karakterin herhangi bir güç beklentisine girmeden İspanya-Portekiz meselesinde bir dizi ferman yayınlaması pek de mümkün görünmemektedir. Zira kendisi de İspanyol olan Rodrigo'nun bu fermanlar sayesinde memleketi üzerinde siyasi bir güç elde etmeyi hedeflemiş olması gayet olası bir durumdur.³³ Bunun en önemli göstergelerinden biri de İspanya ve Portekiz arasında sömürge bölgelerinin dağıtımı olmuştur. Azor ve Yeşil Burun Adaları bir sınır olarak belirlenmiş, bu adaların güneyi ve doğusunda yapılacak keşiflerin hakları Portekizlilere, kuzeyi ve batısında yapılacak olan keşiflerin hakları ise İspanyollara verilmiştir.³⁴ Buradan şunu çıkarmak mümkündür; Inter Caetara adlı bu ferman, Portekizlilere daha önce keşfedilmemiş bir şey sunmamaktaydı. Hâliyle Portekiz bu bölgelerde pek çok düşmanla karşı karşıya gelmek zorundaydı. Ancak İspanyollar, Batı Hint adalarını keşfetmiş olmalarının verdiği avantajlarla batıdaki keşif alanlarını elde ederek el değmemiş toprakların yasal hak sahibi olmuşlardı. 4 Mayıs 1493 tarihli “Inter Caetara” isimli bu fermanın başlangıcında Rodrigo Borgia, Aragon Kralı Ferdinand ve Kastilya Kraliçesi Isabella'ya övgüler sıralamış; özellikle de İspanya üzerinde Müslüman varlığının bitirilmesi hususunda çeşitli kutsal övgüleri layık görmüştür. Tüm bunlara ek olarak yeni başta yeni keşfedilen topraklar olmak üzere hâkimiyet sağladıkları tüm sahalarda Hristiyanlığın yayılması için gösterdikleri çabadan ötürü kutsal görevleri

³² Herman Vander Linden, “Alexander VI. and the Demarcation of the Martime and Colonial Domains of Spain and Portugal 1493-1494”, *The American Historical Review*, Oxford University Press on behalf of the American Historical Association, Vol. 22, No. 1, Ekim 1916, s. 2. Erişim Tarihi: 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/1836192>

³³ Linden a.g.m., s. 3.

³⁴ Linden a.g.m., s. 9.

kendilerine lütfetmiştir. Kolomb'un yapmış olduğu keşiflerdeki desteklerinden ötürü kral ve kraliçeyi kutlamış, keşif bölgelerindeki yerel halkın Hristiyan inanç ve ahlâkına uygun hâle getirilmesinin önemini ve bu halkların bu duruma yatkın olduğunu; zaten hâli hazırda Kolomb'un bu bölgelerde bir Hristiyan medeniyeti kurma çabalarını örnek göstererek vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Kolomb'un bölgede kurmuş olduğu Hristiyan garnizonundan da önemle bahsetmeyi ihmâl etmemiştir. Zira yeni keşif bölgelerine yayılabilmek için bu önemli bir adım olarak görülmüştür. Bu adalarda bulunan madenlerin ve baharatların getireceği kazançların önemini de anlatmayı ihmâl etmemiştir. Rodrigo Borgia, keşiflere katılacak ülkelerin krallarına ve kraliçelerine atalarının izinden giderek Hristiyan inancını yayacak kişiler olduklarını ve bu keşiflerde öncül amaçlarının misyonerlik faaliyetleri olduğunu belirtmiştir. Onun öncelikli hedefi Hristiyan inancının yayılması ve bu sayede bir şekilde bu keşiflerin Papalığa mâl olmasıdır. Metnin asıl amacını içeren kısmına geçildiğinde ise özetle Avrupa'nın batısında yapılacak keşifler için İspanyollara, doğusunda yapılacak keşifler için ise Portekizlilere izin verilmiştir. Azorlar ve Cape Verde'nin hizasından olmak üzere kuzey ve güney kutuplar arasında bir sınır belirlenmiş ve Portekizlilerin bu sınırın en az 100 fersah doğusundan itibaren keşifler yapmasına izin verilmiştir.³⁵ Portekizliler buna karşı çıkmış; bunun üzerine batıyı belirleyen sınır 170 fersah batıya kaydırılmıştır.³⁶ Bunun yanı sıra 1493 Noel'inden itibaren keşfedilen toprakların krallara, prenslere yahut kraliçelere değil; doğrudan Papalığa bağlı topraklar olacağı da belirtilmiştir. Bununla beraber Rodrigo, keşiflere katılacak olan ülkelerin krallarının, prenslerinin ve kraliçelerinin Papalığa olan sadakatlerine güvendiğini; kraliyet geleneğine uygun olarak itaatlerini bozmayacaklarına inandığını belirtmiş ve keşfedilen topraklara inançlı ve Hristiyan ahlâkını yaşatacak kişileri görevli olarak atamalarını istemiştir. Rodrigo Borgia, bu fermanda belirtilen kurallara uyulmaması durumunda kralların, kraliçelerin ve prenslerin mevki fark etmeksizin aforoz ile cezalandırılacağını; imparatorlukların ve hükümdarlıkların tek sahibi olan Tanrı'nın izniyle bu vazifeye atılanların sıkıntılarından arınarak mutluluğa ulaşacağını belirtmiştir. Ayrıca papalık tebliğini iletme için kullanılan mektupların mühürlü birer

³⁵ VI. Alexander, "Inter Caetera Division of the Undiscovered World Between Spain and Portugal", *Papal Encyclicals Online*, 1493, Erişim Tarihi: 28.12.2022 <https://www.papalencyclicals.net/alex06/alex06inter.htm>

³⁶ İncılık, a.g.e., s. 138.

kopyasının mutlak suretle Roma'ya gönderilmesini istemiş; tüm bu kurallara itaat etmeyen kişilerin Tanrının ve kutsanmış havariler olan Petrus ve Pavlus'un gazabına uğrayacağını dile getirmiş ve metni "En kutsal efendiniz Papa'nın emriyle" ifadesiyle sonlandırılmıştır.³⁷

Rodrigo, Roma'da Orsini ve Colonna ailelerinin gücünü sindirmiş ve Roma'nın hâkim gücü hâline gelmiştir. İspanya ile ittifak yaparak Isabella ve Ferdinand'a Katolik Monarklar unvanını vermiştir. Kristof Kolomb'un keşifleri ışığında başka keşiflerin de keşifler yapması için Rodrigo tarafından keşif izni İspanyol ve Portekizli denizcilere verilmiştir.³⁸ Keşif alanlarının paylaşımı hususunda İspanya ve Portekiz arasında çekişme ve sonucunda anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Rodrigo Borgia bu anlaşmazlığı çözmek üzere denizler üzerinde sınırlar belirlemek üzere bir ferman yayınlamıştır.³⁹ Bu fermanla açıklanan karar uygulama aşamasında çok uzun sürmemiştir. Önce bir yıl sonra imzalanan Tordesillas Antlaşması; ardından 16. Yüzyıl'ın ilk senesinde Portekizli denizcilerin doğu yönünde ilerlemek için çıktıkları yolculukta akıntıya kapılmaları ve Güney Amerika'nın güney kıyılarında yeni kara parçalarına ulaşmaları anlaşmaları de facto olarak ortadan kaldırmıştır. Bu sayede Amerika kıtası üzerinde Portekizliler de kendi nasiplerini almıştır.⁴⁰

Rodrigo, sanata değer verdiği için Roma'da bir sanat merkezi yaptırmıştır. Roma Üniversitesi'ne Castel Sant'Angelo'nun restorasyonunu teslim etmiş, Vatikan saraylarını Pinturicchio'ya süsletmiş⁴¹ ve Michelangelo'yu St. Peter Bazilikasının yeniden inşası için planlamalar yapmaya ikna etmiştir. 1500 yılını "jübile" yani genel af yılı ilan etmiş ve büyük kutlamalar yaptırmıştır. Yeni dünya keşif bölgelerinde de Hristiyanlığın yaygınlaştırılması hakkında teşviklerde bulunmuştur.

Rodrigo, tüm bu yaptıklarıyla kişisel hırs ve ihtiraslarının ürünü olan hatalarının üzerini örtmek istemiş, ancak bunda başarılı olamamıştır. Rodrigo yaşantısından ötürü

³⁷ VI. Alexander, Inter Caetara Division of the Undiscovered World Between Spain and Portugal.

³⁸ Francis Xavier Murphy, Alexander VI.

³⁹ Davies, a.g.e., s. 478.

⁴⁰ John Morris Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Yayınları, İstanbul 2015. s. 281.

⁴¹ Andre de Hevesy, "Some Portraits of Lucrezia Borgia", *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Burlington Magazine Publications Ltd., Vol. 61, No. 352, s. 25, Erişim Tarihi: 21.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/865147>

her ne kadar irdelenmiş olsa da inancıyla ilgili en ufak bir sorgulamaya girmemiştir. Bununla beraber hayatı ve kariyeri boyunca daima skandallarla anılmış, ölümünün ardından çoğu çevrelerce “tarihin en kötü papası olarak” kabul edilmiştir.⁴² Niccolo Machiavelli “Prens” adlı eserinde Rodrigo’dan şu şekilde bahsetmektedir:

VI. Alexander papalık tahtına kuruldu ve gelmiş geçmiş papalar içinde bir tek o bir papanın hem para hem de orduları kullanarak nasıl nüfuz sahibi olabileceğini gösterdi. Valentino Dükü’nü kullandı, Fransız işgalini bahane etti ve daha önce dükün yapıp ettiklerini anlatırken söylediğim işleri başardı. Yola çıkış amacı kiliseyi değil dükü güçlendirmektir ama sonuçta yaptıklarıyla kiliseyi güçlendirmiş oldu. Kilise onun ölümü ve dükün mahvolmasından sonra, çalışmalarının mirasına kondu. Sonra papa Julius geldi ve kiliseyi şu tablo içinde güçlenmiş buldu: Romagna’nın tümüne sahip olacak kadar büyümüştü⁴³, Roma baronlarını ortadan kaldırmış ve Alexander’ın darbeleri sayesinde cepheleler yok edilmişti, ayrıca Alexander ve ondan öncekilerin asla başvurmadıkları bir yöntemle para toplama yolları da açılmıştı.⁴⁴ (Machiavelli, Prens.)

Borgiaların hedef tahtasına konması sadece yakın bir zamana tarihlenemez. Burckhardt ve Gregorovius gibi tarihçilerin çalışmalarının üzerine ispatlı araştırmalar ortaya konana kadar Borgialar her türlü pisliğin, kötülüğün ve günahın kaynağı olarak görülmekteydi. Bunun temel sebeplerinden biri bir insanın ne kadar kötü olabileceğini düşünmek, bunu Borgialar üzerinde hayal etmek ve bundan zevk almak üzere yazan kişilerin dayanaksız iddialarıdır. Özellikle de burjuva tarih görüşü bu öyküye sıkı sıkıya sarılmayı tercih etmiştir. Her ne kadar bu iddiaların tarihsel kaynaklara dayanarak ortaya atılmadığını dile getiren isimlere itibar edilmişse de tezat bir biçimde Borgiaları suçlama dalgası buna rağmen sürdürülmüştür. Öte yandan bu tür iddiaların karşısında durup, Borgialara farklı bir bakış açısıyla yaklaşmak isteyen; objektif bir tablo sergilemeyi amaçlayan bir yazar topluluğu da ön plana çıkmakta. Bu belgeler genel olarak kanıksanmış hikâyelerle çelişmektedir. Borgiaların zehirlenme olaylarıyla ilgili ele alınan bir belgede Cem Sultan’ın zehirlendiği; aynı zehri bir kardinali zehirlenmek üzere içine katılan yemeği yiyerek kendilerinin de zehirlendiği hikâyesi sağlam bir zemine oturmuyor. Bunun öncelikli sebeplerinden biri bu zehrin tesir hızının aynı olmaması. Cem Sultan, VIII. Charles’a teslim edilip Napoli’ye

⁴² Francis Xavier Murphy, Alexander VI.

⁴³ Niccolo Machiavelli, *Prens*, Çev. Mehmet Can Uğur, Cem Yayınevi, İzmir 2008, s. 66.

⁴⁴ Machiavelli, a.g.e., s. 67.

götürüldüğü sırada hayatını kaybetmiş; zehir tesirini birkaç gün içinde yavaş ve acılı olarak göstermiştir. Ancak Borgiaların zehirlendiği hadise ise çok hızlı cereyan etmiştir. 16. Yüzyıl'da yaşamış olan İtalyan tarihçi Onofrio Panvinio'nun anlatımına göre ise Cem Sultan aslında dizanteriden ölmüştü. Cem Sultan Roma'dan teslim alındığında Fransız doktorların dikkatini çebedecek bir sağlık probleminin olmadığı da böyle bir rahatsızlığın kayıtlara düşülmemesinden anlaşılıyor.⁴⁵

Dönemin bir diğer tarihçisi Sanudo, herhangi bir cana kast iddialarını dışarıda bırakacak şekilde Cem Sultan'ın nezleye benzer ateşli bir rahatsızlık geçirdiğini; Fransız doktorların insandan daha ziyade bir at için kullanılan güçlü ilaçlarla Cem Sultanı tedavi ettiğini bildirmiştir. Bununla beraber Burckhardt, Rodrigo Borgia'nın Türk tarafından gelen geliri ve Türk politikasını kontrol etme arzusunu bu kadar kolay bırakmayacağını ve bundan ümidini kesip kesmediği konusunda düşünmeyi arka planda bırakmıştı. Rodrigo'nun onu öldürdüğüne dair hiçbir fiziksel kanıt olmadığı gibi aksine öldürmesinin kendi çıkarlarına ters düştüğünü gösteren kanıtlar görülmektedir. Bununla birlikte Rodrigo'nun aynı zehirle kendini öldürdüğü iddiası da genel kanının aksine akla yatkın değildir. Zira bu kadar "kötü ve kurnaz" olmasıyla tanınmış birinin, başkasını zehirmek için hazırladığı zehirli içkiyi, susayıp "yanlışlıkla" içmesi pek de böyle birinin doğasına uygun bir durum gibi görünmemektedir. Ayrıca 1503 yazının sağlık koşulları açısından pek uygun olmaması ve Rodrigo'nun semptomları bunun bir zehirlenme vakası olmadığı düşüncesini destekler niteliktedir.⁴⁶ Ancak Peder De Rosa'ya göre Rodrigo'nun ölüm şekli tıpkı bir zehirlenme vakası gibi gerçekleşmiştir. Karnının şişmesi ve iç kanama yaşaması her ne kadar net bir biçimde zehirlenme semptomu olarak yorumlanamasa da Cesare ile aynı semptomları göstermesi bunun bir zehirlenme vakası olarak algılanmasına sebebiyet verebilecek bir durumdur.⁴⁷

Burckhardt, ileri sürülen dayanaksız yanlışlıkla zehirlenme efsanesine düşmüş olsa da kolaylıkla yalanlanabilmektedir. Bu hata yalnızca gerçek detayları değil aynı zamanda bütün tarihsel gerçekliğin de bozulmasına sebebiyet vermektedir. Zaman içerisinde

⁴⁵ John Humphrey Whitfield, "New Views upon the Borgias", *Historical Revision*, Wiley, Vol. 29, No. 109, Mart 1944, s. 77. Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/24401886>

⁴⁶ Whitfield, a.g.m., s. 78.

⁴⁷ Peter de Rosa, *Vicars of Christ: The Dark Side of Papacy*, Crown Publishers, New York 1988, s. 109.

kanıtları içeren kaynakların ve belgelerin daha belirgin bir vaziyette gün yüzüne çıkması tutarsızlığı daha da ön plana çıkarmıştır. Öyle ki zaman zaman çağdaşları olan tarihçiler tarafından da ileri sürdüğü iddialar yalanlanmıştır. Burckhardt, zehir konusunda yalnızca Jovius'u kaynak almış ve gerekli tenkiti yapmamıştır ve yaklaşım yöntemini itibarsız hâle getirmiştir. Bu kaynağı güvensiz kılan temel sebeplerden biri de 1503'te ölümünden sonra Rodrigo ve Borgiaları kötölemenin bir moda hâline gelmiş olmasıdır. Öyle ki Rodrigo'yu kötölemek itibar kazandıran bir davranış hâline gelmiştir. Bundan ötürü dönemin yazarlarından daha ziyade doğrudan İtalya'nın önde gelen şehir arşivlerinde incelemeler yapmak daha sağlıklı bir sonuç doğuracaktır. Yirminci asırda hiçbir araştırmacı önceki asırda verimli hâle gelmeye başlayan bu taze kaynakları dışarıda bırakarak Borgialar hakkında incelemeye kalkışmaz.⁴⁸

Venedik'in Rodrigo'ya atadığı büyükelçi Giustinian'ın kaynağı, Venedik ve Borgialar arasındaki siyasi gerilimden ötürü taraflıymış gibi algılanmışsa da aslında aktardığı bilgilerin doğrulamaları yapıldığında güvenilir bir kaynak olduğu da görülmektedir. Giustinian her ne kadar Rodrigo'ya güvenmiyor ve onu "sahtekâr bir kalles" olarak nitelendiriyorsa da onunla ilgili aldığı notlar gerçekte bağdaşmaktadır. Venedik ile Borgialar arasındaki gerilimin ana kaynağı ise Cesare'nin elinde bulundurduğu Romagna ve bu bölgedeki orduları idi. Venedik bu meseleyi önemli bir tehdit olarak görmekle birlikte Romagna üzerinde de bir hâkimiyet kurmak istiyordu. Bu sebeple Borgialar ile aralarındaki gerilim hat safhaya yükselmiştir. 1503'ün ilk çeyreğinde İspanya ve Fransa'ya karşı üzerinde bulunan sorumluluklardan kurtulan Rodrigo, Venedik ile bir ittifak kurma isteğinde olduğunu Giustinian'a belirtmiştir. O da bu çağrıya kulak vermeye hazırdı. Zira bu durumda hem savaşımadan Cesare'nin tehdidini bertaraf etmiş olacaktı hem de Fransa'nın işgâl güçlerine karşı önemli bir tedbir alacaktı. Ancak Venedik, Rodrigo'yu o derece güvenilmez biri olarak görüyordu ki onunla ittifak yapmak yerine Fransız Kralı XII. Louis ve daha II. Julius ile anlaşmayı tercih etti. Bu durumda Venedik'e rapor gönderen elçilerin nefret dolu anlatıları önemli rol oynamıştır. Buna rağmen liyakatli elçiler raporlarında herhangi bir çarpıtma ya da gerçek dışı eklenti olmadan; doğrudan Rodrigo'nun sözlerini iletmışlerdir. Venedik arşivlerinin güvenilir görüntüsü bu arşivin adını kullanarak De Roo

⁴⁸ Whitfield, a.g.m., s. 78.

tarafından hazırlanan (Material for a History of Pope Alexander VI) çeviri bir İngiliz çalışmasının tenkite uğramadan kabul görmesini sağlamıştır. Ancak arşivlerdeki kaynakların yalnızca yüzeysel bir çevirisinden ibarettir.⁴⁹ Ayrıca kitaptaki notlar ayrıntısız ve rastgele hazırlanmış görüntüsü sergilemektedir. Machiavelli'nin Prens'i gibi bir otoritede aktarılan bilgilerin zıttında olması da yazar için pek rahatsızlık verici bir durum değilmiş gibi görünmektedir. Arşivler birincil kaynaklardan değil, ikincil kaynaklardan ele alınmıştır. Bu kitapta aktarılmış olan bilgiler tuhaf bir biçimde detaysızdır ve arşiv kayıtlarında yer almayan bilgiler de bulunmaktadır. Ayrıca eserin çevrilmesi sürecinde yapılan hatalar ve eşanlamlı sözcüklerin yanlış kullanımları; İtalyanca kökenli kelimelerin gereksiz bir biçimde İspanyolcaya çevrilmesi de eserin geçerliliğini zayıflatan unsurlardandır.⁵⁰ Burckhardt'ın Rodrigo hakkında tamamen raslantısal olarak bahsettiği hususlar çoğunlukla törenseldir. Bunlar törenlerin içeriği değil görünüşüyle ilgili önemsiz detaylardır. Bunlar Rönesans'ın "gerçek ve yalanın yalnızca entelektüel değişkenler olduğu" düşüncesinden ötürü doğrulanmadan kabul edilen bilgilerden başka bir şey değildir.⁵¹

Borgiaların masum olabilecekleri düşüncesi 20. yüzyıl araştırmacılarının düşünmeye başladığı bir durumdur. Borgialara karşıt olan yazar Collison-Morley, Borgialar tarafından varlıklı kardinallerin zehirlendiği hikâyelerine karşın Rodrigo'nun papalığı süresince ölen kardinallerin sayısının anormal bir artış göstermediğini belirtmiştir. Bu yazarlardan bir kısmı ise Rodrigo'nun, Ascanio Sforza ve Giuliano della Rovere gibi düşmanlarının zehirleniş olmamasını şüpheli bularak bu durumun neden böyle olduğunu da merak etti. De Roo, 1924 yılında Rodrigo Borgia ile ilgili genel görüşün zıttında yazılmış 5 ciltlik bir özür dileme niteliğindeki çalışmasını yayınladı. Ancak bu çalışma fazlasıyla eleştiriye mâruz kaldı. Borgialara yönelik suçlamalar çoğunlukla Picotti gibi halk yazarlarının hikâyelerine dayanmaktaydı. Buna karşın Picotti, Cesare'nin kardeşi Juan'ı öldürdüğü iddialarını reddederek "Cesare tanınmış biri hâline geldiğinde bunu ona atfettiniz" demişti. Buradan şuna varabiliriz, Borgialar hakkında ortaya atılan doğru ya da yanlış tüm iddialar bu ailenin ne kadar yozlaşmış ve canavarlaşmış hâle geldiği düşüncesini oturtmuştu. Bunun genel kanı olarak

⁴⁹ Whitfield, a.g.m., s. 79.

⁵⁰ Whitfield, a.g.m., s. 80.

⁵¹ Whitfield, a.g.m., s. 81.

benimsenmesinin sebebi ise aksini iddia edebilecek kanıtlara ulaşılmamasıdır.⁵² Ancak Lucrezia bu suçlamaların içinde haksız bir biçimde yer almıştır. Zira Lucrezia bu düzende babası ve ağabeyi için bir koz olarak görülmekten başka bir role sahip değildir.⁵³

Sinyora Bellonci, Lucrezia Borgia ile ilgili son biyografiyi yazan kişidir. Bu biyografi eseri Lucrezia hakkında önemli belgeler ve bilgiler sunmaktadır.⁵⁴ Ancak bu biyografi samimi bir bakış açısıyla yazılmıştır ve Lucrezia ile ilgili bilinenden daha fazlasını sunmamaktadır. Lucrezia'nın gardırobu ve mücevherlerini anlatmak için yazılmış fazlaca uzun bir eserdir. Buna karşın öldürülen Gandia düküyle alâkalı bir hipotez ortaya atmaktadır; “Bundan kim çıkar sağlar? Bundan yalnızca Cesare Borgia kârlı çıkabilir, bundan ötürü onu öldüren o olmalı”. Bu hipotez yeterli delile dayanmamakla birlikte tarihsel bir yanlışlığın da unsurlarından biri olabilir. Bu yaklaşımın sebebi aslında zalim, gaddar ve acımasız Cesare portresinden başka bir şey değildir. Ancak böyle biri güç sahibi olabilmek için kendi kardeşini acımasız bir şekilde öldürebilir düşüncesidir. Bu düşünce yeterince delile dayalı değildir. Celani, Burckhardt’a yazdığı mektupta Vannozza'nın mezar taşında çocuklarının sıralı bir biçimde yazıldığını ve büyük olan çocuğun Juan değil, Cesare olduğunu belirtti. Bu yanlışlığın temel sebeplerinden biri Cesare'nin kariyerini kilisede başlatırken onun yerine ikinci oğul Juan'ın Napoli Krallığı'nın gölgesi altında siyasi bir kariyer yolu izlemesidir.⁵⁵ Cesare, henüz çocuk yaşta Valensiya başpiskoposu olmakla birlikte kısa sürede kardinalliğe yükselmiş, babasının nüfuzunu kilise içinde kullanmıştır. Gandia dükü iken Juan'ın öldürülmesinden kısa bir süre sonra Cesare'nin kilisenin her türlü avantajlarını geride bırakarak kariyerini bir prens olma yolunda ilerletmesi de Cesare'nin bu hususta şüpheli görülmesinde önemli bir etken olmuştur. Dell'oro, Bellonci'nin kitabından bir sene kadar önce çıkardığı kitabında önemli bir hususun altını çizmektedir; Juan'ın Sforzalar tarafından öldürülme ihtimâli. Öte yandan bunu eğer Cesare yapmış olsaydı bir yıl kadar bir süre kardeşinin yerine geçmeyi bekler miydi? Bu pek de Cesare'ye atfedilen hırslı kişiliğe uygun görülüyor. Öte yandan Sforza'lar Juan'ın ölümünden

⁵² Whitfield, a.g.m., s. 82.

⁵³ Amy Tikkanen, “Lucrezia Borgia”, *Encyclopedia Britannica*, Erişim Tarihi: 29 Kasım 2022. <https://www.britannica.com/biography/Lucrezia-Borgia>

⁵⁴ Whitfield, a.g.m., s. 82.

⁵⁵ Whitfield, a.g.m., s. 83.

doğan boşluğu doldurmayı beklerken, Juan'ın ölümünü büyük bir yas ile uzun süre atlatamayan Rodrigo bu boşluğu Cesare'nin doldurması gerektiği fikrini kabul etmiştir. Cesare ise bu aşamada 1498 sonbaharında hâlen kilise kariyerini bir kenara bırakma fikrini düşünme aşamasındaydı. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Cesare'nin kardeşini öldürmüş olma ihtimâli ortadan kalkmasa da tek ve güçlü şüphelinin o olmadığını anlamak da zor değildir. Cesare'ye karşı ön yargıyla yaklaşan dönemin yazarları onu bir günah keçisi ilân etmiş ve eğer bir cinayet işlendiyse Cesare'nin ilk şüpheli olarak görülmesine sebebiyet vermişlerdir. Bir Fransız tablosunda Lucrezia'nın aniden odaya girdiği ve kocası Alphonso de Biseglie'nin Cesare tarafından bıçaklandığı ve dehşete düştüğü bir sahne tasvir edilmiştir.⁵⁶ Ancak bu cinayet Giustinian'ın Dispacci'sinde (2 Eylül 1502) Valensiya Dükü'nün Lucrezia'yı ziyaretinin teselli edici olduğu belirtilmiştir. Bu “teselli etme” anlatısı “Romalı Bebek” hikâyesini de beslemiştir. Lucrezia ile Cesare arasında bir ensest ilişki olduğu iddiaları da buraya dayandırılmaktadır. Öte yandan dönemin yazarları Borgialara karşı asla objektif yaklaşmayı tercih etmemişlerdir. Onlara göre bu aile her türlü vahşi ve hayvani içgüdülerin dışavurumunu temsil eden insan dışı varlıklardır.⁵⁷ Bu “Romalı Bebek” ve ensest iddialarının dayandığı kaynak, Lucrezia'dan zorla boşandırılan Sforza'dan başkası değildir. İktidarsızlık iddialarının intikamını bu söylentilerle almaya çalışmıştır.⁵⁸

İtalya'nın önde gelen yöneticileri Rodrigo'yu hainlerden kurtulduğu ve icraatlarından ötürü tebrik eden mektuplar göndermesine karşın bu durum yozlaşmanın yayılması olarak subjektif bir biçimde yorumlanmıştır. Eğer biri bu aileden herhangi birini övüyorsa mutlaka o da onlar gibi kirlenmiş kişiler olmalıdır görüşü yaygındı.⁵⁹ Rodrigo Borgia'nın ölümünün ardından edindiği düşmanlıklar bir anda kendini göstermeye başladı. Hatta çağdaşı Girolamo Pruli, ruhunu şeytana sattığı için canının çıkmadığına inandığını belirtmiştir. Özellikle de Rodrigo'nun büyük düşmanı Savonarola bu gibi söylemlerin bayrak tutanı olarak görülse de ondan daha önce de bu

⁵⁶ Whitfield, a.g.m., s. 84.

⁵⁷ Whitfield, a.g.m., s. 85.

⁵⁸ William Waldorf Astor, “Lucretia Borgia”, *The North American Review*, University of Northern Iowa, Vol. 142, No. 350, Ocak 1886, s. 70, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/25118572>

⁵⁹ Whitfield, a.g.m., s. 86.

söylemler filizlenmişti. Rodrigo'nun papalığı ruhuyla satın aldığı, ölmeden önce yedi şeytan gördüğü ve bundan ötürü ateşlendiği ve ağzının köpürdüğü gibi söylentiler popülerleşti. Bu söylemler Rodrigo'nun ölümünden yıllar geçmesine rağmen popülerliğini sürdürmesine sebebiyet verdi. Özellikle de Protestanlığın filizlendiği yıllarda kiliseye karşı kusulan öfke nöbetlerinde anılan isimlerden biri de Rodrigo Borgia idi.⁶⁰

Rodrigo'nun şeytanla anlaştığı iddialarının dayandığı İtalyan kaynakları Protestanların Rodrigo üzerinden papalığa saldırmasında çok önemli argümanlar sundu. İlerleyen süreçte Protestan rahipler ve yazarlar da birçok farklı eser yayınlayarak Rodrigo'yu parmaklarıyla işaret edencesine papalığın şeytanla işbirliği içinde olduğu hikâyelerini beslediler. Özellikle de 1550'den sonra Francesco Negri, Girolamo Masserio, John Bale gibi isimler Rodrigo'nun şeytanla ittifakını eserlerinde belirttiler. Hatta bunları yaparken orijinal kaynakların anlatılarını tahrif ettiler. Daha sonraki dönemlerde, örneğin Protestan Johann Wolf gibi yazarlar herhangi bir papanın şeytan olduğu savını Rodrigo'yu öne sürerek desteklemekteydi. Wolf, Rodrigo'nun tek maharetinin kardinal olmak için mücadele vermesi, bu mücadelede kara büyülere bel bağlaması ve şeytana itaat etmesi gibi sebeplerle başarıya ulaştığı hikâyesini ortaya atmaktaydı.⁶¹

Şeytanla anlaşma hikâyelerinin yanı sıra Rodrigo'nun “vaftiz edilmiş bir Yahudi” olduğu iddiaları da azımsanmayacak derecede tutulan hikâyelerdendir. Yalnız bu hikâyeler Rodrigo'nun ölümünden yıllar sonra değil, henüz papalık koltuğuna yeni oturduğu dönemde İtalya'da ortaya çıktı. Özellikle de Savonarola'nın öğrencileri ilerleyen yıllarda bunu destekleyen uygulamalarda bulundular. Rodrigo için kullanılan “marrano” yani domuz ifadesi Yahudi'den daha ziyade ateist olduğunu belirtmek üzere kullanılan bir ifade olarak da algılanabilir. Sonuçta Rodrigo'nun Hristiyan inancının dışında olduğunu iddia eden ciddi söylemler ortaya atılmıştır. Bu iddiaların en önemli sebeplerinden biri Ferdinand ve Isabella'nın İspanya'dan kovduğu Yahudilerin bir kısmının İtalya'ya gelmesi ve bu durumun İtalyanlar arasında bir rahatsızlığa sebebiyet vermesidir. Cesare, düşmanları tarafından “Yahudi köpeği”

⁶⁰ Jocelyn Nigel Hillgarth, “The Image of Alexander VI and Cesare Borgia in the Sixteenth and Seventeenth Centuries”, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, The Warburg Institute, Vol. 59, 1996, s. 119, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/751400>

⁶¹ Hillgarth, a.g.m., s. 120.

olarak anılmış, 1513 tarihli bir sonede Papa II. Julius “Aziz Petrus’u Marrano çobanının çocuklarının esaretinden kurtarmış” biri olarak selamlanmıştır. Neticede Rodrigo’ya ve ailesine duyulan kin, esasında kim oldukları umursanmadan, rakiplerinin Hristiyanlık dışı olduklarını iddia ettikleri söylentilerin İtalya’da önemli bir kesim tarafından kabul görmüştür. Bu söylentiler Luther’in “Tischreden” adlı eserinde yer bulmuştur. Luther, zaten şeytan tarafından kurulduğuna inandığı papalığın başındaki herhangi biri hakkında (özellikle de bu kişi Rodrigo olunca) söylenecek her türlü kötü iddiaya, iftira dahi olsa inanmaya hazırdı. Ona göre Rodrigo “hiçbir şeye inanmayan bir Marrano yani yeni vaftiz edilmiş bir Yahudi idi ve akşam yemeklerinde kendine hizmet etmekle görevli on iki çıplak kız bulunmaktaydı”. Onunla karşılaştırıldığında İmparator Tiberius bir melekti. Borgia ailesindeki ensest hikâyeleri ortaya çıktı. Luther bunlarla birlikte Roma’da kesin olarak duyduğunu belirterek güvenilirliğini artırdığına inandığı zehirlenme hikâyesini ve Cesare’nin Kastilya’da itirafçısını öldürdüğü hikâyelerini anlattı. Genel çerçevede baktığımızda Borgialarla ilgili farklı dönemlerde farklı kaynaklar birbirinden bağımsız, net kanıtlara bağlı olmayan söylentiler üzerinden farklı etkiler ortaya çıkarmıştır. Ancak buna karşın Cesare’nin yaptıklarına ve yaşantısına dayalı söylentiler babasına nazaran daha çok dikkat çekmiş ve ilgi görmüştür. Bu nedenle 1924 yılında Luigo Fasso, Cesare’yi ele alan unutulmuş yazarlardan biri olan Tomaso Tomasi’nin “Vita del Duca Valentino” adlı eserini yeniden gündeme getirdi.⁶² 1608 doğumlu Tomasi, Roma’da dini bir tarikatla yer almış ve Sapienza’da öğretmenlik yapmıştır. Bu süreçte Medicilere yakınlaşmıştır. Cesare Borgia üzerinde durduğu çalışmasını, Rodrigo’nun en büyük düşmanı II. Julius’un hayatta kalan son üyesi olan düşes Vittoria della Rovere’ye adamıştır. 1729 yılında Protestan yazar Alexander Gordon tarafından yazılan “Alexander VI ve Oğlu Caesar Borgia’nın Hayatı” adlı eserde Tomasi’ye karşı övgüler dizilmiş; 1830’larda Victor Hugo, tarihsel gerçeklikten bağımsız olarak hazırladığı bir oyun olan “Lucrece Borgia” adlı oyuna Tomasi’yi kaynak göstermiştir. Tomasi, dönemin diğer yazarlarına nazaran daha objektif bir tutumla eserini meydana getirmiş olsa da Protestan bir yazar olan ve Katolik karşıtı hicivleriyle tanınan Gregorio Leti (1630-1701) onun eserini tahrif ederek Tomasi’nin bakış açısı hakkında kafa karışıklığı yaratmıştır. Leti, Katolik bir din adamı olan Tomasi’yi örnek

⁶² Hillgarth, a.g.m., s. 122.

göstererek Rodrigo'dan sonra Katoliklerin de gelişim gösterdiğini kanıtlamayı amaçlamıştır. Tomasi, eserlerinde çağdaşlarından farklı bir şekilde Rodrigo'yu karalamaya girişmemiştir ancak bu onu desteklediği anlamına gelmez. Kendinden sonraki yazarların onun eserini tahrif ederek farklı bir perspektife sokmuş olması da onun sorumluluğunda olan bir durum değildir. Tomasi, Romalı sansürcüleri kandırarak Rodrigo'ya atfedilen suçların bir kısmını gerçekte olduğu şekilde Cesare'ye aktarmak istese de bunda kısmen başarı gösterebilmiştir.⁶³

Tomasi, Rodrigo'nun papalık vazifesi için yetersiz biri olduğunu, oğlu Cesare'nin ise yetenekli biri olmasına karşın annesi Vannozza tarafından sapkın bir zorbaya dönüştürüldüğünü belirtmektedir. Leti ise bu fikre Cesare'nin, kardeşi olan Gandia Dükü'nü Vannozza'nın azmettirmesiyle öldürdüğü iddiasını da eklemiştir. Cesare düşmanının kanına susamış bir vahşi olarak tasvir edilmiş, Leti de Cesare'nin 1503'teki ölümünün ardından mezarında çığlıkların ve korkunç seslerin duyulduğunu öne sürmüştür. Negri, Masserio, Bale, Wolf, Widman ve Leti gibi Protestan yazarların Katolik çağdaşları ise doğal bir refleksle Rodrigo hakkında ortaya atılan iddiaları Cesare üzerine yüklemeyi tercih etmişlerdir. Zira Cesare, kardinal külâhını çıkarmış ve sonrasında "günahkâr" bir hayat sürmüştür. Ancak Aragonlu tarihçi Jeronimo Zurita y Castro (1512-1580) büyük bir istisna ortaya koyarak "Historia" adlı eserinde kendi tebaasından birinin papalığa seçilmesinden, papanın davranışlarından ötürü memnun olmadığını; vicdansız, ikiyüzlü ve nepotist davranışlarından, Cesare'nin kardinal külâhını çıkarmasından ve Gandia Dükü olan oğlunun ölümünün ardından daha da tutarsızlaşan davranışlarından ötürü rahatsızlık duymuştur. Bu sebeple tüm bunların suçunu tümüyle Rodrigo'ya yüklemiş ve bu suistimallerin Hristiyan âlemine tehlike yarattığını belirtmiştir.⁶⁴

Ancak Cesare'nin başında olacağı yeni krallığın planlarını aniden ortadan kaldıran gelişme Rodrigo'nun 1503 yılında yaşanan ölümü oldu. Jeronimo Zurita y Castro'ya göre Rodrigo "Birçok kez başkalarını ortadan kaldırmak için kullandığı yöntemle, yanlışlıkla kendini zehirleyen Rodrigo böylelikle tanrı tarafından cezalandırılmış oldu." Aynı zamanda bununla beraber Rodrigo'nun ölümünü kehanet eden kâhinlerin

⁶³ Hillgarth, a.g.m., s. 123.

⁶⁴ Hillgarth, a.g.m., s. 124.

isabetli kehanetlerde bulunduğunu belirterek bunlara dair inancı olduğunu da gösteriyor. Onofrio Panvinio (Panvinus), ise papalığın onurunu temizlemek adına tüm günahları Cesare'ye yükleyen akıma bir istisna ekliyor. Ona göre tartışmasız biçimde en haksız şekilde papalık koltuğuna oturan Rodrigo'nun tek kabahati Cesare'nin başıbozukluklarına göz yummasıdır. Rodrigo'nun ölüm şeklini ise tamamen tesadüfi bir durum olarak değerlendirmiştir. 17. Yüzyıl yazarlarından Hatip Odoricus Raynaldus da Panvinio'yu izlemiş ve o da Rodrigo'yu Cesare'yi desteklemesinden ve korumasından ötürü suçlu görmüştür. Ancak Panvinio'dan farklı olarak Rodrigo'nun ölüm şeklinin zehirlenme değil sıtma kaynaklı olduğunu öne sürmüştür. Giovanni Nanni gibi saraylılar dışında çoğu çağdaşı Rodrigo hakkında pek iyi şeyler söylememiştir. Bu kişiler hâliyle Cesare'ye de çok sıcak yaklaşmamaktaydılar. Sigismondo dei Conti'ye göre Rodrigo'nun ölümünün ardından papalık koltuğuna Cesare'nin oturmasını engelleyen hastalığı Roma'nın kurtuluşu olarak yorumlanmıştır. Paolo Giovio'ya göre Cesare lanetli tohumdan doğan biriydi ve kanlı doğası ve inanılmaz vahşetiyle antik tiranlara denkti.⁶⁵ Çağdaşlar, Machiavelli'nin Prens'ini okuduklarında onun Romagna'yı birleştirerek elde ettiği başarıdan daha ziyade Machiavelli'nin bahsettiği “iyi kullanılmış zalimlikler” olarak tasvir ettiği özelliklerine daha fazla odaklanmışlardır. Bu da Cesare'ye karşı bakışı beklenenin aksine düzeltmemiş hatta daha da ters hâle getirmiştir.⁶⁶ Cesare'nin var olma sebebi olan Rodrigo'nun hem döneminde hem de kendi döneminden sonra kimse tarafından sevilmemiş ve unutulmak istenen bir kişi olması⁶⁷ Cesare'nin de ismini olumsuz etkilemiştir.

Rodrigo ve Cesare, ardılı olan nesiller tarafından Rönesans İtalya'sında normal karşılanabilecek ancak 16. asrın sonlarında kabul edilmez olarak görülen davranışlar sergilediler. Protestan hareketin papalığı suçlarken gösterdiği en büyük günah keçisi Borgialar oldu. İlerleyen asırlarda da Katolik Kilisesi'ne karşı konulan fikrin temelinde yine deccal olarak görülen Rodrigo ve Borgialar vardı. Borgialar, İtalya'da Katalan kökenli olarak bilinmekteydi. Rodrigo'nun sarayında da Katalanca konuşulmaktaydı. İspanyol kökenli olmamaları onların Yahudi oldukları iddialarını

⁶⁵ Hillgarth, a.g.m., s. 125.

⁶⁶ Hillgarth, a.g.m., s.126.

⁶⁷ James Loughlin, Pope Alexander VI.

ortaya çıkarmış ve bu sebepten ötürü sürekli bu iddialar üzerinden hedef hâline getirilmişlerdir. Başka bir açıdan bakıldığında da İtalyanlar, İtalya  zerindeki İspanyol egemenliğinin temelinde Borgiaları görmekteydi.⁶⁸

Rönesans dönemi papalarının Rönesans karşısındaki konumlarını anlayabilmek için Rönesans düşüncesinin içeriğini iyi öğrenmek gerekir. Zira Rönesans, büsbütün Hristiyanlığa karşı oluşturulmuş bir düşünce biçimi olmadığı gibi tümüyle Hristiyanlıktan bağımsız bir düşünce akımı da değildir. Rönesans insanın kendini ve çevresini daha iyi anlamlandırabilmesi ve bununla beraber inancını da sorgulayabilme imkânı sunarak aslında Hristiyanlığın daha anlaşılır bir şekle bürünmesinin temelini de atmıştır.⁶⁹ Rodrigo Borgia da bir Rönesans Papası olarak sanatın mevcut neredeyse her dalı ile ilgilenmiş, idaresini hümanizma çevresinde şekillendirmiştir. Ancak bu Hristiyanlığa bakış açılarının ve dini uygulamaya koyma biçimlerinin seleflerine nazaran zıt bir konumda oldukları anlamına gelmez.⁷⁰

Rodrigo, papa olduktan sonra faaliyetleri Roma halkı tarafından beğeniyle karşılanmıştır. Yaptığı ilk icraat papalık m liyesinde reforma gitmesi olmuştur. Rodrigo'nun papalığı döneminde Osmanlılara karşı kutsal ittifak çağrısı yapılmıştır. Bunun en önemli sebebi İtalya üzerinde egemenlik iddiasında bulunan Fransız kralı VIII. Charles'ın 1494'te Napoli'yi işgal etmesi idi. Bu sayede Rodrigo, Fransızların Roma  zerine ilerlemesini kutsal ittifak sayesinde durdurabileceğini düşünmüştür. Ancak Charles, bu ittifak çağrısına kulak asmadığı gibi, nüfuzlu kardinallerin kışkırtmaları sonucunda Rodrigo'yu ona karşı bir konsil toplamakla tehdit etmiştir. VIII. Charles'ın tehdidinin artması Rodrigo'yu Osmanlı İmparatoru II. Bayezid'den yardım istemeye itmiştir. 1495'te Rodrigo ile Charles'ın görüşmesinde Charles, Rodrigo'ya sadece geleneksel açıdan saygı göstermiştir. Buna karşın Rodrigo Milan, Venedik ve Kutsal Roma hükümdarları ile anlaşarak Fransızları Napoli'den çekilmeye zorlamıştır.⁷¹

⁶⁸ Hillgarth, a.g.m., s. 129.

⁶⁹ Brezzi, a.g.e., s. 129.

⁷⁰ Brezzi, a.g.e., s. 132.

⁷¹ Francis Xavier Murphy, "Alexander VI.", Britannica Online Encyclopedia, Erişim Tarihi 01.11.2022 <https://www.britannica.com/biography/Alexander-VI>

Rodrigo Borgia döneminin en önemli başlıklarından biri de Cem Sultan meselesidir. Osmanlı Sultanı II. Mehmed, 1481 senesinde ebediyete intikâl ettiğinde taht için geride iki erkek evladı varis olarak bulunmaktaydı. Bu iki evlat Bayezid ve Cem birbirleriyle mücadele içine girdiler. Amasya sancak beyi olan Bayezid, Konya sancak beyi Cem'den daha yaşlı ve deneyimliydi. Yeniçerilerin desteğini arkasına alan Bayezid hükümdarlığını ilân etmiş, Cem ise Bursa'yı ele geçirmesine rağmen Bayezid karşısında mağlup olarak Mısır'a kaçmak zorunda kalmıştı. Hicaz bölgesinde hac vazifesini ifa ettikten sonra yeniden Anadolu'ya geçerek tekrar bir teşebbüste bulunmuşsa da başarısız olmuş ve Rodos Şövalyelerinin eline düşmüştür.⁷²

Cem Sultan'ın Papalık esareti VIII. Innocent döneminde başlamış ve Rodrigo Borgia döneminde öldüğü ana sürmüştür. Cem'in esir edilmesi, her iki papa tarafından da aynı beklentilerle sürdürülmüştür. Bayezid bu sayede hem vergiye bağlanmış hem de babasının yürüttüğü fetih hareketlerini yürütememiştir.⁷³ Bununla birlikte Memlüklerin, Cem'i sultan olarak tanıyıp Osmanlı üzerine harekete geçme girişimleri Bayezid'in tek seferlik yüklü bir ödemeyle Cem'in iadesi ya da bertarafını talep etmesine sebebiyet vermiştir. Bu yüklü ödemeye karşın VIII. Innocent, Cem'i ortadan kaldırmayı ya da teslim etmeyi kabul etmemiştir. Rodrigo da bu tutumu aynı şekilde sürdürmüştür. Bayezid, Cem meselesinin kendisini artık durduramayacağını anladığında ise vergi ödemeyi bırakmış ve Cem eski önemini kaybetmiştir.⁷⁴

Şövalyeler tarafından dönemin papası VIII. Innocent'e verilen Cem Sultan, 1492'de VI. Alexander ismiyle papalık koltuğuna oturan Rodrigo Borgia'nın himayesi altına girmiştir.⁷⁵ Bu süreçte Osmanlılar, Cem'in durumuyla alakalı bilgi almak için büyük çabalar sarf etmiş ve Cem'den ötürü içinde bulundukları siyasetten kurtulabilmek için diplomatik mücadeleler vermişlerdir. Bu minvalde Osmanlı-İtalya-Fransa üçgeninde birçok diplomatik bağlantı kurulmuştur. Napoli Kralı, Elçisi Noçi Andrano vasıtasıyla II. Bayezid'e, Cem'in durumuyla alakalı bir bilgilendirme mektubu göndermiştir.

⁷² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Cem Sultan'a Dair Beş Orijinal Vesika", *Belleten Dergisi*, C.25, S.95, Temmuz 1960, s. 457.

⁷³ Frederick Baron Corvo, *Chronicles of The House of The Borgia*, E. P. Dutton & Co., New York, 1901, s. 119.

⁷⁴ Corvo, *a.g.e.*, s. 120.

⁷⁵ Halim Işık, *İlk Papa Aziz Petrus'tan Son Papa Ratzinger'e Papalık Tarihi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 59.

Mektupta Provence Kalesi'nde tutulduğu bilgisini aktaran Napoli Kralı, Rodos Şövalyelerinin her daim Cem'in yanında olduğu ve onunla ilgilendiğini aktarmıştır. Cem'in yaşantısı ve durumuyla ilgili bilgiler aktaran Napoli Kralı, Cem'in bu esaret sırasında iyice semirdiğini ve bir prens gibi ağırlandığı belirtilmiştir.⁷⁶ Bununla beraber Sultan II. Bayezid, kardeşi Cem'i izletmek üzere Fransızlara bir heyet gönderilmesi hususunda ferman çıkarmıştır. Bu fermana göre izleme heyeti için bir iki kişinin hazır bulunması ve emrolunduğu takdirde Fransızların aralarına karışmalarını istemiştir.⁷⁷ VI. Charles, Osmanlı tarafından Cem Sultan'ı izlemek üzere görevlendirilen Hüseyin Bey ve ona eşlik eden heyetin herhangi bir müdahale ile karşılaşmaması için kendi emrindeki komutanlara ve devlet görevlilerine bir bildiri yayınlamıştır. Hüseyin Bey ve heyetindeki kişilere kötü muamele edilmemesini; iyi ağırlanmalarını ve ihtiyaçları durumunda eşlik edilmesini istemiştir.⁷⁸

Rodrigo Borgia, papalığı döneminde kendine has, papalık kurumunun geneline atfedilmeyecek bir Türk-Papalık politikası benimsemiştir. Aslında Rodrigo'dan önceki papalar da bunu gerçekleştirmek istemiş ancak Rodrigo döneminde bu politika değişim gösterebilmiştir. Rodrigo, Türk-Papalık siyasetine dini vazifesinin aksine siyasi bir tutum sergileyerek anlaşma yoluna giden bir misyon belirlemiştir.⁷⁹ Hali hazırda Rodrigo'nun selefleri Türklerle zaten diplomatik bağlantılar kurmuştur. Floransa'nın İstanbul'daki elçisinin geri döndüğü ve II. Bayezid'in Cem Sultan için ödenen vergiyi artık ödemeyeceği bilgisi Rodrigo'nun kulağına gelmiştir.⁸⁰ Rodrigo Borgia, Piskopos Nikola Sima vasıtasıyla II. Bayezid'den hem Cem'in esareti süresince yapılan masrafların tahsilatı hem de Cem'in Fransız işgali sırasında güvenliğinin temin edilebilmesi amacıyla yardımlarını istediği bir çağrıda bulunmuştur. Buna göre 40 bin florinlik bir meblağın ödenmesi isteğiyle birlikte bir donanma ile Fransızlara karşı destek talebinde de bulunmuştur. Bununla beraber II.

⁷⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/748-6, 7 Safer 918/24 Nisan 1512.

⁷⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/302-58, 13 Cemaziye'l-Ahir 1008/31 Aralık 1599.

⁷⁸ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/856-62, 7 Safer 918/24 Nisan 1512.

⁷⁹ Hans Pfeffermann, *Rönesans Papalarının Türklerle İş Birliği*, Çev. Kemal Beydilli, Pınar Yayınları, İstanbul 2019, s. 137

⁸⁰ Pfeffermann, a.g.e., s. 138.

Bayezid'e Fransızların işgal kuvvetlerine ait donanmalar ve kuvvetlerle ilgili bilgiler aktarmış, Cenevizlilerle birlikte Papalık için tehdit teşkil eden ordunun gayet büyük olduğu belirtilmiştir.⁸¹

II. Bayezid ise bu dönemde artık Cem Sultan meselesinin endişe unsuru olmaktan çıktığını düşünerek Hırvatistan üzerine yürümüştür. Venedik kendi topraklarına doğru yaklaşan tehlikeden ötürü Papa'ya bir Haçlı Seferi çağrısında bulunsa da Rodrigo Türklere elçileri yollamış, Venedik'ten ise Türklerin muhasara ettiği bölgede papalık sancağının görünmemesini istemiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Rodrigo Türk tehlikesini büyük ehemmiyetle idrak etmiş; tavrını buna göre belirlemiştir. Bundan kısa bir süre sonra Rodrigo, İtalyan dukeleri ve Kayser'den haçlı seferi için verebilecekleri desteği öğrenmek istemiştir.⁸² Tüm bunlar gerçekleşirken II. Bayezid Roma'ya bir elçi yollamış, ödemekten vazgeçtiği vergiyi ödemiş ve Rodrigo'nun barışçıl tutumundan ötürü Papalığa seçilmesini kutlamıştır. Rodrigo da aynı barışçıl tutumu Osmanlı Sultanından da beklediğini belirtmiş; tebriğe şükran ile karşılık vermiştir. Osmanlı elçisi iyi niyet ile ağırlanmış ve Cem'in durumunu gözlemlemesine izin verilmiştir.⁸³

Rodrigo'nun ölümünden sonra II. Julius adıyla Papa seçilecek olan kardinal Giulio della Rovere, VIII. Charles'tan destek alarak Roma merkezli toplanacak ve Rodrigo'yu papalık koltuğundan indirecek bir konsil toplamayı amaçlamıştır. Nitekim Rodrigo'nun ölümünden hemen sonra II. Julius olarak papalık tahtına oturmuştur.⁸⁴ VIII. Charles'ın konsepte tehditlerine dahil olması, Napoli'de iktidar sahibi kralın ölümüyle birlikte görülmektedir. Bunun önemli sebebi Napoli üzerinde Fransızların da geçmişten gelen bir hak iddiasında olmalarıdır. Rodrigo ise Fransız kralını yaklaştırmakta olan Türk tehdidine karşı kutsal ittifak kurmaya davet etmiştir. Rodrigo, VIII. Charles'ın isteğinin aksine Napoli tahtı için Kalabriya'da düklik vazifesi yürüten Aragon Hanedanı'ndan Alfonso'yu uygun görmüştür. Alfonso'nun bulunduğu konumdan ötürü Napoli tahtının doğal varisi olduğu gerekçesini sunan Rodrigo'nun

⁸¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/745-40, 7 Safer 918/24 Nisan 1512.

⁸² Pfeffermann, a.g.e., s. 138.

⁸³ Pfeffermann, a.g.e., s. 139.

⁸⁴ Pfeffermann, a.g.e., s. 140.

asıl amacı çocuklarının bu desteğe karşılık olarak siyasi menfaatler elde etmesidir. Nitekim Rodrigo'nun oğlu Jofré, Alfonso'nun kızı Sanza'yla evlenmiş; diğer oğlu Juan, Aragon Kralı Ferdinand'ın ailesinden Enrique Enriquez ile evlenmiş; Cesare ise bunların gelir kaynaklarından faydalanma fırsatı bulmuştur.⁸⁵

Tüm bunlar yaşanırken Fransa'ya giden Giulio, VIII. Charles ile bağlantıya geçmiş; Rodrigo'ya karşı Fransız kralını kışkırtmıştır. Hâli hazırda zaten Napoli meselesindeki tutumundan ötürü Rodrigo'ya karşı hınç besleyen VIII. Charles, İtalya üzerine harekete geçmiştir. Planlanana göre Cenova ve Milano, Fransız kuvvetleri tarafından kuşatılırken Salerno prensi de Napoli'de isyan çıkararak herhangi bir karşı hamle ihtimâlini engelleyecekti. Ancak buna gerek kalmadan Fransızlar Cenova ve Milano'yu elde etmiş ve Napoli'ye doğru yürümeye başlamışlardır. 1494 yılının mayıs ayında Roma'ya gelen VIII. Charles ve orduları etraftaki baronları da kendi saflarına çekerek Rodrigo'yu köşeye sıkıştırmıştır. Bu koşullar altında Rodrigo'nun tek müttefiki kendi desteği ile Napoli tahtına oturttuğu Alfonso'dan başkası değildir. İşte tam bu safhada Rodrigo daha evvel Türklere karşı kutsal ittifak çağrısı yaparak yanına çekmeye çalıştığı VIII. Charles'a karşı “denize düşen yılana sarılır” mantalitesiyle Papalık kurumunun baş düşmanlarından biri olan Türk hükümdar II. Bayezid'den yardım istemiştir.⁸⁶

Rodrigo'nun yapmış olduğu bu yardım çağrısı her ne kadar Türklere karşı düşmanlık politikasını tamamıyla ortadan kaldırıp atan bir unsur olmamışsa da iki devlet arasındaki ve hatta geri kalan Avrupalı devletlerin de sonradan bu hususta Papalığa katılacağı şekilde, anlaşma yoluna açık bir Türk-Papalık ilişkisi ortaya konulmuştur. Bu çerçevede Papalık ya da başka bir Hristiyan devlet her ne kadar Türklerle düşman olsalar da diplomalarını, siyasi menfaatler göz önünde bulundurulduğunda Türklerden yardım isteyebilecekleri bir konuma getirmeyi başarmışlardır. Rodrigo, Napoli Kralı olarak destek verdiği ve tanıdığı Alfonso'yu, II. Bayezid'e önerdiğinde zaten Alfonso çoktan Osmanlılarla diplomatik ilişkiler içine girmiş, Rodrigo'dan çok daha önce VIII. Charles'a karşı yardımlar talep etmiştir.⁸⁷ Buradan anlaşılacağı üzere

⁸⁵ Pfeffermann, a.g.e., s. 143.

⁸⁶ Pfeffermann, a.g.e., s. 144.

⁸⁷ Pfeffermann, a.g.e., s. 145.

II. Bayezid'in, VIII. Charles'ın bir tehdit olduğunu fark etmemiş olması muhtemel bir durum değildir. Rodrigo tüm bunlara eş zamanlı olarak Fransızlara gönderdiği elçiler vasıtasıyla Alfonso'nun arkasında Türklerin durduğu, Napoli üzerindeki herhangi bir menfi tasarruflarında Türklerle karşı karşıya geleceklerini, Türklere karşı Fransızları koruyamayacağını ve Türklerin İtalya üzerine düzenleyeceği herhangi bir akında herkesin bu durumdan zararlı çıkacağını bildirmiştir. Ancak tüm bu girişimler boşa çıkmış ve artık Rodrigo için son çare II. Bayezid'e bir elçi göndermek olmuştur. Bu doğrultuda İstanbul'a Cenevizli elçi Giorgio Buzzardo papalık adına kendisine verilen talimatnameyle birlikte vazifesi anlatılarak gönderilmiş, II. Bayezid'i, VIII. Charles'a karşı Papalığa yardıma ikna etmesi istenmiştir. Talimatname, elçinin Papa VI. Alexander'ın Osmanlı sultanına büyük saygılarını iletmesi ve Cem Sultan'ın VIII. Charles'ın eline geçmesi durumunda bunun II. Bayezid aleyhine kullanılacak bir koz olacağı tehlikesinin belirtilmesiyle başlamaktadır.⁸⁸

Papalığın, Napoli'yle beraber yalnız bırakıldığından bahsedilmiş, bu yalnızlığı bitirecek olası bir Türk desteğinin karşılığında Cem Sultan'ın İstanbul'a gönderileceği⁸⁹ ve bunun yanı sıra Fransızların yalnızca Papalık ve İtalya için değil, Osmanlı için de büyük tehdit olduğundan; VIII. Charles'ın niyetinin bir Haçlı Seferi olduğundan bahsedilmiştir. Öte yandan Rodrigo, Cem Sultan'ın himâyesini bu koşullar altında temin edemeyeceğini, II. Bayezid'in kardeşini koruması gerektiğini belirtmiş, Türklerle sıkı bir müttefiklik bağı kurmak istediğinin altını çizmiştir. Bunun yanı sıra II. Bayezid'in Venedik'e bir elçi göndermesi istenmiş; bu elçinin Osmanlı Sultanı adına Papalığın yanında yer alması isteğini iletmesi rica edilmiştir. Zira bu dönemde Venedik'in komşusu olan Osmanlı gücü sebebiyle Venedik için daha ciddiye alınabilecek bir devlet otoritesine sahiptir.⁹⁰ Talimatnamede Osmanlı hududunun da tehlike altında olduğu belirtilmiş, son olarak Cem Sultan için ödenen yıllık verginin de tahsil edilmesi istenmiştir.⁹¹

Rodrigo Borgia, muazzam bir diplomasi örneği ortaya koymuş, Osmanlı Sultanını, Haçlı Seferine karşı uyararak onun gücünü topraklarını istilâ etmek ve Papalığı elde

⁸⁸ Pfeffermann, a.g.e., s. 146.

⁸⁹ Pfeffermann, a.g.e., s. 147.

⁹⁰ Pfeffermann, a.g.e., s. 148.

⁹¹ Pfeffermann, a.g.e., s. 149.

etmek isteyen Fransızlara karşı kullanmayı amaçlamıştır. Öte yandan Venedik’e sözü geçmeyen Rodrigo, Osmanlı sultanının aracılığıyla isteklerini daha müteber bir hâle getirmiştir.⁹² Bu tutum bir acizlik hâli olarak yorumlanmaya açık görülse de kendinde dini bir lider sorumluluğundan daha ziyade siyasi otorite sahibi birinin misyonunu gören Rodrigo, herhangi bir hükümdarın alabileceği inisiyatifleri alarak bu yolu tercih etmiştir. Öyle ki Hristiyan dünyanın lideri Papa, Haçlı Seferi iddiasıyla yola çıkan ve elinde güç bulunduran bir Hristiyan kralın yanında yer almamış, İtalya’nın işgâl edilmesini önlemek, kendi idaresi altındaki toprakların bağımsızlığını ve refahını korumak amacıyla dini vazifelerini bir kenara bırakarak Hristiyanlarca “kâfir” olarak adlandırılan Türklerle anlaşma yolunu tercih etmiştir. Üstelik Türklerin batıya doğru bir tehdit unsuru olarak akınlar düzenlediği bir dönemde ateşle oynamış, yönettiği bölgenin menfaatlerini korumayı ön planda tutmuştur.⁹³

Ancak Rodrigo tüm bunları planlarken bir şeyi hesaba katmamıştır; II. Bayezid’in vereceği olası bir olumsuz cevap. Nitekim II. Bayezid dinine bağlı bir Müslüman olarak “kâfirlere” karşı Rodrigo kadar ılımlı ve uzlaşmacı bir tutum sahibi olmadığından ötürü Rodrigo’nun bu isteklerini geri çevirmiştir. Öte yandan bu olumsuz cevabın bir diğer sebebi Venedik’in Papalığın karşısında bir tutum sergilemesidir. Zira Papalığın Osmanlılarla savaşacak herhangi bir gücü olmamasına karşın komşuları olan Venedikliler önemli bir tehdit unsuru olmuşlardır. Rodrigo, II. Bayezid’in bu yardım teklifini geri çevirdiği haberini duyduğunda bu durumla ilgili; II. Bayezid’in pişmanlık duyacağını, eğer dengeler VIII. Charles lehine değişir, Fransızlar İstanbul üzerine hareket ederse Papalığın da bu durumda kendi menfaatleri açısından tutumunu buna göre değiştireceğini belirtmiştir.⁹⁴ II. Bayezid, Rodrigo’nun uyarılarını içeren bu mektuplara cevaben gönderdiği mektuplardan birinde Cem Sultan’ın VIII. Charles’ın eline geçmesi durumunda bunun ceremesini tüm Hristiyan âleminin çekeceği tehdidini savurmuş, bunun yerine Cem Sultan’ın öldürülmesinin herkes için en hayırlı yol olduğunu; bunun karşılığında Rodrigo’nun “çocukları için mülk edinme” amacıyla II. Bayezid, 300 bin duka gibi yüklü bir ödül vereceğini

⁹² Pfeffermann, a.g.e., s. 150.

⁹³ Pfeffermann, a.g.e., s. 151.

⁹⁴ Pfeffermann, a.g.e., s. 152.

belirtmiştir.⁹⁵ VIII. Charles, düzenlemeyi amaçladığı Haçlı Seferinin temeline tümüyle Cem Sultan'ı oturtmuş, buna karşın Rodrigo ise her yıl aldığı 40 bin dukalık vergiden doğal olarak vazgeçmemiş, bundan ötürü Cem Sultan'ı VIII. Charles'a karşılıksız teslim etmek istememiştir. Zira kendi oğlu Cesare'yi Napoli'ye rehin göndermeyi kabul ederken, Cem Sultan için uzun görüşmeler yapmış; VIII. Charles Haçlı Seferine başladığında “ödünç” verilmek üzere anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşmaya göre Cem Sultan'ın ölümü ya da kaybı durumunda VIII. Charles 500 bin dukalık tazminat ödemeye mahkûm edilecektir. Buradan da görüldüğü üzere II. Bayezid'in 300 bin dukalık ödül teklifi, Cem Sultan'ın değerini yükseltmiştir.⁹⁶ Rodrigo Borgia, VIII. Charles ile anlaşmaya varmış, Napoli, Castel St. Angelo ve Cem Sultan'ı vererek Roma'nın işgalini engellemiştir.⁹⁷ Öte yandan anlaşma sayesinde Cem Sultan için yapılan 40 bin dukalık verginin ödemesi sürecek ve bunun devamlılığı da güvence altına alınacaktır.⁹⁸ Ancak Türklere karşı bir koz haline gelen Cem Sultan genel görüşe göre Rodrigo tarafından zehirlenmiş ve III. Charles'la birlikte Napoli'ye dönmeden hayata gözlerini kapamıştır.⁹⁹ Cem Sultan ölmüş, Cesare esaretten kurtulmuş ve anlaşma tümüyle suya düşmüştür. Her ne kadar Cem Sultan'ın Rodrigo tarafından II. Bayezid'in ödülünü alabilmek için zehirlettirildiği düşünülse de kayıtlara bu durum doğal bir ölüm olarak işlenmiştir.¹⁰⁰ Cem'in ölümünden Rodrigo'nun sorumlu olması şu sebeple beklenmeyebilir; VIII. Charles'ın elinde olan Cem'in cenazesinden Rodrigo'ya yarar gelmeyecektir. Zira Cem'in başına konan ödülü alabilmesi için cenazesini İstanbul'a göndermesi gerekecektir. Öte yandan Rodrigo daha uzun bir süreçte yıllık 40 bin duka kazanç getiren “altın yumurtlayan tavuğunu” kesmek isteyecek kadar basiretsiz bir idareci değildir. Artık Cem'in ölümünü geri döndüremeyeceğini bilen Rodrigo onun cenazesi üzerinden kazanç elde etmek istemiştir. VIII. Charles da bunun farkında olduğundan ötürü Cem'i Rodrigo'ya vermek istememiştir.¹⁰¹ Ancak VIII. Charles, diplomasi işinin acemisi olan bir kral olarak korkunç ve gülünç bir miktar olan “beş bin duka” karşılığında Cem Sultan'ın

⁹⁵ Pfeffermann, a.g.e., s. 156.

⁹⁶ Pfeffermann, a.g.e., s. 159.

⁹⁷ İncalcık, a.g.e., 146.

⁹⁸ Pfeffermann, a.g.e., s. 160.

⁹⁹ İncalcık, a.g.e., 146.

¹⁰⁰ Pfeffermann, a.g.e., s. 160.

¹⁰¹ Pfeffermann, a.g.e., s. 161.

cenazesini II. Bayezid'e göndermeyi kabul etmiştir. Ancak VIII. Charles'ın askerleri ondan daha çok onun davasına ve haçlı seferine inanmış olacaklar ki görüşmeleri gerçekleştiren elçilere saldırmışlar ve görüşmeler anlaşma aşamasına gelmeden bitmiştir. Bundan kısa bir süre sonra Cem'in cenazesinin bulunduğu Gaeta, Aragon Kralı Federigo tarafından ele geçirilmiş; Rodrigo, Cem'i her ne kadar kendisinde istese de bu isteği reddedilmiştir. Federigo, Cem'in cenazesini doğrudan II. Bayezid'e göndererek diplomatik menfaatlerini korumuştur. Cem'in ölümünün ardından Rodrigo, Türk-Papalık-Fransız üçgeninde denge siyasetini sürdürmeye devam etmiştir.¹⁰² Burckhardt'ın yorumlamalarına göre Cem, Rodrigo ile aynı zehrin etkisinde kalarak can vermiştir.¹⁰³ Bu eğer bir zehirlenme vakası değilse aynı rahatsızlıktan öldükleri anlamı da çıkarılabilir.

Pinturicchio'nun Borgia dairelerindeki freskinin arka planındaki süvari, genel olarak sanıldığı gibi Cesare Borgia değildir, ancak gerçek şu ki VI. Alexander'ın oğlu daha sonra onun en ünlü kurbanlarından biriyle karıştırılmıştır. 1482 dolaylarında İmparator II. Bayezid'in küçük kardeşi Cem, babasından kalan tahtı elde etmek adına mücadele vermiştir. Bu mücadelede başarısız olmasının ardından II. Bayezid tarafından öldürülme tehlikesi bulunduğu Rodos'a kaçmış, ardından Fransa'ya gelmiş ve 1489'da Roma'ya gönderilmiştir. Orada onurla karşılanmıştır. Ne zaman Papa'nın kafilesine çıksa, dikkat çekici yüzü, mükemmel biniciliği ve doğuya özgü giysilerinin ihtişamı çok beğenilirdi. Pinturicchio, Cem'e Borgia odalarında çizmiş olduğu fresklerde beyaz bir atın üzerinde yer vermiştir. Cem, doğu modasını Roma'ya tanıtmıştır. Cesare başarısını kıskanmış ve onun giyim tarzını taklit etmiştir. Ancak Cesare'nin bu tutumu Romalılar tarafından bir skandal olarak görülmüştür. Bayezid'in gözünde, Hristiyanların ortasında çok uzakta yaşayan bu kardeş, her zaman var olan bir tehlikeydi. 1496'da Sultan, kardeşini "daha iyi bir ülkeye" göndermesini mektupla isteyen VI. İskender'e üç yüz bin altın teklif etmiştir. VIII. Charles'ın Roma'yı kapitüle etmesinin ardından Cesare'nin de eşlik ettiği Fransız heyeti Cem'i Napoli'ye götürmek üzere yola çıkmıştır. Cesare yolda ani bir şekilde ortadan kaybolmuş ve birkaç gün sonra, Cem gizemli bir şekilde ölmüştür. Daha sonra Cesare'nin yüz bin altınla zengin

¹⁰² Pfeffermann, a.g.e., s. 162.

¹⁰³ Burckhardt, a.g.e., s. 139.

olduğu iddiaları ortaya çıkmıştır ki bu da Bayezid'in kardeşinin katiline söz verdiği miktardır.¹⁰⁴

Fransızlar, İtalya'da fazla rahat ve şımarık tutumlar sergilemişlerdir. İtalya'daki halk tarafından bir direnişle karşılaşmamışlarsa da sonraki tavırları İtalyan halkının kendilerine cephe almalarına sebebiyet verdi. Önceleri Fransızlarla anlaşılan Ludovico da dük olduktan sonra Fransızları siyasi sebeplerle desteklemeyi bıraktı. Bu sırada Fransızlar, Milano'ya doğru harekete geçmiş, yakınlardaki bir bölgeye kamp kurmuşlardır.¹⁰⁵ Kuzey İtalya düklikleri, İspanyol ve Alman İmparatorlukları ile artan Fransız işgali tehlikesine karşı bir ittifak kurmuş ve bu ittifakın amacının Türklere karşı bir Haçlı seferi düzenlemek olduğu gerekçesini sunarak Fransızları geride tutmayı amaçlamışlardır. Öte yandan bu hazırlıklar VIII. Charles'in kulağına gitmiş, Cem Sultan'ın ölümünün duyulması hâlinde II. Bayezid'in üzerine saldırma ihtimalini, Sicilya ve Pireneler civarına İspanyolların saldırı ihtimâli, Napoli'deki halkın artık Fransızları istememesi ve tüm bunların yanı sıra Fransız ordusunun önemli ölçüde bir kısmının frengiden ölmesi gibi sebepler VIII. Charles'in İtalya'dan geri çekilmesine sebep olmuştur.¹⁰⁶ VIII. Charles'in ölümünün ardından Fransa kralı olan XII. Louis, babasının İtalya üzerinde başaramadığı hedeflerini devam ettirmiş, bu doğrultuda Milano düklüğüne ele geçirmiştir. Bundaki önemli sebeplerden biri de Venedik ile Milano'nun arasının bozulması olmuştur. Fransızlar ile İspanyollar yine İtalya hâkimiyeti için karşı karşıya gelmişler, Rodrigo Borgia'nın aracılığıyla Napoli ve İtalya'daki belirli işgal bölgeleri iki devlet arasında bölüşülmüştür. Fransızlarla anlaşmasına rağmen Cesare Borgia, hile ile elde etmiş olduğu Borgia Capua'da çok vahşi katliamlar yapmış kadınlar savaş ganimeti olarak paylaşılmış, bu kadınlar kendilerini nehre bırakmışlardır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Andre de Hevesy, "Portraits of the Borgias-Cesare", *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Burlington Magazine Publications Ltd. Ağustos 1932, Vol. 61, No. 353, s. 70, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/865213>

¹⁰⁵ İncelik, a.g.e., 146.

¹⁰⁶ İncelik, a.g.e., 147.

¹⁰⁷ İncelik, a.g.e., s. 148.

3.2. Cesare Borgia'nın Faaliyetleri

Rodrigo Borgia, İtalya siyasetinde en az kendisi kadar etkili ve yetkili evlatlar yetiştirmiştir. Cesare Borgia bunların içinde en ön planda olan isimdir. Cesare Borgia, Babası Rodrigo Borgia ve onun metresi olan Vannozza Catanei'nin oğludur. Babası Rodrigo'nun kardinallik döneminde başka metresleri de vardı ve bu diğer metreslerden de üç çocuğu olmuştur. Rodrigo'nun ikinci oğlu olan Cesare, kilise içerisinde kariyer elde etmek üzere eğitilmiş ve 1480'de Cesare'nin gayrimeşru durumunun Papa IV. Sixtus tarafından yok sayılmasına karar verilmiştir. Cesare, Valencia'da görev yaptığı birkaç yılın dışında neredeyse doğumundan ölümüne kadar hayatının her safhasını İtalya'da geçirmesine rağmen tam bir İspanyol olarak kültürünü muhafaza etmiştir. Üvey ağabeyi Pedro Luis, Gandia dükü olarak İspanya'da ilk tımar arazilerini elde etmiştir. Cesare, daha yedi yaşındayken Valencia Katedrali'nde papazlık ve başkâtiplik görevlerine atanmıştır. İlk hocaları ikisi de Katalan olan Paolo Pompilio ve Giovanni Vera, onun çok zeki biri olduğunu söylemişlerdir. 1489'da Perugia Üniversitesi'nde başladığı hukuk eğitimini Pisa Üniversitesi'nde ünlü hukukçu Filippo Decio'nun yanında devam ettirmiş; kilise ve medeni hukuk diplomaları almıştır. 1491'de Pamplona Piskoposluğu görevine getirilen Cesare, Rodrigo'nun papalık koltuğuna oturmasıyla beraber 1492'de Valencia başpiskoposluğu görevine atanmıştır.¹⁰⁸

Cesare, kendinden nefret edilmesine karşın Romagna, Floransa ve Venedik'i bir araya getiren yeni bir hükümdarlık kurmayı hedeflemekteydi. Ne var ki babasının nepotist uygulamaları ona karşı bir nefret doğurmuştu. Ancak Machiavelli, Cesare'nin planlamakta olduğu şeye hayranlık duymuş ve Cesare'nin vizyonunu anlamıştı. Prens'inde Cesare'yi övmesi sebebiyle tepki çekmiş olsa da döneminde Cesare'ye bu açıdan yaklaşım göstermesi de tuhaf karşılanmıştır.¹⁰⁹ Cesare Borgia, çoğu otoritenin de kabul ettiği biçimde Prens'in ana ilham kaynağı olmakla birlikte Prens'teki 7. bölümün tek aktörüdür. Bunun temel sebeplerinden biri de Machiavelli'nin Prens'ine uygun örnek verilebilecek Cesare'den başka bir çağdaşı bulunmamaktadır. Cesare'nin özellikle İtalya üzerinde elde ettiği başarı onu Machiavelli'nin gözünde özellikle

¹⁰⁸ Michael Edward Mallett, "Cesare Borgia", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Cesare-Borgia>, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022.

¹⁰⁹ Whitfield, a.g.m., s. 87.

Türklere karşı bir kurtarıcı kalıbına oturan bir konumuna getirmiştir. O Machiavelli tarafından İtalya’da tek siyasi otorite olabilecek yeni bir prensliğin yegâne prensi olabilme kabiliyetine sahip görülmektedir.¹¹⁰ Machiavelli, Floransa’dan Roma’ya 3 kez görevli olarak gönderilmişti. Bu görev süresince Machiavelli Rodrigo’nun ölümüne şahit olmuş ve bu süreç sırasında Cesare’yi kafasında yeni bir prens olarak tasarlamıştır. Machiavelli, Cesare’nin özellikle cesaretine ve güç tutkusuna hayran kalmıştır. Siyasi vizyonuna saygı duymuş ve İtalyan siyaseti için önemli görmüştür. Machiavelli Cesare’nin savaş becerilerini, zafer tutkusunu ve işinde en iyi adamları görevlendirmesini övmektedir.¹¹¹ Machiavelli, Cesare’nin prensliğindeki yöntem ve tekniklerin başarısız olduğunu belirtiyorsa da bu durumun müsebbibinin Cesare olmadığını; onun yalnızca talihsiz bir şekilde başarısızlıkla karşı karşıya kaldığı yorumunu getirmiştir. Aynı zamanda Cesare’nin taklit edilmeye değer bir prens olduğunu vurgulamaktadır. Cesare’nin başına gelen en büyük talihsizlik muhtemel zehirlenme vakası ardından kendinin de hasta yattığı sırada Rodrigo’nun ölümü ve ardından baş düşmanı olarak görülebilecek Giuliano Della Rovere’nin II. Julius ismini alarak Papalık koltuğuna oturması olmuştur.¹¹² Machiavelli, Cesare adına ortaya çıkan bu talihsizlik fikrini ortaya atmış olsa da çelişkili bir şekilde Cesare’nin eylemlerinin hiçbir zaman tam anlamıyla uygulanamadığını da belirtmektedir. Cesare’yi “başkalarının silahları ya da şansla ele geçirilen prenslikler” kapsamında inceleyerek onu talihli biri olarak tanımlamış olmasının ardından başarısızlığını “talihsizlik” olarak tanımlaması da bu çelişkinin başka bir yönüdür. Ancak Machiavelli’nin kafasında kurduğu Prens yapısının Cesare Borgia ile örtüşmüş olması onun başarısızlığına bir sebep bulmasına sebep olmuştur.¹¹³ Machiavelli, Cesare’den ilk kez Prens’in 3. bölümünde “Papa VI. Alexander’ın oğlu” olarak bahsetmektedir. Papa oğlu olmasının altını çizip karakterine dinî bir boyut getirmesi, gayrimeşru bir durum olmasından ötürü aynı zamanda karakterinin bu yönünü aşağı çekmektedir. Cesare’nin başlangıcı Machiavelli’nin anlatımında peygambervari bir şekle bürünmüştür. Machiavelli’ye

¹¹⁰ John Najemy, “Machiavelli and Cesare Borgia: A Reconsideration of Chapter 7 of The Prince”, *The Review of Politics*, Cambridge University Press for the University of Notre Dame du lac on behalf of Review of Politics, Sonbahar 2013, Vol. 75, No. 4, s. 539, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/43670906>

¹¹¹ Najemy, a.g.m, s. 540.

¹¹² Najemy, a.g.m, s. 541.

¹¹³ Najemy, a.g.m, s. 542.

göre bunun temel sebebi başkasının fetihlerini ve krallıklarını miras almış olmasıdır. Özellikle de Rodrigo'nun ölümünün ardından hâlâ Papalık Devleti adına savaşması bu görüşe sahip olmasında temel sebeptir. Machiavelli, Cesare'nin Julius Caesar'ı taklit ederek ilerlediğini belirtmiştir. Bununla beraber Rodrigo'nun da bir İskender taklidi olarak Alexander ismini almasına da dikkat çekmektedir.¹¹⁴

Machiavelli'nin Prens'ini Cesare'ye atfetmek gerçekten fazlasıyla tartışmaya açılmış bir olay olmuştur. Özellikle çağdaşları tarafından Borgialarla ortaklık ithamları altında kalan Machiavelli, sonraki dönem yazarları tarafından farklı değerlendirmelere mâruz kaldı. Jean Jaques Rousseau ise Machiavelli'nin bu tutumunun öğütsel bir ironi olduğunu belirtmektedir. Jacob Burckhardt ise Prens'i yazarken Machiavelli'nin kafasındaki İtalya hedefine ulaşabilmek için Cesare gibi bir savaşçıdan nasıl faydalanılabileceği üzerine bir yorum getirmiştir. Machiavelli'nin hedeflemekte olduğu şey, İtalya'yı istila etmek isteyen İspanyol ve Fransız krallıklarının önünü Papalığın bayrağını taşıyan bir İtalyan ordusu ile kesmekti. Bunun için de Cesare kadar güce aşık, savaş tutkusuna sahip ve açgözlü bir komutan gerekliydi.¹¹⁵

Machiavelli, Cesare'ye övgüler dizmesine karşın onun hakkında dürüst bir yorumda bulunarak devleti babasının servetiyle kazanıp aynı şekilde kaybettiğini dile getirmekten de geri durmamıştır. Zira bahsi geçen bölümün başlığıyla da uyumsuz bir durum değildir. Cesare'nin bu gücü nasıl kaybettiğiyle alakalı ise devlete sahip kişinin kalıcı olabilmesi için oturduğu koltuğa kök salması gerektiğini dile getirmiştir. Öte yandan ona göre servet yoluyla elde edilen prensliklerin varlığını sürdürebilmesi için özerkliğini elde etmesi gerektiğini ve bu özerklik durumunun devletin temelini teşkil ettiğinin altını çizmektedir. Ancak bu temeli oluşturma bir hayli zor ve tehlikeli bir yol olduğunu da belirtmektedir. Cesare'nin başarısız olmasındaki temel sebebi bu tehlikelerin engellenmemesine bağlamaktadır. Machiavelli'ye göre Borgiaların yükselişi Cesare'den daha ziyade Rodrigo'nun hedefleri ve eylemleri üzerine inşa edilmiştir. Cesare'nin İtalya üzerindeki mutlak hâkimiyetini engelleyen en önemli husus Rodrigo'nun Fransızlarla anlaşma yaparak güçlü yerel aileleri karşısına alması

¹¹⁴ John Patrick McCormick, "Prophetic Statebuilding: Machiavelli and the Passion of the Duke", *Representations*, University of California Press, Vol. 115, No. 1, Yaz 2011, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/rep.2011.115.1.1>

¹¹⁵ McCormick, a.g.m., s. 1.

olmuştur. Orsini ve Collona aileleri Cesare'nin Romagna üzerindeki hâkimiyetini önlemek amacıyla Fransızlarla anlaşarak bir komplo kurma girişiminde bulunsalar da bu durumu sezen Cesare sahte bir uzlaşî düzenleyerek komplocuları ortadan kaldırdı.¹¹⁶ Machiavelli, Cesare'nin bu müdahalesini Romagna hâkimiyeti için önemli bir temel olarak görmektedir. Bununla beraber Cesare, Romagna'daki tutumunu değiştirerek halkın hoşnutluğunu kazanmak istemişti ancak bu geç kalınmış bir girişim olmuştur. Zira halk Cesare'nin bölgedeki yöneticisi Ramiro de Lorqua'nın öldürülmesini engelleyememiştir. Bunun temel sebeplerinden birini elindeki birlikler olarak gören Cesare, ordusunda değişiklik yapma yoluna girmiştir. Bununla beraber Cesare, Fransızlara karşı daha fazla tavizkâr ve güven dolu bir yaklaşım yerine tedbirli yaklaşıma yoluna gitmiş ve farklı müttefikler arayışına girmiştir.¹¹⁷

Machiavelli'nin üzerinde durduğu diğer bir önemli husus ise Cesare'nin elinde bulundurduğu orduya karşı güven kaybı yaşaması ve farklı bir yapılanmaya gitmesidir. İsteksiz ve kaçmaya her an hazır olan Fransız askerleriyle başarı elde edememiş, Collona ya da Orsinilerin askerleriyle çalışmak istemişe de onların sadakatiz olduklarına kanaat getirerek bundan da vazgeçmiştir. 1500 yılında Cesare'nin sahip olduğu ordu büyük çoğunluğu paralı asker olmak üzere 8500 civarı piyade, 3800 süvari, 2500 Fransız birliği ve 400 Borgia askerinden oluşmaktaydı. Machiavelli ve Floransa elçisi Francesco Soderini'nin aktarımlarına göre bu birliklere ek olarak çevreden 8000 piyade daha ekleyerek ordusunu büyötmüştür. Ancak bu sayıların aksine Cesare yalnızca 16 bin civarı askeri bir araya toplayabilmiştir.¹¹⁸ Soderini, sonradan eklenen askerlerin halktan toplanan rastgele insanlar olmadığını seçkin bir milis gücü olan paralı askerlerden mürekkep olduğunu belirtmiştir. Bu askerler aralarında İtalyanları ve Ultramonti olarak adlandırılan Kuzey İtalyanları barındırmaktaydı.¹¹⁹ Cesare seferlerine başlamasının üzerinde dört yıl geçmiş olmasına karşın hâlen istediği büyüklükte bir ordu kuramamış, Rodrigo'nun ölümünün ardından kaynaklarının tükenmesiyle birlikte de elindeki orduların önemli kısmını da dağıtmak zorunda kalmıştır. Machiavelli, Cesare'nin elinde kalan kuvvetlerin hâlen

¹¹⁶ Najemy, a.g.m, s. 543.

¹¹⁷ Najemy, a.g.m, s. 544.

¹¹⁸ Najemy, a.g.m, s. 545.

¹¹⁹ Najemy, a.g.m, s. 546.

Floransa için tehdit olabileceğini belirtse de bu Floransa tarafından asla tehdit olarak görülmemiştir.¹²⁰ Floransa'nın bu tutuma sahip olması çağdaşların aktarımlarıyla da doğrulanmaktadır. Zira Venedik büyükelçisi Giustinian'ın raporlarına göre Borgia ordusu 500 ağır piyade, 600 hafif süvari ve 4 bin piyadeden müteşekkil bir sayıda idi. Cesare, Rodrigo'nun ölümünden sonra yeni papanın seçilmesi için Ağustos'ta yapılacak olan kardinal toplantısından çıkacak sonuca göre bir rota belirleyebilmek adına askerlerini hazır vaziyette tutmakta ve yenilerini eklemekteydi. Ancak Cesare'nin ordusunda dağılmalar baş göstermişti; Roma'ya geri döndüğünde yeni kiraladığı piyadelerin önemli bir kısmı ordudan ayrıldı. Borgialar kendi topraklarında dahi savunmasız kalacak noktaya gelmişti.¹²¹ Cesare hiçbir zaman abartıldığı gibi büyük bir orduya sahip olamadı, gerçek sayılar ise Maciavelli'ye göre başka kuvvetlere bağımlı bir şekilde kurulan orduyu göstermektedir. Buna karşın Machiavelli, Cesare'yi kendi silahlarını ve kuvvetlerini elde eden bir prens olarak nitelendirmektedir. Özellikle Rodrigo'nun ölümüyle beraber Cesare'nin papalığın gücüne ve hazinesine bağımlı olduğunu belirten Machiavelli, onunla anlaşılamayacak bir papanın tahta geçmesi durumunda gücünü koruyabileceği savını öne sürmektedir. Machiavelli'ye göre Cesare, mülksüzleştirdiği önde gelen isimlerin mirasçılarını ortadan kaldırarak yeni gelen papanın bu kişilerden destek almasını engelleyerek, Roma'nın soylu ailelerini kendi safına çekerek yeni gelecek papayı kendine destek verecek bir konuma getirerek, kardinaller üzerinde mümkün olan en yüksek kontrolü kurarak ve Rodrigo henüz tahta iken devleti saldırıya dayanabilecek bir güç ve genişliğe ulaştırarak iktidarını koruyabilecektir. Cesare zaten bu sıralanan şartlardan ilk üçünü yerine getirmek için iktidarının başından beri çaba sarfetmekteydi. Rodrigo'nun ölümü geldiğinde yalnızca büyük bir alan hâkimiyeti ve ordu Cesare'nin eksikti. Aslında diğer üç şart bu dördüncü şartın yanında çok daha basit ve etkisiz görünmekteydi. Gerçekten de Cesare diğer üç şartı gerçekleştirmek için büyük çaba göstermişse de bir şekilde mülklerinden uzaklaştırılan mirasçılar Rodrigo'nun ölümüyle yeniden yerlerini aldılar. Özellikle Orsini, Francesco Piccolomini'nin III. Pius adıyla papa olmasını önlemiş, kardinallerin Giuliano Della Rovere'nin II. Julius olarak tahta sahip olmasına destek vermiştir. Elinde yeterli askeri gücü barındıramayan

¹²⁰ Najemy, a.g.m, s. 547.

¹²¹ Najemy, a.g.m, s. 548.

Cesare, bu duruma karşı koyamamış ve tek dayanağı olan papanın desteğini yitirmiştir.¹²²

Machiavelli'nin Prens'inde Cesare ve bir dönem birlikte çalıştığı Fransız Kralı XII. Louis ile aralarındaki bağlantı eser içinde iki bölüm işgal etmektedir. Machiavelli, bu bölümlerde Cesare ve Louis'in askeri başarımlarının ve kazanımlarının birbirleriyle bağlantılı olduğunun altını çizmiştir. Zira Cesare'nin Romagna'yı fethetmesindeki en önemli etken onu engelleyebilecek kuvvetlerin Lombardiya'da Fransızlarla mücadele etmesi olmuştur. Bununla beraber Cesare'nin ordusunda Fransızların yer alması bu birlikteliğin en somut sonuçlarından biri olmuştur. En nihayetinde her ikisi de başarısız olmuştur. Ancak Machiavelli, Louis'in başarısızlığını stratejik hatalar olarak değerlendirirken Cesare'nin başarısızlığını stratejik prensiplere bağlı kalmasına rağmen üzerindeki talihsizlik olarak yorumlamıştır.¹²³

Cesare hedeflerine uzak kalmış olsa da büyük hedefe kendini babası ölünceye dek yakın görmektedir. Zira çevresinde büyük bir hâkimiyet alanı oluşturmuştu ve Toskana'yı alması için önündeki tek engel ordularının yetersizliği idi. Pisa, Floransa'dan ayrılabilmek için Rodrigo'ya elçiler göndermişse de Cesare burada da hiçbir zaman hâkimiyet kurmadı. Machiavelli'ye göre Cesare o yıl Fransa ve İspanya arasında sağlanan ateşkes sayesinde Pisa da dâhil olmak üzere Toskana ve çevresine hâkim olabilir; bu sayede başka bir güce bağımlı olmadan yalnızca kendi gücü ve erdemiyle büyük bir hâkimiyet alanına sahip olabilirdi. Ancak Machiavelli de bunun bir hayâl olduğunun ve gerçekçi bir düşünce olmadığını farkındaydı.¹²⁴ Floransalıların, Cesare'yi bir tehdit olarak görmelerinin temel sebebi, Kuzeyden kendilerine yaklaşmakta olan Fransız tehlikesi idi. Devletin iki farklı cephede savaşma ihtimâli nispeten daha az bir sayıda olan Cesare'nin ordusunu ciddi bir tehdit hâline getirmektedir. Öte yandan Fransızlar müttefikleri olan Borgiaların Floransa etrafında yapılan yağmaları durdurmaları ve Floransa'ya girmemeleri üzerine emir vermişlerdi. Ayrıca Floransalıların nefretini kazanan Borgialar burada elde edebilecekleri en ufak

¹²² Najemy, a.g.m, s. 549.

¹²³ Charles Tarlton, "Machiavelli's The Prince as Memoir", *Texas Studies in Literature and Language Historicism and Anachronism: Essays in Reception and Influence*, University of Texas Press, Vol. 46, No. 1, Bahar 2004, s. 6. Erişim Tarihi 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/40755401>

¹²⁴ Najemy, a.g.m, s. 550.

kazancı da kaybetmişlerdi. Aslında Toskana'yı bile ele geçirebilecek kuvvetlere sahip olmayan Borgialar, Floransa'yla bir ittifak arayışı içine girerek ele geçirme planları yapmaktaydı, bu durum hiçbir zaman gerçekleşemedi.¹²⁵

Machiavelli'nin, Cesare gibi kötü şöhretli bir “dükü” bu kadar hayranlık içerisinde yazmış olması, modern tarihçiler tarafından fazlasıyla irdelenmesine sebebiyet vermiştir. Alman araştırmacı Mary G. Dietz, Machiavelli'nin, Lorenzo de Medici'ye özel olarak hazırlamış olduğu bu siyasetnameyi onu yanıltmak amacıyla yazdığı bir tuzak olarak görmektedir. Zira Cesare'nin açıkça Floransa Cumhuriyeti'ne karşı beslediği düşmanlık düşünüldüğünde Medici'nin düşmana karşı tedbir almaması ve onun yanında yer almanın Floransa için daha hayırlı olabileceği mesajını algılaması oldukça beklendik bir şey olabilirdi. Dietz, bu savını Machiavelli'nin Guicciardini'ye yazmış olduğu bir mektupta belirttiği “Uzun zamandır inandıklarımı söylemedim, söylediklerime de asla inanmadım. Gerçeği o kadar çok yalanın arasına saklıyorum ki bulması zor” cümlesi üzerine dayandırmış olsa da bunu kesin bir kanıt olarak kabul etmek pek de mümkün değildir. Zira buradan yalnızca Machiavelli'nin güvenilmez ve hilekâr bir kişilik olduğu sonucuna varılsa da Prens'i bu amaçla hazırlayıp hazırlamadığı hakkında herhangi bir fikir ortaya koyabilmek için yeterince kanıt ortada bulunmamaktadır. Tüm bunları gerçek varsaysak bile Floransa'nın II. Julius döneminde düşmesi Floransa'nın varlığını sürdürebilmesi açısından Cesare'nin çok büyük bir etken olmadığının da göstergesidir.¹²⁶

Guicciardini, Cesare'nin kilise üzerinde gücünü artırabilmek için kendilerine karşıt kardinalleri ortadan kaldırmak üzere bir ziyafet tuzağı tertip ettiğini belirtir. Bu ziyafete davetli olan kardinaller kendilerine ikram edilecek olan zehirli şaraptan içmek suretiyle suikasta kurban gitmiş olacaktı. Ancak şüpheli bir biçimde Cesare ve Rodrigo, ziyafete erken gelmiş ve kendilerine zehirli şaraptan ikram edilmesiyle birlikte yanlışlıkla zehirlenmiştir. O gece ve takip eden gün içinde zehirlenme belirtileriyle hasta yatan Rodrigo'nun ölümü ve başta Cesare olmak üzere etraftaki kişilerin de uzun ve kritik bir şekilde rahatsızlanmaları Guicciardini'ye göre

¹²⁵ Najemy, a.g.m, s. 551.

¹²⁶ John Scott and Vickie Sullivan, “Patricide and the Plot of the Prince: Cesare Borgia and Machiavelli's Italy”, *The American Political Science Review*, American Political Science Association, Vol. 88, No. 4 Aralık 1994, s. 888, Erişim Tarihi 21.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/2082714>,

zehirlenmenin en önemli kanıtlarından olarak gösterilmektedir.¹²⁷ Ancak burada bu görüşü şüpheli hâle getiren durum ise burada sadece Rodrigo'nun ölmüş ve diğerlerinin kurtulmuş olmasıdır. Pekâlâ bir salgın da böyle bir etki gösterebilir.

Cesare, zamanının en korkulan adamıydı. Gandia dükü olan kardeşinin ölümünde olağan şüphelilerden biri olmasının yanı sıra babasını da ölümle tehdit ettiği bilinmekteydi. Rodrigo, Cesare'nin bu azameti karşısında onun sözünü dinlemek ve ona destek vermekten başka bir seçeneğe sahip değildi. Ancak tüm bunlara rağmen Cesare cinayetleri kendi işlemek yerine parayla başkalarına işletmeyi tercih etmekteydi. Pahalı ve altın bezemeli elbiseler giyen Cesare, dönemin entelektüelleriyle dostluk bağları kurmakta ve sanat, şiir ve mimari gibi ince zevklere de ilgi duymaktaydı. Öyle ki bir yıl kadar bir süre Leonardo da Vinci'yi kendi hizmetinde tutmuştur. Ancak Cesare'nin tüm sefası babasının ölümü ve elindeki desteği kaybetmesiyle sona ermişti. II. Julius'un papalığa gelmesinin ardından önce tutuklanarak İspanya'ya gönderilmiş, ardından esaretten kaçıp kurtulmuştur. 1507 yılında Viyana civarında öldürülmüştür.¹²⁸

3.3. Lucrezia Borgia'nın Faaliyetleri

Dünyaca ünlü Fransız yazar Victor Hugo, Lucrezia Borgia'yı konu alan bir oyun yazmıştı.¹²⁹ Hugo, bu oyunu sergilerken oyuncular ve yapımcılarla tam anlamıyla bir iş birliği içinde olmuş; oyunculuklar, kostümler ve sahnelerin gerçekçiliği için çaba sarf etmiştir. Bu oyun, doğal olarak dönemin tarihçilerinin ilgisini başta Lucrezia olmak üzere Borgiaların üzerine çekmiştir.¹³⁰ Victor Hugo'nun 1833 yılında hazırlanan Donizetti Operası'ndan sonra popüler hâle gelmiştir. Victor Hugo, yıllar boyunca "Romalı Fahişe" olarak anılmış Lucrezia'nın karakterine ve eylemlerine duygusal bir bakış açısı getirmiştir. Onun annelik yönünü öne çıkaran Hugo, Lucrezia hakkında bilinen şeylerin doğruluğunu tartışacak ve gerçekleri yeniden araştırmaya itecek kadar bilinenin zıttında bir Lucrezia portresi ortaya koymuştur. Gerek çağdaş

¹²⁷ Scott vd., a.g.m., s. 895.

¹²⁸ De Hevesy, Portraits of the Borgias-Cesare, s. 70.

¹²⁹ Barry Vincent Daniels, "Victor Hugo on the Boulevard: Lucrèce Borgia at the Porte-Saint-Martin Theatre in 1833", *Theatre Journal*, The John Hopkins University Press, Vol. 32, No. 1, Mart 1980, s. 19. Erişim Tarihi 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/3207240>

¹³⁰ Daniels, a.g.m., s. 20.

kaynaklar gerek modern araştırmalar yorum farklılıklarında bulunsa da Lucrezia için kabul edilebilecek net yargılardan birisinin hayatının Roma ve Ferrara’da yaşadığı süreç olarak ikiye ayrılmış olduğudur.¹³¹ Lucrezia ile ilgili modern çalışmaların bir kısmı ona ön yargılı bakmaya devam etmiştir. Bunun sebebi olarak babası Rodrigo, ağabeyi Cesare ve annesi Vannozza’nın geçmişleriyle ilgili iddialar gösterilebilir. Lucrezia çağının kadınlarından farklı olarak bir “soylu” kızı olmanın getirdiği avantajlarla donanmıştı. San Sisto Manastırında aldığı ilk eğitimiyle üst düzey Latince ve başlangıç seviyesi Grekçe üzerine yetkinlik kazandı. 12 yaşında Roma’ya döndüğü dönemde Fransızca, edebiyat, müzik ve dans üzerine eğitim aldı. Bir sene kadar sonra Pesaro Kontu Giovanni Sforza ile evlenmiştir. Bu evlilik sırasında halk arasında Lucrezia ile ilgili kirli iddialar ortaya atılmış, aynı zamanda Rodrigo ve Cesare, Lucrezia’nın siyasi ilişkilerinde kullanabilecekleri bir koz olduğunu fark etmeye başlamışlardır. Bu sebeple Giovanni Sforza’yı erkeklikten yoksun gösterip aşağılayarak zorla Lucrezia’dan boşayıp, Roma’yı terk etmesi emredilmiştir. Bu durum karşısında Giovanni’nin yapabildiği tek şey küfredabilmek oldu.¹³² Tam olarak bu sebepten ötürü Giovanni, Lucrezia ve ailesiyle ilgili iddiaların dayanağı olmuştur. Giovanni, Lucrezia’nın kardeşleri ve babasıyla aralarında bir ensest ilişki olduğu söylentilerini yaydı. Giovanni’nin bu söylentilerini bir kenara bıraktığımızda dindar, eğitilmiş ve entelektüel biri olarak yorumlamak daha olası olsa da toplum Giovanni’nin söyledikleri üzerinde durmayı uzun yıllar boyunca tercih etmiştir. İçin tuhaf kısımlarından biri Giovanni ve Lucrezia’nın evliliklerinin sürdüğü dört yıl süresince Lucrezia hakkında en ufak bir ithamda dahi bulunmamasına karşın bu boşanma ardından ortaya atılan söylentilerin birden peyda olmasındır. Giovanni’ye yakınlığıyla ve Borgia karşıtlığıyla bilinen Guido Posthumus’un Lucrezia hakkında en ufak bir suçlamada bulunmamış olması da Giovanni’nin büyük oranda iftira attığı düşüncesini destekleyen bir durumdur. Lucrezia bu sansasyonel ayrılığın ardından 20 yaşındayken Napoli Krallığı’nın Aragon prensiyle evlendi. Bu evlilik en başından siyasi kazanımlar için planlanmış bir evliliktir. Zira İspanyol kökenli Rodrigo, İspanyollardan destek alabilmek adına evlilikle aradaki bağları güçlendirmek istemiştir. Ancak bu evlilik de Napoli’den istediğini alan Cesare’nin prensi öldürtmesi üzerine sona ermiş ve

¹³¹ Astor, a.g.m., s. 69.

¹³² Astor, a.g.m., s. 69.

Lucrezia yaklaşık olarak altı ay kadar sonra Ferrara Kontu Alfonso d'Este ile bu sefer kendi isteğiyle evlenmiş ömrünün sonuna kadar Ferrara Kontesi olarak yaşamını sürdürmüştür.¹³³

Cesare'nin ardından şöhret bakımından en çok tanınan kardeşi Lucrezia Borgia gelmektedir. Bir İtalyan soylusu olarak tanınan ancak "büyük fahişe" olarak kötü bir şöhretle anılan Lucrezia, tarihsel perspektifte işlediği suç ve günahların faili değil, Rodrigo ve Cesare'nin aracılığıyla katılımcısı olarak görülmektedir. Zira onun yaptıkları kendi seçimleri değil, Rodrigo ve Cesare'nin siyasi menfaatleri üzerinde şekillenen olaylardır. 1491'de art arda iki İspanyol soylusuyla nişanlanmış, babasının 1492'de Papalık koltuğunun sahibi olmasının ardından bu nişanlar bozulmuş; Napolili Aragonlara karşı Milanlı Giovanni Sforza ile evlenerek ittifak kurulmasında etkili olmuştur. Ancak ilerleyen süreçte VIII. Charles'ın tehlikesi Napoli, Milano ve Papalığı ittifak noktasına getirmiş bu sebeple Roma'dan kaçan Giovanni'nin "iktidarsız" olduğu gibi gerekçelerle bu evlilik iptal edilmiştir. Giovanni ise bu sebepten ötürü Lucrezia ile Rodrigo arasında bir ensest ilişki yaşandığı iddialarını ortaya atmıştır. Lucrezia'nın siyasi evlilikleri burada bitmemiş; Rodrigo'nun Napoli ile arasını düzeltebilmesi amacıyla Napoli Kralı II. Alfonso'nun gayrimeşru oğlu ve aynı zamanda Bisceglie Dükü olan on yedi yaşındaki Alfonso ile evlilik yaşamıştır. 1500 yılında Cesare'nin düzenlediği suikastta Alfonso'nun ölümünün ardından Ferrera Dükü I. Ercole'nin oğlu Alfonso d'Este ile evlenmiş, Rodrigo'nun 1503'teki ölümünün ardından daha mazbut bir hayat sürmüştür. Bu evlilikten hemen önce Lucrezia'nın yanında 3 yaşında Giovanni adlı bir çocuk görülmüş ve bu Lucrezia'nın ensest ilişkiler içinde olduğu iddialarının destekleyicisi olmuştur. Nihayetinde Lucrezia hayatının son yıllarında dine dönmüş, sanat ve edebiyatla ilgilendiği Ferrara Sarayı'nda, 1519 yılında 39 yaşındayken hayata gözlerini yummuştur.¹³⁴

Rodrigo Borgia, 1492'de Papa seçildiğinde "Borgia Daireleri" olarak bilinen 6 odayı Pinturicchio'ya dekore ettirmişti. 3 yıl içinde tamamlanan bu dekorasyonlardan birinde Azize Catherine'in doktorlarla tartıştığı bir freskin içerisinde sarı saçları omuzlarına düşen, alnını küçük, inci bir haçın süslediği genç bir kadın bulunmaktadır.

¹³³ Astor, a.g.m., s. 70.

¹³⁴ Amy Tikkanen, Lucrezia Borgia.

Bu tasvir, Lucrezia Borgia'nın tasviridir. Burada bahsi geçen fresk yapılmaya başlandığı sırada 1480 yılında doğduğu kabul edilen Lucrezia'nın 12 yaşında olduğu düşünülmektedir. Lucrezia henüz manastırda eğitiminin sürdüğü sıralarda önce İspanyol kökenli Don Cherubino de Contelles ile nişanlandı. Bu nişandan çok bir zaman geçmeden başka bir İspanyol asilzadesi olan Don Gasparo d'Aversa için vazgeçildi. Ancak bu nişan da evlilikle sonuçlanmadı ve en nihayetinde Lucrezia, 15 yaşında iken Borgiaların siyasi çıkarları göz önünde bulundurularak gerçek bir prens olan, Pesaro'nun hükümdarı Giovanni Sforza ile evlendi. Bu döneme tarihlenen bir madalyonda siyah saçlı, kara-kuru bir yüze sahip olarak tasvir edilmiştir ki bu Borgiaların aslen kökenlerinin dayandığı Valencia civarında bulunan Satvia'da sık rastlanan bir görünümdür. Pinturicchio'nun çiziminde bulunan sarı saçlı genç kadın figürüyle uyuşmayan bu görünümün sonradan değiştiğini söylemek mümkündür. (Lucrezia'nın Pinturicchio'nun Azize Catherine tasvirinde bulunan ideal görünümü ilham alarak saçlarının rengini değiştirdiğini söyleyebilmek mümkündür.) Yalnızca iki yıla yakın bir süre devam eden evliliğin ardından iktidarsızlık suçlamalarıyla Lucrezia ve Giovanni Sforza'nın evlilikleri feshedilmişti. Ancak bu feshin bir yıl sonrasında "Romalı Bebek" olarak adlandırılan bir çocuk ortaya çıktı. Giovanni Sforza'ya atılan iktidarsızlık suçlamalarından kaynaklı olacaktır ki bu çocuğun Rodrigo'dan, Cesare'den veya başka bir flörtleşme sonucunda ortaya çıktığı gibi iddialar ortaya atılmıştır. İptal edilen evliliğinin ardından Lucrezia, Napoli kralının oğlu olan Bisceglie Dükü ile evlenmiştir. Ancak bu evlilik de çok uzun sürmemiş; Dükün çıkarları Borgiaların hırslarının önüne geçince kiralık bir katil tarafından Cesare tarafından öldürtülmüştür. Lucrezia tüm bu ahvâl içerisinde psikolojik bakımdan dağınık bir vaziyette değildi. Zamanın modasına uymuş ve ailenin katliamları arasında kendi yükselişini rahat bir vicdanla ve zerre utanç taşımaksızın sağlamıştı. 22 yaşına geldiğinde gerisinde iki eş, iki nişanlı ve birçok sevgili bırakarak Roma'da kendine büyük bir güç sağlamıştır. Onun elde edemediği tek şey artık bir taçtır. Nitekim aradığı bu tacı, 16. Asrın ilk yılında Ferrara'da bulmuştur.¹³⁵

Kardinal Pietro Bembo, Petrarşik şiirlerini aşk mektuplarında göstererek yüksek noktalarda kendini gösteren kadınları etkilemeyi amaçlamıştır. Bunlardan önemli

¹³⁵ De Hevesy, "Some Portraits of Lucrezia Borgia", s. 25

olanları Maria Savorgnan ve Lucrezia Borgia'dır.¹³⁶ Ferrara hâlihazırda hanedanının yaşadığı ihtişam ve eğlenceli saray hayatıyla ünlenmiş bir düklüktü. Lucrezia buradaki ortama ayak uydurmakta hiç aksilik çekmemiştir. Sarayın kültürünü benimseyerek şair Pietro Bembo ile flörtler etmekten geri durmadığı gibi bir süre kayınbiraderi Francesco Gonzaga ile de aşk yaşamıştır. Bu sarayda sürdürdüğü evlilik sırasında 9 hamilelik geçirdi, bunların 4'ü ölü doğumla sonuçlanmıştır. Bu heyecanlı ve günah dolu hayatın sonuna doğru tezat bir şekilde tanrıya yönelmiş ve bir rahibe hayatı sürmeyi tercih etmiştir. 1519 yılının 24 Haziran'ında son çocuğunun doğumunda, henüz 39 yaşında ve genç denebilecek bir durumdayken hayatını kaybetmiştir. Lucrezia hayatının son demlerini geçirdiği bu saraya her ne kadar ayak uydurmakta zorlanmamışsa da sarayın büyük kadınları onu sonradan görme olarak nitelendirmekteydi. Bartolomeo Veneto sarayın isteği üzerine tablolar hazırlarken uzun süre önce ölmüş olmasına karşın Lucrezia Borgia'yı resmetmiştir. İşte bu tablo Lucrezia'nın son tasviri olarak kayıtlara geçmiştir.¹³⁷ Bartolomeo Veneto, aynı zamanda Cesare'nin de ölümünden sonra tasvirlerini hazırlayarak bu iki Borgia'yı ölümsüzleştirmiştir. Bunun yanı sıra 1515 yılında Giovanni Bellini tarafından resmedilen "Süslenen Genç Kadın" isimli eserde tasvir edilen kişinin Lucrezia olduğu da düşünülmektedir.¹³⁸

Lucrezia Borgia bir dizi evlilikler silsilesinin ardından yapmış olduğu son evlilik Ferrara Sarayı'nın kapılarını kendine açmış ve ona düşesliği getirmişti. Bu evliliğin başındaki 7 yıllık süreçte sıradan bir İtalyan düşesi ne yapıyorsa o da o tarz işlerle uğraşıyor; tasarım ve dekorasyon gibi şeylere kaynak ayırıyordu. Daha sonrasında ise mimari ve bayındırlık alanlarında yaptığı çalışmalar onun diğer düşeslerden daha farklı bir düşes olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan biri Ferrara'da bulunan San Bernardino Manastırının belirli bölümlerinin tamirâtı ve yeni bölmelerin eklenmesini içeren inşaat işi idi. Birkaç yıl süren savaş dönemine girildiğinde çalışmalar aksamış olsa da 1515'te Lucrezia, Via Giovecca'nın kuzey kanadında kalan tarım arazilerinin ve bu arazilere bağlı köylerin ıslahatını finanse etmekteydi. Bu tarım arazileri hemen

¹³⁶ Aileen Astorga Feng, "Politicizing Gender: Bembo's Private and Public Petrarchism", *Humanist Petrarchism and the Politics of Gender*, University of Toronto Press, 2017, s. 163, Erişim Tarihi 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/10.3138/j.ctt1whm95b.10>

¹³⁷ De Hevesy, Portraits of the Borgias-Cesare, s. 26.

¹³⁸ De Hevesy, Some Portraits of Lucrezia Borgia s. 31.

San Bernardino Manastırının yanı başında bulunmakta ve düklük sarayının hemen yanı başında önemli bir kaynak sağlamaktaydı.¹³⁹

Lucrezia Borgia'nın ölümünden kısa bir süre sonra dönemin asilzadelerinden biri olan Giovanni Gonzaga, yazdığı bir mektupta; Lucrezia'nın ardında çok büyük bir servet bıraktığını ve yalnızca birkaç kişinin bu servetin tam miktarını bildiğini belirtmiştir. Bu servet modern zamanlara kadar gizemini korumuş olsa da 300 bin duka civarında bir servete sahip olduğu düşünülmektedir.¹⁴⁰ Bu servetin kayıtlara geçtiği ilk durum 1509-1513 yılları arasında Papa Julius'un Venedik ile yaptığı savaşa destek vermek amacıyla bu mücevherleri rehin bıraktığında tutulan tutanak olmuştur. Eğer bu tutanak incelenmemiş olsaydı tarihçiler Lucrezia'nın mal varlığı konusunda bilgisiz kalmaya devam edeceklerdi. Ancak Lucrezia hakkında ortaya atılan ensest ilişki ve ikinci eşini zehirlmesi gibi iddialar, onun finansal kariyerini gölgelemiştir. Bunda çağdaşı olan Francesco Guicciardini'nin kaba imaları, 19. asırda Victor Hugo'nun çirkin kurgusu ve 20. asırda Alessandro Luzio'nun Lucrezia'yı hafif meşrep biri olarak aşağılamasından ötürü Ferdinand Gregorovius ve Maria Belonci gibi isimlerin daha doğru ve dengeli tanımlamaları gölgede kaldı.¹⁴¹ Bu çalışmaların ele aldığı Lucrezia diğer çalışmalarda olduğu gibi zehirci, katil ya da ensest bir ilişkinin dâhili değildir. Buna karşın ailenin Roma'daki siyasi oyunundaki rolü ise nispeten daha pasif, piyon bir pozisyondaydı. Ailenin siyasi çıkarlarına göre evlilikler yaparak amaçlarına ulaşmalarını sağlamıştır. Aslında bu çalışmanın asıl amacı Lucrezia'nın karanlık yüzünü örtmek değil, bu karanlık yüzünden ötürü mizojinistlerce görmezden gelinen girişimci ve zengin kişiliğini gün yüzüne çıkarmaktır.¹⁴²

Bununla beraber dönemin konjonktürünü ele alacak olursak eğer bir kadın eğer bir Medici ailesi gibi önemli siyasi ve kültürel bir ailenin üyesi olmadıkça ve örneğin Isabella d'Este gibi bir sanat patroniçesi olmadıkça yalnızca eşine yardımcı olan bir

¹³⁹ Diana Yvonne Ghirardo, "Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara", *Journal of the Society of Architectural Historians*, University of California Press on behalf of the Society of Architectural Historians, Aralık 2005, Vol. 64, No. 4, s. 474, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/25068201>

¹⁴⁰ Diana Yvonne Ghirardo, "Lucrezia Borgia as Entrepreneur", *Renaissance Quarterly*, Vol. 61, No. 1, The University of Chicago Press on Behalf of the Renaissance Society of America, İlkbahar 2008, s. 53, Erişim Tarihi 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/10.1353/ren.2008.0029>

¹⁴¹ Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 54.

¹⁴² Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 55.

kadın olarak görülmekteydi. Bundan ötürü Lucrezia aile içi ilişkileri ve siyasi evlilikleri dışında birçok akademisyen tarafından görmezden gelinen bir figür haline gelmiştir. Kültürel faaliyetler dışındaki ekonomik faaliyetler çoğunlukla Alessandro Luzio gibi isimler tarafından aptallık olarak nitelendirilmiş ve Lucrezia gibi kadınların toplum içinde bu tür ekonomik faaliyetleri değersizleştirilmiştir. Ancak Lucrezia'nın çağdaşları onu entelektüel ve zeki bir iş kadını olarak tanımlamaktaydılar. Ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra Ferrara'da devlet yönetimiyle ilgili olarak çalışmalara da müdâhil biriydi. Alfonso d'Este iki aylık bir süre için Fransa'ya gittiğinde yönetimi Lucrezia'ya bırakarak Ferrara'dan ayrılmıştır.¹⁴³ Lucrezia'nın ekonomik faaliyetlerini kendi inisiyatifiyle gerçekleştirmesi olası bir durum kabul edilebilirse de çağdaşı olan kadınlar genelde bu tür girişimleri aileleri adına gerçekleştirmektedir. Bu durumdan ötürü Lucrezia'nın da böyle yaptığı varsayımı üzerinden, tüm bu zenginliğini ailesine borçlu olduğu gibi bir algı da oluşmuştur. Lucrezia Borgia'nın manevi dünyasıyla ilgili yapılan çalışmalarda incelenen mektuplar; kendisinden beklenmedik bir şekilde derin bir maneviyata ve dini bağlılığa sahip olduğunu kanıtlamıştır. Onunla aynı asırda ortaya çıkan başka hiçbir kadın onun ölçeğinde girişimcilik cesareti gösteremedi. Lucrezia Borgia'nın elde ettiği servetin ve ekonomik faaliyetleriyle ilgili bilginin günümüze net bir biçimde aktarılamamasındaki temel sebeplerden biri de 1945'te Ferrara'da bulunan Palazzo di Giustizia'da çıkan yangın sebebiyle 600 yıla dayanan önemli evrakların ve mülk belgelerinin tahrip olmasıdır.¹⁴⁴ Bu belgelerden geriye kalanlar Ferrara'da "Archivio di Stato" arşivinin bir deposu olan "Archivio Notarile Antico" yer almaktadır. Bu arşivde mali işlemlerin kayıtları, hesap defterlerini ve mücevherlerin bir envanter kaydını barındırmaktadır. Lucrezia'nın bir vasiyetnamesi olmasına karşın kayıtlara geçirilmiş olan herhangi bir vasiyetnameye rastlanamamıştır. Ancak bu kayıtlardan anlaşılabileceği üzere Lucrezia Borgia, hırslı, inatçı ve sebatkâr bir girişimcilik örneği sergilemiştir. Bunu 200 bin dükalık nakdini harcayarak değil, Dükal Meclisi'nden aldığı yıllık maaşı ve kendi mücevherleriyle desteklediği hesabına yatırım yaparak gerçekleştirdi.¹⁴⁵

¹⁴³ Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 56.

¹⁴⁴ Ghirardo, a.g.m., s. 57.

¹⁴⁵ Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 58.

Lucrezia Borgia'nın mücevherleri arasında dikkat çeken bir parça altın işlemeli yelpazesidir. Alfonso Veronese imzasını taşıyan bu parça, altın bir sap ve devekuşu tüylerinden oluşmaktadır. Daha sonra Lucrezia buna benzer yelpazeleri hayvancılıktan elde ettiği geliri artırma ve reklam amacıyla; mozzarella peyniri imal etmek için beslenen mandaların boynuzlarından yapılmış saplarla tekrar imal ettirerek nedimelere dostluk ve ittifak sembolü olarak gönderilmiştir.¹⁴⁶

1513'ten öncesine dayanan birkaç mali kayda göre Lucrezia, manastırlara yapılan bağışları, giyim, mücevher, saray dekorasyonu ve hediyeler gibi harcamaları mali kayıtlara geçirmiştir. Bununla beraber eşine mülklerin ve ortak alanların yönetiminde de yardımcı oldu. Lucrezia sadece yönetimde değil askeri harcamalarda da eşine fazlasıyla destek olmuştur. Lucrezia evliliğiyle birlikte Este ailesine kazanç getirmiş, 200 bin dukalık çeyizini kayınpederi Ercole d'Este'ye emanet etmiştir. Bunun yanı sıra 100 bin duka değerinde eşyaları da Ferrara sarayında yerini almıştır. Dönemin her soylu kadınının yaptığı gibi evliliğin ilk yıllarında ek harcamaları karşılayabilmek için değerli eşyalar ve mücevherleri rehin bırakan Lucrezia Borgia, kuzeni Angela'nın da 7400 dukalık çeyizini kendisi toplamıştır.¹⁴⁷ 1509-1513 yılları arasında süren Papalık-Venedik savaşı sırasında Lucrezia'nın ekonomik yaşantısı tamamen değişime uğramıştır. Savaş öncesinde yalnızca elindeki mal varlığını rehin verme üzerine kurulu ekonomik döngü 1513'te Papa II. Julius'un ölümünün ardından yerini 6 yıl sürecek farklı ve dostane bir ekonomik programa bıraktı. Eylül 1513 noter kayıtlarına göre eşinin kuzeni Sigismondo d'Este'nin oğlu Don Ercole, Ferrara'nın batısında bulunan büyük bataklık bir bölge olan Diamantina'daki mülklerinin yarısını, bu bölgenin ıslahatı için harcanacak mâliyeti karşılaması durumunda Lucrezia'ya bağışlamıştır.¹⁴⁸ Diamantina'nın ıslahının ardından Lucrezia anlaşmada olduğu gibi bu bölgenin yarısının tapusunu elde etti. Ardından ise bu bölgedeki sulamanın düzenlenmesi sayesinde topraklardaki verim de artmıştır. Lucrezia'nın yatırımı Diamantina için olumlu bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Lucrezia, 1513'ten önce hiçbir araziye sahip olmamasına karşın çiftlik hayvanları edinmiştir. Bu da Diamantina'ya yatırım

¹⁴⁶ Evelyn Welch, "Art on the Edge: Hair and Hands in Renaissance Italy", *Renaissance Studies*, Wiley, Vol. 23, No. 3, Haziran 2009, s. 264. Erişim Tarihi 24.12.2023

<https://www.jstor.org/stable/24417213>

¹⁴⁷ Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 59

¹⁴⁸ Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 60.

yapmasının temel sebeplerinden biri olmuştur. Zira Lucrezia tarım ve hayvancılıkla uğraşan topraklarından elde edilecek kazancın hesabını gütmektedir. Bunun yanı sıra Lucrezia'nın edindiği servet ve mücevherin savaş esnasında büyük kısmının rehin bırakılmış olması da bu durumun önemli etkenlerinden biridir.¹⁴⁹ Lucrezia'nın ölümünün ardından geride bırakmış olduğu mücevherlerin değeri tam olarak kayıtlara geçmemişse de ödemelerinin ikinci taksitinin değeri 3425 altın dukaya denk düşmektedir. Bu da toplam servetinin %4'lük bir kısmına denk gelmektedir. Bununla beraber Lucrezia ölümünden önceki son altı yıllık süreçte rehin vermiş olduğu mücevherleri geri alabilmek için özel bir çaba göstermiştir. Bunlara detaylı bir şekilde bakacak olursak eğer Ercole Strozzi'nin öldürülmesinden kısa bir süre önce Lucrezia'dan aldığı mücevherler, Roma Apostolik Odası'nın 1000 ve banker Julio Spanochio'nun 2000 dükalık borcu; bunların yanı sıra ölen kardeşi Juan'ın Siena'daki mülklerini geri almak istemiştir.¹⁵⁰

Ferrara sarayında geçirdiği günler Lucrezia için çok da sakin geçmemiştir. Pietro Bembo isimli bir saray mensubu ile aralarında geçen mektuplaşmalar (çoğunlukla Bembo'nun gönderdiği mektuplar) sıradan bir muhabir mektubundan daha fazlasını içermektedir. 1503 sonrasında geçen 10 yıllık süreçte Bembo'nun Lucrezia'ya övgüler ve hayranlıklar içeren mektupları ikili arasında bir ilişki olduğu iddialarını beslemiştir. Lucrezia da bu hayranlığa karşı kayıtsız kalmamış, şair ruhlu Bembo'dan etkilenmiştir. Tüm bunlara rağmen ilişkilerinin olduğu iddialarını kesin bir şekilde ispatlayacak herhangi bir delil kaydedilmemiştir.¹⁵¹ Lucrezia'nın uzun süre kabul edilen yaşantısıyla ilgili bunun zıttını kanıtlayacak bir önerme de ortaya atılmıştır. 1503 yılında Rodrigo'nun ölümüyle ve Cesare'nin ölüm döşeğine düştüğü bir hastalıkla aciz düştüğü durumda eğer Lucrezia gerçekten zalim, şehvetli ve kirli bir kadın olsaydı Alfonso'nun ondan kurtulmak için bir an bile beklemeyeceği aşikâr bir durumdu. Lucrezia ile ilgili ortaya atılan iddiaların zıttına o özellikle Ferrara'da yaşadığı dönemde saray içinde daha mazbut bir hayat süren, manastırların inşaatlarıyla ilgilenen ve kendini hayra vakfetmiş bir görünüm sergilemiştir. Victor Hugo'nun tasvir ettiği Lucrezia'nın ölümü fuhuş yapılan bir evde oğlunun ellerinden

¹⁴⁹ Ghirardo, a.g.m., s. 61.

¹⁵⁰ Ghirardo, Lucrezia Borgia as Entrepreneur, s. 62.

¹⁵¹ Astor, a.g.m., s. 71.

gerçekleşmiş gibi gösterilse de Lucrezia, Ferrara sarayında doğum yaptığı sırada hayata gözlerini yumdu.¹⁵² Lucrezia'yı hiç hak etmediği bir şekilde kötü bir şöhrete taşıyan şey aslında Rodrigo ve Cesare'nin siyasi kazançları için onu kullanmaları olmuştur. Lucrezia'nın bu olaylar sırasında ne kadar sorumlu olup olmadığı modern döneme kadar tartışmaya açılmamış, daima onlar kadar suçlu görülmüştür. Ancak Lucrezia'yı ünlendiren, bugün akademik çevrelerde tartışılan bir konu hâline getiren gerçeklik de Rodrigo'nun kızı ve Cesare'nin kız kardeşi olmasıdır. Onunla ilgili uç hikâyeler senelerce anlatılmış ve “Romalı Fahişe” olarak adlandırılmış olmasa bu kadar ilgi çekmeyecek ve belki de asla tartışma konusu olmayacaktı.¹⁵³

¹⁵² Astor, a.g.m., s. 72.

¹⁵³ Astor, a.g.m., s. 73.

4. BORGIALARIN KÜLTÜR, SANAT VE MİMARİ FAALİYETLERİ

Ölümsüz bir dünyevi miras yaratmaya hevesli Rönesans'ın diğer birçok papası gibi, Rodrigo da Roma'nın ve anıtlarının restorasyonunu, tahkimatını ve yenilenmesini desteklemiştir. Bu tür iddialı planların üstlenilmesi, karmaşık bir dizi sosyal ilişkiye dayanıyordu. Koalisyonlar arasında Rodrigo, papalığından birkaç on yıl önce Roma'ya bağlı hümanistlerle birlikte gelişmeyi başarmıştır. Hümanist papalık ikonograflarının, kendisi tarafından sipariş edilen eserler için tasarlanan görsel programlar üzerinde Fra Antonio ve Pinturicchio gibi klasikleştirici sanatçılarla işbirliği yapmasını sağlamıştır. Diğer Avrupa mahkemelerine geçici elçiler gönderme uygulaması da dâhil olmak üzere, laik çağdaşlarının diplomatik prosedürlerini benimseyen ve takip eden tek on beşinci yüzyıl papası olarak Rodrigo; bunun dışında hediyelerin gayretli kullanımı yoluyla ittifaklar kurma geleneğini de geliştirmiştir.¹⁵⁴ Pinturicchio'nun çizimlerinde Borgiaların simgesi olan boğaların ön plana çıkarıldığı mitolojik unsurlar resmedilmiş ve bu şekilde sanatla yakından ilgilenen bir aile olan Borgia Hanedanı övülmüştür.¹⁵⁵ Yakın zamana kadar, Rodrigo'nun sanatsal himayesi, onu ve ailesi Borgia'yı içeren müstehcen ve korkunç hikâyeler lehine bilim adamları tarafından ihmal edilmiştir. Bu gözden kaçırma, Rodrigo'nun kardinal olarak giriştiği himaye ve toplama uygulamalarına ve bu uygulamaların o papa olduktan sonra nasıl devam etmiş olabileceğine ilişkin tartışma eksikliğiyle daha da ağırlaşmıştır. Koro kitaplarının işlevi ve dekoratif programı, Rodrigo'nun himayesinin önemli, ancak büyük ölçüde tanınmayan yönlerini ortaya koymaktadır; kitaplara, antikacılığa ve müziğe olan takdiri de. Bu üç özellik, koro kitaplarının oluşturulmasına büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Bir din adamı olarak ilk günlerinden itibaren, geleceğin Papası VI. Alexander, görkemin doğasında var olan sosyal değerine ilişkin farkındalığını gösteren, gösterişli tüketime yönelik bir zevk sergilemiştir. Rodrigo Borgia, Bologna Üniversitesi'nde hukuk doktorası yaparken, Papa olarak III. Callixtus adını almış olan amcası tarafından Carcere'deki San Nicola'nın gıyabında kardinal yardımcısı

¹⁵⁴ Maureen Elizabeth Cox, *The Choir Books of Santa Maria in Aracoeli and Patronage Strategies of Pope Alexander VI*, University of Florida, Scholar Commons, Ocak 2013, s. 28.

¹⁵⁵ Virginia Cox, *İtalyan Rönesansının Kısa Tarihi*, Ed. Aybars Yanık, İletişim Yayınları, İstanbul 2020, s. 85.

yapılmıştır. Yirmili yaşlarında kurnaz ve iyi eğitimli bir genç olan Kardinal Rodrigo Borgia, dini rütbesindeki hızlı yükselişini kısmen amcası Alfonso de Borgia'nın 1455 Nisan'ında papalığa yükselmesine bağlayabilir. Kendisine verilen zor görevler, amcasının ona olan güvenini doğrulamıştır. Rodrigo hızla rütbesini yükseltmiş ve sadece Papa'dan sonra ikinci olan bir idari görev olan Şansölye Yardımcısı ofisine yerleştirilmiştir.¹⁵⁶

Rodrigo'yu çok zengin bir adam yapan, İtalya ve İspanya'da sahip olduğu diğer birçok faydaya ek olarak bu görev olmuştur. Bu makamlardan elde ettiği zenginlik, Kardinal Rodrigo Borgia'nın, o sırada Roma'da var olan yaygın Katalan karşıtı duygulara rağmen, kendisini ve ailesini Roma toplumunun kubbesine yerleştirmeyi amaçlayan bir himaye ve toplama kampanyasına başlamasını sağlamıştır. Rodrigo'nun başlattığı ilk büyük komisyon, 1492'de papalığa seçilene kadar başlıca ikametgâhı olarak hizmet edecek olan Roma'da görkemli bir saray inşa etmek olmuştur. Palazzo Borgia, Papa II. Pius, Bindo Donati ve Gaspare da Verona da dâhil olmak üzere birçok çağdaşından hayranlık uyandıran yorumlar almıştır. Palazzo Borgia'nın gösterişli dış ve iç dekorasyonunun en kapsamlı ve sıklıkla alıntılanan tarifi, 22 Ekim 1484'te kardeşi Ludovico il Moro'ya gönderdiği bir mektupta Kardinal Ascanio Sforza tarafından yapılmıştır.¹⁵⁷ Ascanio Sforza'nın açıklaması, Palazzo Borgia'daki mobilyaların ihtişamı ve çeşitliliği hakkında bir fikir verirken, konutta bulunduğu bilinen ve bu çalışmanın ayrılmaz bir parçası olan diğer değerli nesnelerden -eski eserler ve kitaplardan- söz edilmemiştir. Bu öğeleri tanımlayan alternatif kaynaklar arasında Paolo Spinoso ve Jacopo Gherardi da Volterra'nın yazıları bulunmaktadır. Sonuncusu, günlüğünde Şansölye Yardımcısı'nın evine atıfta bulunarak, kraliyet ve papalık armalarıyla süslenmiş zengin gümüş kaplar ve mücevherli cüppeler arasında "birçok doktrinin en büyük kitaplarının hepsinin onun olduğunu" belirtmeye özen göstererek Rodrigo'nun metinlerini takdir etmesi, kendisine papalık mülkünden dört el yazması ve dört mücevher veren amcası tarafından da erken fark edilmiştir. Rodrigo'nun zevkinin ayırt edici ve yüksek kalitesine ilişkin bu açıklamalar, onun papalığına kadar

¹⁵⁶ Cox, a.g.e., p. 29.

¹⁵⁷ Maureen Elizabeth Cox, a.g.e., p. 30.

uzanan bir himaye modeli sergiliyor. Bu ihtişam seviyesi, mimariden kitaplara kadar sipariş ettiği tüm nesnelere uygulanacaktı.¹⁵⁸

Alfonso Borgia, III. Callixtus ismiyle papalık yaptığı dönemde Roma’da kendi imzasını taşıyan herhangi bir mimari girişimde bulunmamıştır. Ancak onun döneminde henüz kardinal olan yeğeni Rodrigo Borgia, şansölye yardımcılığı sıfatıyla yaptırdığı, şehrin en önemli caddelerinden birinde kendine ait bir saraya sahipti.¹⁵⁹ Rodrigo Borgia, VI. Alexander ismiyle papalık koltuğuna oturduğunda ise kardinallik döneminin aksine yeni saraylar veya yapılar yaptırmak yerine Castel Sant’Angelo üzerinde renovasyonlar gerçekleştirmiştir.¹⁶⁰

Apostolik Saray’ın Borgia dairelerinde Pinturicchio tarafından yapılmış olan bir Rodrigo Borgia tasviri bulunmaktadır. Sadece başının ve ellerinin görüldüğü, başında brokar ve mücevherli bir şapkayla, uzun boylu iri cüsseli, gıdıklı ve etli bir burunla tasvir edilmiştir.¹⁶¹ Kardinal Şansölye Yardımcısı olarak görevlerinin yanı sıra, Rodrigo’nun neo-Latinist şairlere ev sahipliği ve hamisi olma uğraşı vardı ve bu da Rodrigo’nun Pomponio Leto ve onun Roma Akademisi’nin ortakları olan Roma hümanistleriyle sürekli temas halinde olmasını sağlamıştır. Rodrigo Borgia, Roma ve Bologna’daki eğitimi sırasında hümanizme daha önce maruz kalmış olsa da hareketin onun üzerindeki etkisi yüzeysel görünmektedir. Palazzo Borgia aynı zamanda fiili karargâh olarak da hizmet vermiş; böylece çok sayıda personel Vatikan’dan Rodrigo Borgia’nın ikametgâhına kaydırılmış ve onu sosyal ve idari bir merkez haline getirmiştir. Dönemin diğer birçok Romalı koleksiyoncusu gibi, Rodrigo da çoğunlukla epigramlardan, yazıtlardan ve ayrıca antik heykellerden oluşan antik mimari parçaları toplamak için hümanistlerden ilham alan bir modaya girmiştir. Antik nesneler koleksiyonundaki en göze çarpan parça, o zamanlar Roma’da oldukça popüler olan bir

¹⁵⁸ Cox, a.g.e., p. 31.

¹⁵⁹ Christoph Luitpold Frommel, “Papal Policy: The Planning of Rome During The Renaissance”, *The Journal of Interdisciplinary History The Evidence of Art: Images and Meaning in History*, The MIT Press, Vol. 17, No. 1, Yaz 1996, s. 43. Erişim Tarihi: 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/204124>

¹⁶⁰ Frommel, a.g.m., s. 49.

¹⁶¹ De Rosa, a.g.m., s. 105.

konu olan ve genellikle Pomponio Leto ve akademisinin patronlarıyla ilişkilendirilen bir motif olan uyuyan bir peri heykeliydi.¹⁶²

Rodrigo için antikacılık ve lüks mallar genel çıkarlardan daha fazlası olmuştur. Aynı zamanda sosyal ve politik kabul kazanmanın araçları olarak görülmüştür. Oldukça iyi okuryazar olan Rodrigo, sözlü ve yazılı sözün gücünün keskin bir şekilde farkındaydı ve Leto'nun Roma Akademisi üyeleri tarafından onuruna yazılan ve halka açık olarak icra edilen kasideleri teşvik etmiştir. Aynı zamanda en avantajlı şekilde nasıl eğlendirileceği ve süsleneceği konusunda öğrenilmiş tavsiyelerine de kulak vermesine rağmen, kardinalin hümanist ideallere olan ilgisi ikinci dereceydi. Ancak, kardinal Şansölye Yardımcısı ve Roma Akademisi arasındaki ittifak karşılıklı olarak faydalıydı. Danışmanlıklarına karşılık, bir kardinal pozisyonuna talip olan veya halihazırda bir kardinal pozisyonuna sahip olan hümanistler, akrabalık ve himaye tarafından oluşturulan ağlar nedeniyle Curia'nın rekabetçi ortamında onlara bir avantaj sağlayabilirdi.¹⁶³ Rodrigo ve Roma hümanistleri arasındaki simbiyotik ilişki, kardinalliğinin geri kalanı boyunca devam etmiş ancak ilk Roma Akademisi 1468'de feshedildiğinde kısa bir süre duraklamıştır. Skandal, Pomponio Leto'yu ve yeniden canlandırılan Roma Akademisi üyelerini Kilise üyeleriyle işbirliği yapmaya daha istekli hale getirmiştir. Komisyonlarının görünürlüğünü arttırma ihtiyacıyla birlikte, her zamankinden daha fazla Kilise'nin öne çıkması için yapılan bu baskı, Rodrigo gibi İspanyol yabancılar da dâhil olmak üzere girişimci patronlar için çekiciydi. Zamanla resmi olarak sahnelenen klasik oyunlar ve şiirsel yarışmalar, samimi bahçe partilerinde şiirsel okumaların yerini almıştır.¹⁶⁴ Rodrigo'nun papalığından hemen önce Leto'ya ve akranlarına olan edebi himayesi, 1492 Nisan'ında gösterilen, ancak 1493'e kadar yayınlanmayan neo-Latinist drama *Historia Baetica*'nın yayınlanması için ithaf mektubunda kaydedilmiştir. Kardinal olarak görev yaptığı süre boyunca, Rodrigo ayrıca Roma ve Valensiya'daki kiliselerin dekorasyonu için komisyonlarla başlayarak süslemeler ile ilgilenmeye başladı. Sonunda süslemeler, dini müziğin teşvik edilmesi ve iyileştirilmesine odaklanmıştır. 1483'te, o zamanki Kardinal Borgia, Santa Maria Maggiore bazilikasının başrahibi yapılmıştır. Bu atamadan kısa bir süre sonra, erkek

¹⁶² Maureen Elizabeth Cox, a.g.e., p. 32.

¹⁶³ Maureen Elizabeth Cox, a.g.e., p. 33.

¹⁶⁴ Cox, a.g.e., p. 34.

çocuklara müzik ve ilahi öğretmek için bir okul kurmak için VIII. Innocent'ten bir ferman temin etmiştir.¹⁶⁵

Rodrigo Borgia'nın litürjik müzikle ilgili bu kişisel ilgisi papalık döneminde de devam etmiştir. Yeni papanın hitap ettiği ilk iş emirleri arasında, papalık kilisesinin kolej üyelerinin aşırı derecede gecikmiş ödemelerini yapmak bulunmaktadır. Ancak, VI. Alexander'ın Roma'daki kiliselerin yanı sıra Vatikan'daki müzik performanslarının kalitesini elden geçirmek için attığı birkaç adımın ilki olmuştur. VI. Alexander, kilise hizmetlerinin müzik kalitesini artırmak için birçok kampanya başlatmıştır. Bunların en iyi bilinenlerinden biri, birkaç kilisede boru orglarının yerleştirilmesi veya değiştirilmesi olmuştur. 1495'te VI. Alexander ve St. Peter's arasında paylaşılan bir komisyon olan ayrıntılı boru orgu, bu tür süslemenin en iyi belgelenmiş örneğidir, ancak papanın Roma'daki diğer iki kilise için boru organlarını da desteklediğine inanılmaktadır. Bunlar Lauro'daki San Salvatore ve Popolo'daki Santa Maria kiliseleridir. VI. Alexander'ın öncülük ettiği bir diğer çaba, özellikle İtalya'daki ve yurtdışındaki diğer mahkeme şapellerine kıyasla, papalık şapelinin müzikal performans standardını yükseltmek olmuştur. Papalık korosunun büyüklüğü, Sistine Şapeli'nin inşasından sonra çarpıcı bir şekilde büyümüştü ve VI. Sixtus'un saltanatı sırasında sanatçıların sayısı yaklaşık yirmi dörde ulaşmıştır.¹⁶⁶ Genişliği ve daha sonra daha büyük bir müzik grubuna duyulan ihtiyaç nedeniyle, Sistine Şapeli, V. Nicholas ve Aziz Petrus şapelinin eskiden tercih edilen performans alanlarının yerini almıştır. VIII. Innocent döneminde ihmâl nedeniyle azalan koro üyeliği; VI. Alexander ile istikrar, destek ve çeşitlilik dönemi yaşamıştır. VI. Alexander'ın litürjik müzik süslemelerinin bilinen örneklerinin çoğu borulu orgları içerse de Papa'nın Aracoeli'deki Santa Maria için görevlendirdiği koro kitapları, onun papalık korosu için müzik repertuarını düzenleme programını taklit etmiştir. Bazilika için hazırlanan koro kitaplarını VI. Alexander'ın diğer müzikal himaye örneklerinden ayıran şey, onun rejimi altında hem süslemeler hem de laik diplomatik hediyeler olarak el yazmalarının kullanımını örneklemeleri olmuştur. Sanat tarihçileri tarafından Raphael'in sanat tarzının çevresindeki çağdaşlarda bir akım oluşturduğunu kabul etmişlerse de Raphael'in oda freskleri ile Pinturicchio'nun Borgia odalarına yaptığı freskler

¹⁶⁵ Maureen Elizabeth Cox, a.g.e., p. 35.

¹⁶⁶ Maureen Elizabeth Cox, a.g.e., p. 36.

arasındaki benzerlik yeterince kabul görmemiştir. Bunun aksine Raphael'in Vatikan'daki freskleri Borgia odalarındaki Pinturicchio fresklerine zıt görülmüştür. Bunun temel sebebi olarak Borgia odalarındaki fresklerin gotik ve skolastik akımların etkisinde kalması gösterilmektedir. Bu yorum Borgialara hizmet etmiş olan Pinturicchio'nun fresklerine yeterince önem verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Zira Borgia tarihi, Hristiyan camiası için pek de hatırlanmak istenmeyen bir dönemdi. Rodrigo ile ilgilenenler de çoğunlukla onun siyasi tarafına eğiliyor ve özellikle de Savonarola meselesi üzerine ilgi gösteriyorlardı. Bu ilgisizlikte başka önemli bir etken de Rodrigo'dan sonra papa olan II. Julius'un bu odalara harcanan paraları ve lüks düşkünlüğünü kınamış olmasıdır. Pinturicchio, Borgiaların beş odasına freskler çizmiştir. İlk odada on iki çift kâhin, ellerinde İsa'nın gelişini müjdeleyen tomarlar tutan Eski Ahit peygamberleri ve gezegenlerin etkilerinin temsilleri bulunur. İkinci odada yine Eski Ahit peygamberleri vardır ancak bu sefer yanlarında ellerinde Mesih kehanetlerinin yazılı olduğu tomarlar bulunan on iki havari bulunur. Üçüncü odada yedi kadın tasviri ve onlara saygı gösteren figürler bulunmaktadır. Dördüncü odada yedi azizin resimleri, hayatlarından kesitler ve Borgiaların simgesi olan boğa figürünün açıklamasıyla beraber övgüsü yer almaktadır.¹⁶⁷ Son odada ise Meryem ve Mesih'in yaşamlarını gösteren freskler bulunmaktadır. Rodrigo'nun Pinturicchio'ya yaptırmış olduğu bu freskler, Rönesans sanat tarihinde hak ettiği ilgiyi görememiştir. 19. asra kadar gün yüzü görmeyen bu freskler yapıldıkları dönemde büyük öneme sahipti.¹⁶⁸ Dönemin konjonktürü, bu odalardaki freskleri de etkilemiştir. Azizler odası olarak adlandırılan odadaki fresklerde Türk ve Fransız tehditlerine yer verilmiş; kilisenin zaferini temsil eden ve üzerinde Borgia boğasının bulunduğu; "PACIS CULTORI" yani "Barış Yetiştiricisi" yazan bir zafer takı çizilmiştir.¹⁶⁹

II. Julius, Pinturicchio'nun fresklerine müdahalede bulunmamış, diğer odalara yeni freskler yapması için (genel kanının aksine) freskleri çoğu hususta birbirine paralellik gösteren Raphael'i görevlendirmiştir. Ancak Raphael'in freskleri Pinturicchio'nun fresklerine nazaran daha mütevazı çalışmalardı. Ancak Raphael'in en ön plandaki

¹⁶⁷ Jonathan Riess, "Raphael's Stanze and Pinturicchio's Borgia Apartments", *The University of Chicago Press on behalf of the Bard Graduate Center, Notes in the History of Art*, Vol. 3, No. 4, Summer 1984, s. 57, Erişim Tarihi 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/23202237>

¹⁶⁸ Riess, a.g.m., s. 58.

¹⁶⁹ Riess, a.g.m., s. 63.

çalışması IV. Sixtus'un kütüphanesi ve onun döneminde bir propaganda aracı olarak kullanılan Sistine Şapeli'nin freskleri olmuş ve odalardaki freskler geri planda kalmıştır.¹⁷⁰ Rodrigo'nun papalık tacını giydikten kısa süre sonra yaptırdığı freskler kardinallik döneminde kendi sarayında yaratmış olduğu ortamı sürdürme isteğinden kaynaklanmıştır. 1495 yılında ziyarete gelen VIII. Charles, bu freskleri daha evvel herhangi bir kale ya da sarayda görmediğini belirterek övgüler sunmuştur. Şüphesiz Rodrigo, hedeflediği dünya liderliği prestiji için bu zengin görünümü önemsemektedir. Bu övgülere layık bir sarayda yaşamak yalnızca Rodrigo'nun değil, kendinden sonra gelen papaların da ilgisini çekmiş, özellikle de II. Julius gibi Avignon'dan gelen papalar bu lükse alışkın olduklarından bu durumu memnuniyetle sürdürmüşlerdir.¹⁷¹ Lucrezia, diğer düşeslerden farklı olan bu özelliklere karşın daha az nüfuza sahip bir düşes olarak görülmektedir. Zira Lucrezia'nın yaptırdığı sanat eserleri günümüze ulaşamamıştır ve yalnızca Pietro Bembo'nun edebi eserleriyle birlikte birkaç dini broşür yaptırdığı bilinmektedir. Baldızı Isabella d'Este ile sıkça karşılaştırılan Lucrezia'nın döneminin saray kadınlarının geleneklerinin çok da bağlı bir temsilcisi olduğu söylenemez. Bu sebeple Lucrezia siyaseten daha güçsüz bir figür olarak görülmektedir. Ancak tüm bunların yanı sıra Lucrezia daha çok maddi bir kaynak olarak görülmekte ve mücevherleri Ferrara'nın maddi kaynaklarında önemli bir rol oynamaktaydı. Bu da ister istemez Lucrezia'nın saray içerisinde önemli bir karakter olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Tüm bu maddi gücüne karşın Lucrezia'nın dönemin saray kadını çerçevesinin dışında kalması sebebiyle göz ardı edilmesi kuvvetle muhtemeldir. Zira Lucrezia kendi maddi kaynakları ile dükün yapması beklenen çalışmaları finanse etmekle kalmıyor bu çalışmaların takibatını da kendisi yapıyordu. Bu da bir yatırımcının doğal tepkisinden başka bir şey değildir. Lucrezia, soylu kişiliğine rağmen bunu siyasi bir amaçla kullanmamış; dükün yetkilerini kendi isteği dâhilinde kullanabilme imkânı olmasına karşın bu yolu da tercih etmemiştir. Çünkü Lucrezia maddi gücü elinde tutmanın daha önemli olduğu düşüncesiyle hareket ederek varlıklarını artırmak ve ciddi bir ekonomik güç olmak için

¹⁷⁰ Riess, a.g.m., s. 59.

¹⁷¹ Riess, a.g.m., s. 60.

çaba göstermiştir. Yani özetle Lucrezia kendini kapitalist bir girişimci olarak görmüştür.¹⁷²

Ferrara'daki yerleşkede Lucrezia'nın inşa sürecinde rol oynadığı üç bina bulunmaktadır. Bu binalarla ilgili saptanan en eski belgeler 1509 tarihli satış belgeleridir. Bunun dışında binaların belirli bölümlerine yapılan harcamalar belirli kalemler altında tutulmadığından ötürü bu yapıyı bir saray olarak kabul etmek ya da etmemek net bir şekilde mümkün değildir. Bu harcamalar ağırlıklı olarak San Bernardino Manastırı için yapılmaktadır. Zira çoğunlukla bu manastırın peyzaj düzenlemeleri, yeni yapıların eklenmesi ve mevcut yapıların ıslahı gibi durumlar saptanmaktadır.¹⁷³ Lucrezia genellikle yaptığı hayırların kayıtlarını tutuyor olsa da bu manastır projesine yaptığı harcamaların kayıtlarını onun defterlerinde görmek mümkün değildir. Onun harcamalarını ölümünün ardından projenin muhasebecisinin belirttiği kalemlerden görebiliriz. San Bernardino Manastırının inşaatı için Lucrezia 1332 lira ve 16 asker vermiş; bu kaynaklar sayesinde duvar ustası Lorenzo da Caravaggio 950.055 adet tuğla yerleştirmiştir. Bu tuğlalar Lucrezia'nın sahip olduğu atölyelerde üretilen boyalarla kaplanır ve bezenirdi.¹⁷⁴ San Bernardino Manastırının inşaatı hâlihazırda boşta duran eski manastır binasında dük Ercole d'Este'nin isteği ile başlamıştır. Ancak belirli aşamalar tamamlanmadan 1505'te Ercole ölmüş ve tüm çalışma askıda kalmıştır. Daha sonra Lucrezia bu manastırı keşişlerden satın almış ve inşaaata devam etmiştir.

1507 yılında Alexander Borgia'nın ölümünün ardından papalıktaki etkinlikleri azalmış olan Cesare ve gayrimeşru kızı Camilla, kendilerine yeni çıkar yolları aramaktaydılar. Bu sebeple Camilla, 1509'da Lucrezia'nın yanına gelerek onun korumasına girdi. Camilla, Roma'da ailesinin üzerindeki lekeli şöhreti ortadan kaldırabilmek için kendini bir manastır yaşantısına adanmak istedi. Halası Lucrezia ise bunu sağlayabilmek için eski manastırın boş odalarını renove ettirerek burayı bir kadın manastırı hâline getirdi. Camilla ise Rahibe Lucrezia ismiyle manastırdaki yerini aldı. Lucrezia San Bernardino Manastırıyla olan bağı yalnızca inşaatı değildir. Manastırla

¹⁷² Ghirardo, Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara, s. 475.

¹⁷³ Ghirardo, Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara, s. 478.

¹⁷⁴ Ghirardo, Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara, s. 479.

yakından ilgilenmekle kalmamış manastırda reformlar yapabilmek için Papalıktan izin almıştır. Lucrezia sıkıntı yaşadığı dönemlerde manastırda inzivaya çekilerek manevi açıdan kendini rahatlatmak için çaba göstermiştir.¹⁷⁵ Lucrezia'nın inşasında katkıda bulunduğu bir diğer manastır ise San Silvestro manastırır. Bu manastır San Bartolo keşişlerinden 4 bin duka ücret ödenerek alınmıştır. Bu bina ile ilgili bilgiler Lucrezia'nın ölümünün ardından manastırın satılmasıyla ilgili evraklardan elde edilmiştir. San Silvestro rahibeleri bu binayı aldıktan sonra bir dizi yenileme ve geliştirme çalışmalarına girmişse de harcama kalemleri tutulmadığından ötürü net tutar bilinmemektedir.¹⁷⁶

Lucrezia'nın inşa ettirmekte olduğu bir diğer yapı bir bakıma saray olarak kabul edilebilir. Zira 1520'ye kadar tutulan defterler incelendiğinde bir manastırdan daha ziyade bir saray olduğunu gösteren belgeler görülmektedir. Bunu gösteren bir diğer durum ise San Silvestro keşişlerinin hâlâ eski manastırlarında ikâmet etmeye devam etmesidir. Bu mülkün ne amaçla yapıldığı meselesinin karışıklığa yol açması ise bu yapının belirli bir kısmının manastıra bırakılması olmuştur. 17. yüzyılın başlarına tarihlenen başka planlarda bu yapının bir manastır değil saray olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Ancak bu yapının Lucrezia'nın öldüğü sıradaki durumuyla ilgili bilgiler fazlasıyla kısıtlıdır.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Ghirardo, Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara, s. 481.

¹⁷⁶ Ghirardo, Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara, s. 482.

¹⁷⁷ Ghirardo, Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara, s. 483.

5. BORGIALARLA İLGİLİ GAYRİMEŞRULUK İDDİALARI

Rodrigo Borgia'nın belirli bir cinayet geçmişine sahip olduğu; ilk cinayetini henüz on iki yaşında işlediği iddia edilmektedir. Bunların yanı sıra bir din adamı olmasına rağmen çok hareketli bir aşk hayatına ve birden fazla metrese sahip olduğu aktarılmaktadır. Amcası III. Callixtus adıyla taç giyen Alfonso Borgia, onu bu yaşantısına rağmen kilise içerisinde önemli görevlere atamıştır. Rodrigo, 25 yaşındayken Valencia Başpiskoposu olarak İspanya'nın en önde gelen dini görevine sahip olmuştur. Rodrigo bir dul kadınla ve onun iki kızından biri olan Vannozza Catanei ile aşk yaşamaktaydı. Ancak Vannozza'nın Rodrigo için değeri farklı idi. 26 yaşındayken kilisenin şansölye yardımcısı olması için Roma'ya çağrıldığında sevgilisi Vannozza'dan uzak kalmak istememiş; onu İtalya'nın en güzel şehri olan Venedik'e şık bir üslûpla yerleştirmiştir. Alfonso Borgia'nın ölümünün ardından tahta geçen II. Pius, Rodrigo'nun bu davranışlarını hoş görmemiş ve Rodrigo'yu sert ve yargılayıcı bir üslûp ile resmi olarak uyarmıştır. Rodrigo, V. Alexander'ın papalar listesinden çıkarılmış olmasına aldırış etmeden VI. Alexander adıyla papalık koltuğuna oturmuş, seçimlerinde giderek kötüleşmiş ancak hiçbir yaptırımla karşılaşmamıştır. Rodrigo'nun papalığı döneminde ihtişam, şatafat ve türlü eğlence; tüm bunlarla beraber endüljans uygulamalarının zirve yaptığı, Roma'da her şeyin satılık olduğu bir döneme girilmiştir. Öyle ki zaten Rodrigo kardinallerden bu şekilde meşruiyet ve destek kazanmıştır.

Rodrigo henüz papa olmadan, kilisede şansölye yardımcısı görevindeyken zenginliğine zenginlik katmıştır. Fransa ve Cenova'dan papalık için toplanmış olan paranın belirli bir kısmını kendi hazinesine aktaran Rodrigo, papalık koltuğuna oturabilmek için bu parayı kardinallerin oylarını satın alarak harcamıştır. Sadece 5 kardinal oylarını Rodrigo'ya satmayı reddetmiştir. Venedik kardinali Gherardo, Rodrigo'nun suçlanması için hiçbir sebep olmadığını belirterek, onun papalığını perçinlemiştir. Rodrigo'yu seçen kardinaller Kutsal Ruh'a ayinler düzenleyip serenatlar yapmışlar ve Rodrigo'yu, Aziz Petrus'un halefi seçtiği için ona teşekkürlerini sunmuşlardır. Ancak Rodrigo'nun papalık için rakibi olan Giovanni de'Medici, Kardinal Cibò'ya şunları söylemiştir; “Şu anda belki de dünyanın gördüğü en vahşi kurdun pençeleri arasındayız ya biz kaçırız ya da hiç şüphe yok ki o bizi

yutar.”¹⁷⁸ Giovanni de Medici’nin tavsiyeleri üzerine Kardinal de la Rovere Roma’dan kaçmış ve ancak 10 yıl sonra geri dönebilmiştir.¹⁷⁹

Rodrigo Borgia, papalığa seçilene kadar gösterdiği tüm çabanın ödemesini Papalığa seçildikten sonra almıştır. Zira Papalığa seçilirken verdiği rüşvetleri görevinde fazlasıyla Katolik bir din adamı olmasına karşın türlü dünyevi zevkten tahtı sayesinde faydalanmış ve bundan en ufak bir çekince duymamıştır. Özellikle de oğlu Cesare’nin etkinliği sırasında bu tür usulsüzlükleri daha da artmıştır. Nitekim koltuklarını korumak için değil önde gelen siyasileri veya kardinalleri; kendi ailelerinden önde gelen isimleri öldürmekten bile geri durmamışlardır.¹⁸⁰ Bu yolda Rodrigo, Gandia Dükü olan gözde oğlunu ortadan kaldırılmasına isteksiz de olsa onay vermiştir. Kendinden sonra gelen gücün Cesare olması için gerek Roma’daki ailelere gerek diğer şehir devletlerine gerekli baskıyı uygulamıştır.¹⁸¹ Her ne kadar Cesare bu baskılara rağmen Papalık tahtına oturamamışsa da Papalık Devleti’ni kendi idaresi ve tahakkümü altında tutmak için büyük çaba sarfetmiştir. Cesare’nin hareketlerinden amaçladığı şeye baktığımızda bunun Papalık Devleti’ni seküler bir yapıya büründürmek olduğunu görebiliriz. Burckhardt’a göre zaten Machiavelli’nin Cesare’ye duyduğu gizli hayranlığın temelinde de bu yatmaktadır.¹⁸²

Rodrigo’nun para ve güç hırsının yanında çok büyük bir şehvet sahibi olduğu da söylenmektedir. Yaşlılığında dahi kadınlara düşkün bir karaktere sahip olduğu aktarılmaktadır. Vanozza’dan Cesare ve Lucrezia başta olmak üzere 4 çocuğuyla beraber diğer metreslerinden olan toplamda 10 gayrimeşru çocuğu vardır. Rodrigo o derece kadın düşkünüdür ki 58 yaşında olmasına karşın Vannozza’nın yaşlanmasıyla birlikte kendine yeni bir metres edinmiştir. Orsini ailesinden olan Orsino Orsini’nin, eşi Giulia Farnase’nin bir çocuğunun Rodrigo’ya benzerliği üzerinden gayrimeşru bir ilişki yaşandığı iddia edilmişse de bu durum kanıtlanamamıştır. Hatta o dönemde Floransa’nın Vatikan büyükelçisi olan Lorenzo Pucci efendisine “Çocuğun papaya olan benzerliği o derece ki, onun olması gerekiyor.” demiştir. Rodrigo’nun Giulia’dan

¹⁷⁸ De Rosa, a.g.e. s. 104.

¹⁷⁹ De Rosa, a.g.e., s. 105.

¹⁸⁰ Burckhardt, a.g.e., s. 135.

¹⁸¹ Burckhardt, a.g.e., s. 136.

¹⁸² Burckhardt, a.g.e., s. 137.

Juan ve Rodrigo adında iki çocuğu olmuştur. Bunların dışında Rodrigo'nun cinsel âlemler düzenlediği ve bunlarda kızı Lucrezia ile ensest ilişkiler yaşadığı iddiaları da bulunsa da aynı iddialar Rodrigo'nun iki çocuğu Cesare ve Lucrezia arasında da bir ensest ilişki olduğu şeklinde geçmektedir ve bu iddialar herhangi bir kanıta dayalı olmasa da doğru kabul edilmektedir.¹⁸³

Rodrigo'nun gerek kişisel ihtirasları gerekse Rönesans hümanizması ile yakından ilgilenen bir papa olması Floransalı Rahip Girolamo Savonarola tarafından tepkiyle karşılanmış ve Savonarola, Floransa'da halkı papaya karşı kıskırtan vaazlar vermeye başlamıştır. Özellikle de “Romalı Fahişe” olarak adlandırılan Lucrezia üzerinden Rodrigo'ya karşı şiddetli vaazlarda bulunmuştur.¹⁸⁴ Rodrigo'nun bu usulsüzlüklerine karşın Floransa başpiskoposu olan Girolamo Savonarola şiddetli vaazlarla karşılık vermekteydi. Rodrigo, ona bir kardinal külâhı vaat ederek yola getirmek istemişse de bunun karşılığını görememiştir. Her ne kadar Savonarola'yı asmaktan başka çaresi kalmamışsa da Rodrigo bu durumu sakinlikle ve umursamaz bir tavırla karşılamıştır.

185

Cesare, Machiavelli'nin Prens'i için acımasız bir rol modeldi. Merhametin zerresini hissettirmeyecek kadar canı idi. Anlatılara göre tek bir mızrakla beş boğayı öldürüp, altıncısını da tek kılıç darbesiyle yere sermiştir. Bir adamın karısını kaçırıp, tecavüz ettikten sonra hiç düşünmeden Tiber nehrine atmıştır. Rodrigo, oğlu Cesare'ye saltanatının henüz başlarındayken Valencia'daki kendi eski görevini vermiştir. Rodrigo bir yıl sonra metresinin kardeşini terfi ettirdiği kurulda Cesare'yi de terfi ettirmiş ve Cesare kardinallik görevine atanmıştır. Cesare kardinalliğe atanmasına rağmen hâlen meşruiyet problemleri bulunmaktaydı. Rodrigo bununla ilgili Cesare'nin Vannozza Catanei ve onun eşinden doğan çocukları olduğuna dair iki ferman yayınlarak hem kendi meşruiyetini güçlendirmiş hem de Cesare'nin kardinalliği meşru bir zemine oturmuştur.

Rodrigo bazen sıra dışı hatta akıl dışı olarak görülen uygulamalara da başvurmuştur. Buna verilebilecek en bariz örnek Roma'da ortalama günde 14 cinayet işlenirken,

¹⁸³ De Rosa, a.g.e., s. 105.

¹⁸⁴ Brezzi, a.g.e., s. 132.

¹⁸⁵ De Rosa, a.g.e., s. 106.

cinayetten yakalanan birinin Rodrigo tarafından “Tanrı onun ölümünü değil, yaşamasını ve bedel ödemesini ister” denerek serbest bırakılmasıdır. Buradan Rodrigo’nun itikadi bakımından farklı bir çizgi üzerinde ilerlediği sonucunun yanı sıra kendi kiralık katillerinden birini koruduğu sonucuna da varılabilir. Rodrigo’nun para hırsıyla girdiği usulsüzlüklerden bir diğeri de dolgun rüşvetlerle atadığı kardinalleri zehirleyip yerlerine yine dolgun rüşvetlerle yeni kardinaller atayarak kurduğu döngüdür.¹⁸⁶

Vatikan tarihinin en sıra dışı olaylarından biri de 1501’de Borgialar tarafından düzenlenen “Fahişeler Dövuşü” olarak adlandırılan festivaldir. Roma’nın ileri gelenlerinin bulunduğu bu festivalde dar giysiler içinde dans eden insanlar çılgın seks partileri düzenlenmiştir. Cesare, Papa ve kız kardeşi Lucrezia’yı bu festivale davet etmiştir. Tüm bu yozlaşmış idarenin yanında Rodrigo’nun iyi olarak nitelendirebileceğimiz yönleri de bulunmaktaydı. Rönesans döneminin hümanist papalarından biri olan Rodrigo sanatın koruyucusuydu. Döneminin kitaplarını dengeli bir hâle getirmiştir. Onun ikiyüzlü biri olduğu söylenemez çünkü asla samimi bir Hristiyan gibi davranmamıştır. Tüm bunlara rağmen Meryem Ana’ya bağlı biri olarak ve Angelus çanını günde üç kez çalma geleneğini yeniden canlandırmıştır.

Rodrigo, aşkının derinliğini hissettirebilmek için Giulia Farnese’nin yüzüyle bir “Madonna” tablosu yaptırmıştır. Eski metreslerine de minnetkâr bir şekilde yaklaşmış, Rodrigo’dan birkaç yıl sonra ölmesine rağmen Vannozza’nın cenaze töreni bir kardinalin cenaze töreni gibi yapılmıştır. Rodrigo’nun savunmalarından bir diğeri de gururlu ve sevgi dolu bir baba olması olmuştur. Çocuklarına iyi bir eğitim aldırması, düğünlerini en görkemli törenlerle yapmıştır. Büyük oğlu Gandia dükü Juan öldürüldüğünde (büyük olasılıkla Cesare’nin onun katili olduğu düşünülmektedir) çok öfkeli ve üzgün bir şekilde oğlunun hayata döndürülmesi için yedi taç vereceğini söylediğinde kardinaller göz yaşlarına boğulmuş; yas tuttuğu süre içerisinde adam kayırmacılığına son vermeyi vaat eden reform çağrıları yaptığında daha da yıkılmışlardır. Bütün ruhban sınıfının cariyelerinin on gün içinde azat edilmesine, bu

¹⁸⁶ De Rosa, a.g.e., s. 106.

sayede kardinallerin iffetli bir yaşam sürdürmesine karar verilse de ertesi yıl Giulia'nın ona bir erkek evlat daha vermesi bütün bu iyi niyetleri unutturmuştur.¹⁸⁷

Rodrigo, oğlu Cesare'ye gereğinden fazla imtiyaz tanımış, kardinallik görevinden ayrılmak istediğinde taşıdığı çiçek hastalığı hakkında sunduğu ucuz bahanelere rağmen onu reddetmemiştir. Rodrigo, Cesare'nin ruhunun kurtuluşunun tehlikede olduğuyla ilgili bir vaaz vererek kutsal koleji sakinleştirmiştir. Bu durum kardinaller tarafından "bu kadar kolay bir şekilde kardinallik görevinin bırakılmasına izin verilseydi bu makamda kimse kalmazdı" şeklinde yorumlanmıştır. Nihayetinde Cesare'nin bahane gösterdiği çiçek hastalığı yüzünde izlere ve döküntülere sebebiyet vermeye başlayınca siyah ipek bir maske takarak hastalığını gizlemeye çalışmıştır. Cesare, kardinal külâhını çıkardıktan sonra evlenmekte ve türlü tutkularını yaşamakta özgür bir hâle gelmiştir. İsteddiği ilk şey papalık ordularının idaresini Gandia'nın elinden almak olmuştur. Öte yandan babası onun eline bir bıçak verildiğinde dahi güvenilmeyeceğini biliyordu. Bir keresinde Cesare, Rodrigo'nun en sevdiği hizmetkârlarından biri olan Perotto'yu kız kardeşiyle birlikte yakaladığı için bıçaklamıştı. Burada Cesare'nin sinirlendiği durum ihanet değil, aile çıkarlarıydı. Zira Lucrezia'nın Sforza'dan papalık direktifleriyle boşandırılıp, Napoli hanedanından biriyle evlendirilmesi siyasi açıdan son derece önem arz etmekteydi. Bu sebeple bir komisyon Lucezia'nın bakire olduğuna hükmetmiş ve Sforza'nın "iktidarsız" olduğunu duyurmuştur. Tüm bunlar olurken "Roma'da gelmiş geçmiş en büyük fahişe" olarak adlandırılan Lucrezia'nın bekâretinin papalık tarafından onaylanması halk tarafından büyük kahkahalarla karşılanmıştır. Buna karşın Sforza, tüm bunların yalan olduğunu ve Lucrezia'nın nasıl şehvet dolu olduğunu haykırmıştır.¹⁸⁸

Venedik elçisi Paolo Capello'nun 1500'de hazırladığı raporundaki anlatımlarına göre Cesare geceleri sokağa çıkıyor ve sırf zevk için yanındaki adamlarıyla beraber adam öldürmekten çekinmiyordu. Bunların dışında Borgialar sessiz sedasız cinayetler de işlemişlerdir. Kurbanlarını zehirlemek için beyaz renkli ve tadı güzel bir toz kullanarak dikkat çekmeden yavaş bir şekilde onları ölüme götürüyorlardı. Burckhardt'a göre Cem Sultan da bu kurbanlardan biriydi. Hatta buna ek olarak Rodrigo'nun ölümü de

¹⁸⁷ De Rosa, a.g.e., s. 107.

¹⁸⁸ De Rosa, a.g.e., s. 108.

başka bir kardinal için hazırlanmış olan zehirli şarabı yanlışlıkla kendisinin içmesinden ötürü gerçekleşmiştir.¹⁸⁹

De Rosa'ya göre büyük olasılıkla Cesare yanlışlıkla kendisini ve babasını zehirlemiş, ancak Cesare kurtulmuştur. Kendisi de yaklaşık üç yıl sonra İspanya'da savaşta giriştiği bir mücadele sırasında ölmüştür. Rodrigo saray doktorlarının gözetimindeyken, karında yanma, gözlerde kızarıklık, benzinde sararma ve solma gibi belirtilerle yatağa düşmüştür. Midesinden ve bağırsaklarından iç kanama geçirmiştir. Doktorları her ne kadar kusması için bir ilaç vermişlerse de artık çok geç kalınmış, arsenik zehri vücutta etkisini göstermiştir. Rodrigo son nefesini Pinturicchio'ya dekore ettirdiği bir dairede, Borgia Kulesi'nde vermiştir. Cesare kendisi de yatağa bağlı olmasından ötürü papalık dairelerini mühürletmiş ve yalnızca kendi hizmetkârlarının ilgilenmesini istemiştir. Bu sırada Rodrigo'nun cesedi çürümeye başlamış, şişmiş ve dili dışarı çıkmıştır. Venedik büyükelçisi Giustiniani'nin efendisine yaptığı aktarıma göre "gördüğü en çirkin ve en korkunç cesedin bu olduğunu" belirtmiştir. Ceset yıkanırken üzerindeki tüm değerli eşyalar ve dairesindeki değerli malzemeler Cesare'nin hizmetkârları tarafından yağmalanmış, tüm bunlar olurken cesedi yıkayan papaz görmezden gelmiştir. Şişen, ağırlaşan ve kokan cesedin tabuta konması ve taşınması için 6 hamal tutulmuş; 6 kişi için bile ağırlaşan Rodrigo gülünç bir şekilde tabuta yerleştirilmiştir. Tabutun kapağı kapanmadığı için üzeri eski bir kilim ile örtülmüştür. Rodrigo'nun cenazesi değil bir papanın herhangi bir kilise görevlisinin dahi cenazesinden çok uzakta bir görüntüye sahip bir cenaze olmuştur.¹⁹⁰ Kardinaller, Rodrigo'nun naaşının Bazilika'ya gömülmesine izin vermemiş, onu lanetlenmiş olarak kabul ettiklerinden ötürü onun için dua etmeyi reddetmişlerdir. Sadece 4 rahibin katıldığı cenaze töreninin ardından Rodrigo'nun naaşı, 1610'da Monseratto'da bulunan İspanyol kilisesine taşınana kadar burada kalmıştır.¹⁹¹ Katolik tarihçiler onu o kadar az savunmuştur ki kendine bir savunucu bulamamış olan tek papanın Rodrigo Borgia olduğundan bahsedilebilir. Bunun temel sebebi edebiyatçıların Rodrigo'nun yaptığı usulsüzlükleri abartılı bir dille eleştirmesi olmuştur.¹⁹²

¹⁸⁹ Burckhardt, a.g.e., s. 139.

¹⁹⁰ De Rosa, a.g.e., s.109.

¹⁹¹ De Rosa, a.g.e., s.110.

¹⁹² James Loughlin, Pope Alexander VI.

6. SONUÇ

Borgia Ailesi gerek karıştığı gayrimeşru durumlarla gerek İtalyan siyasetinde bir İspanyol rüzgârı estirmeleriyle tarihte daima hatırlanacak bir döneme imza atmışlardır. Özellikle VI. Alexander adıyla taç giyen Rodrigo Borgia her ne kadar Hristiyan âleminde işlediği günahlardan ötürü lanetle anılsa da idari yönden yaptıklarıyla çok önemli ve olumlu işler ortaya koymayı başarmıştır. Hristiyan camiasında “tarihin en kötü papası” olarak adlandırılmasının yanı sıra çoğu tarihçiye göre Rodrigo Borgia iyi bir devlet adamıdır. İsimleriyle birlikte anılan gayrimeşruluk iddialarının doğruluğu kesin olmamakla birlikte İtalyan kökenli olmamalarından ve İspanya’nın Yahudilerin yoğunlukta yaşadığı Valencia bölgesinden gelmelerinden ötürü bu iddialar dönemin önemli isimleri tarafından doğru kabul edilmiştir. Borgia ailesinin aldığı her karar ve ortaya koydukları her davranış çağdaşları tarafından eleştirilmiş, kınanmış ve hatta bununla da yetinilmeyip lânetlenmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri de çok göze batacak bir kardinallik kariyerinin ardından rüşvetle Papalık koltuğuna oturması ve rakiplerinin ona karşı harekete geçmesi olmuştur. Rodrigo Borgia, Türk tarihinde önemli bir yer etmiş olan II. Bayezid-Cem Sultan meselesinde gereken önemi göstermeden sadece ismini anarak geçtiğimiz baş rollerden biridir. Bununla beraber Fransa’nın İtalya’yı işgal etme planı, Napoli üzerinde İspanyol egemenliği, İtalyan şehir devletlerinin arasındaki güç mücadelelerinin üzerinde Papalık Devleti’nin İtalya’da egemenlik çabası ve hatta coğrafi keşiflere katılan ülkelerin keşif bölgelerinin paylaşımı gibi hem iç hem dış siyaset maddelerinin neredeyse tümünde Rodrigo Borgia ve diğer aile üyelerinin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak Rodrigo Borgia Rönesans hümanizmasından etkilenen papalardan biridir. Bundan ötürü kendisi ve ailesi sanatla yakından ilgilenmiş, konutunu, kalesini ve Vatikan’ın en önemli mabetlerinin süslenmesinde ve bunların yanı sıra kilise musikisine yeni eserlerin ve modern enstrümanların eklenmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak tüm bunlar ailenin üzerine atılan ve büyük oranda tarihçilerin hemfikir olduğu gayrimeşruluk ve nepotizm suçlamaları göz önünde bulundurulduğunda perde arkasında kalmıştır. Rodrigo’nun oğlu Cesare, Papalık Devleti’nin başkomutan prensi sıfatıyla İtalya üzerinde Papalık Devleti’nin hâkimiyet alanını artırmıştır. Onun faaliyetleri o derece etkili olmuştur ki Roma’dan sonra tekrar birleşik bir İtalyan Devleti’nin kurulabilmesi için Machiavelli gibi çağdaş

entelektüeller tarafından metotları son derece önemli görülmüştür. Ancak tüm bunlara rağmen Cesare babasının gücüyle hareket eden bir komutan prens olarak babasının ölümünden sonra etki ve yetki alanlarını yitirmiştir. Bunda savaştığı yerlerde çok can yakması önemli bir husus olmuştur. Rodrigo'nun kızı Lucrezia ise gençliğinin baharında babası ve ağabeyinin siyasi oyunlarını işletebilmek adına bir dizi siyasi evliliklerde bulunmuş bunların her biri ya skandal kilise boşanmalarıyla ya da eşleri olan düklerin ya da prenslerin ölümleriyle sonlanmıştır. Son olarak Ferrara Dükü ile evlenen Lucrezia, hayatının sonuna kadar Ferrara Düşesi olarak bulunduğu yerleşkenin şenlendirilmesine katkıda sağlamıştır. Tüm bunları yaparken sadece kendine hediye edilen mücevherlerden değil, ticari girişimlerinden elde ettiği kazançlarından da faydalanmıştır. Bu sebeple Lucrezia sadece sıradan bir siyasi evlilik öznesi değil; döneminin önde gelen hanımefendilerinden biri olmuştur. En nihayetinde Borgiaları objektif bir bakış açısıyla ele aldığımızda İtalyan ve Papalık siyasetinde önemli bir yere sahip olduklarını kabul etmemiz gerekir. Yıllarca sadece doğrulanmış veya doğrulanmamış gayrimeşruluk iddialarıyla anılan bu ailenin İtalyan Rönesans'ı için önemini doğru kavramak gerekmektedir. Zira Borgialar sanıldığıının aksine katı bir Katolik olmaktan daha ziyade Rönesans'ın havasını teneffüs etmiştir.

KAYNAKÇA

- AGUSTYN A., “Borgia Family”, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Borgia-family>, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022.
- ASTOR W. W., “Lucretia Borgia”, *The North American Review*, University of Northern Iowa, Vol. 142, No. 350, Ocak 1886, s. 68- 73, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/25118572>
- BREZZI P., *The Papacy Its Origins And Historical Evoluton*, The Newman Press in Westminster, Maryland 1958, ss. 225.
- BURCKHARDT J., *İtalya’da Rönesans Kültürü*, Çev. Bekir Sıtkı Baykal, Panama Yayınları, Ankara 2020, ss. 566.
- CORVO F. B., *Chronicles of The House of The Borgia*, E. P. Dutton & Co., New York, 1901, ss. 375.
- COX M. E., “The Choir Books of Santa Maria in Aracoeli and Patronage Strategies of Pope Alexander VI”, *University of Florida, Scholar Commons*, Ocak 2013, ss. 136.
- COX V., *İtalyan Rönesansının Kısa Tarihi*, Ed. Aybars Yanık, İletişim Yayınları, İstanbul 2020, ss. 288.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/302-58.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/745-40.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/748-6.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.e/856-62.
- ÇOBAN B. Z., *Hristiyanlık ’ta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, DEÜ SBE, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Yayımlanmış Doktora Tezi, ss. 354.
- DANIELS B. V., “Victor Hugo on the Boulevard: Lucrèce Borgia at the Porte-Saint-Martin Theatre in 1833”, *Theatre Journal*, The John Hopkins University Press, Vol. 32, No. 1, Mart 1980, s. 17-42. Erişim Tarihi 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/3207240>
- DAVIES N., *Avrupa Tarihi*, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011. ss. 1434.

- DE HEVESY A., "Portraits of the Borgias-Cesare", *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Burlington Magazine Publications Ltd. Ağustos 1932, Vol. 61, No. 353, s. 70-75, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/865213>
- DE HEVESY A., "Some Portraits of Lucrezia Borgia", *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Burlington Magazine Publications Ltd., Vol. 61, No. 352, s. 25-31, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/865147>
- DE ROSA P., *Vicars of Christ: The Dark Side of Papacy*, Crown Publishers, New York 1988, ss. 459.
- DE SILVA J. M., "Articulating Work and Family: Lay Papal Relatives in the Papal States, 1420-1549", *Renaissance Quarterly*, Cambridge University Press on behalf of the Renaissance Society of America Vol. 69. No. 1, 2016, s. 1-39, Erişim Tarihi: 21.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26559644>
- FENG A. A., "Politicizing Gender: Bembo's Private and Public Petrarchism", *Humanist Petrarchism and the Politics of Gender*, University of Toronto Press, 2017, s. 163-208, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/10.3138/j.ctt1whm95b.10>
- FROMMEL C. L., "Papal Policy: The Planning of Rome During The Renaissance", *The Journal of Interdisciplinary History The Evidence of Art: Images and Meaning in History*, The MIT Press, Vol. 17, No. 1, Yaz 1996, s. 39-65. Erişim Tarihi: 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/204124>
- GHIRARDO D. Y., "Lucrezia Borgia as Entrepreneur", *Renaissance Quarterly*, Vol. 61, No. 1, The University of Chicago Press on Behalf of the Renaissance Society of America, İlkbahar 2008, s. 53-91, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/10.1353/ren.2008.0029>
- GHIRARDO D. Y., "Lucrezia Borgia's Palace in Renaissance Ferrara", *Journal of the Society of Architectural Historians*, University of California Press on behalf of the Society of Architectural Historians, Aralık 2005, Vol. 64, No. 4, s. 474-497, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/25068201>

- HILLGARTH, J. N., “The Image of Alexander VI and Cesare Borgia in the Sixteenth and Seventeenth Centuries”, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, The Warburg Institute, Vol. 59, 1996, s.119-129, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/751400>
- İNALCIK H., *Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Ed. Emre Yalçın, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, ss. 400.
- İŞİK H., *İlk Papa Aziz Petrus’tan Son Papa Ratzinger’e Papalık Tarihi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006, ss. 288.
- LINDEN H. V., “Alexander VI. and the Demarcation of the Martime and Colonial Domains of Spain and Portugal 1493-1494”, *The American Historical Review*, Oxford University Press on behalf of the American Historical Association, Vol. 22, No. 1, Ekim 1916, s. 1-20. Erişim Tarihi: 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/1836192>
- LOUGHLIN J., “Pope Alexander VI.” *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 1, Robert Appleton Company, New York 1907, Erişim Tarihi: 21.02.2022. <http://www.newadvent.org/cathen/01289a.htm>
- MACCAFFREY J., "Pope Callistus III." *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 3, Robert Appleton Company, New York 1908, Erişim Tarihi: 21.02.2022. <http://www.newadvent.org/cathen/03187a.htm>
- MACHIAVELLI N., *Prens*, Çev. Mehmet Can Uğur, Cem Yayınevi, İzmir 2008, ss. 152.
- MALLETT M. E., “Cesare Borgia”, *Encyclopedia Britannica*, Erişim Tarihi: 01.11.2022. <https://www.britannica.com/biography/Cesare-Borgia>
- MCCORMICK J. P., “Prophetic Statebuilding: Machiavelli and the Passion of the Duke”, *Representations*, University of California Press, Vol. 115, No. 1, Yaz 2011, s. 1-19, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/10.1525/rep.2011.115.1.1>
- MURPHY F. X., “Alexander VI.”, *Brannica Online Encyclopedia*, Erişim Tarihi: 01.11.2022. <https://www.britannica.com/biography/Alexander-VI>
- NAJEMY J., “Machiavelli and Cesare Borgia: A Reconsideration of Chapter 7 of The Prince”, *The Review of Politics*, Cambridge University Press for the University of Notre Dame du lac on behalf of Review of Politics, Sonbahar 2013, Vol. 75, No. 4, s. 539-556, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/43670906>

- PANVINIO O., *Historia Platine De Vitis Pontificum Romanorum*, Ex Officina Choliniana, 1626, ss. 471.
- PETRUZELLO M., “Callixtus III”, *Encyclopedia Britannica*, Erişim Tarihi: 01.11.2022.
<https://www.britannica.com/biography/Callixtus-III-pope>
- PFEFFERMANN H., *Rönesans Papalarının Türklerle İş Birliği*, Çev. Kemal Beydilli, Pınar Yayınları, İstanbul 2019, ss. 332.
- RIESS J., “Raphael’s Stanze and Pinturicchio’s Borgia Apartments”, *The University of Chicago Press on behalf of the Bard Graduate Center, Notes in the History of Art*, Vol. 3, No. 4, Yaz 1984, s. 57-67, Erişim Tarihi: 21.12.2023.
<https://www.jstor.org/stable/23202237>
- ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Yayınları, İstanbul 2015. ss. 775.
- SCHULZ A., “The Expressive Body in Goya’s Saint Francis Borgia at the Deathbed of Impenitent”, *The Art Bulletin*, Vol. 80, No. 4, Aralık 1998, C.A.A., s. 666-686, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/3051318>
- SCOTT J. ve SULLIVAN V., “Patricide and the Plot of the Prince: Cesare Borgia and Machiavelli’s Italy”, *The American Political Science Review*, American Political Science Association, Vol. 88, No. 4, Aralık 1994, s. 887-900, Erişim Tarihi: 21.12.2023. <https://www.jstor.org/stable/2082714>
- STOLLHANS C., “Vannozza Catanei: A Hotel Proprietress in Renaissance Rome” *Early Modern Women: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 10, No. 1, Sonbahar 2015, s. 105-113.
- TARLTON C., “Machiavelli’s The Prince as Memoir”, *Texas Studies in Literature and Language Historicism and Anachronism: Essays in Reception and Influence*, University of Texas Press, Vol. 46, No. 1, Bahar 2004, s. 1-19. Erişim Tarihi 24.12.2023 <https://www.jstor.org/stable/40755401>
- TIKKANEN A., “Lucrezia Borgia”, *Encyclopedia Britannica*, Erişim Tarihi: 29.11.22.
<https://www.britannica.com/biography/Lucrezia-Borgia>
- UZUNÇARŞILI İ. H., “Cem Sultan’a Dair Beş Orijinal Vesika”, *Belleten Dergisi*, C.25, S.95, Temmuz 1960, s. 457-484.

- VI. ALEXANDER, “Inter Caetara Division of the Undiscovered World Between Spain and Portugal”, *Papal Encyclicals Online*, Roma 1493, Erişim Tarihi: 28.12.22.
<https://www.papalencyclicals.net/alex06/alex06inter.htm>
- WELCH E., “Art on the Edge: Hair and Hands in Renaissance Italy”, *Renaissance Studies*, Wiley, Vol. 23, No. 3, Haziran 2009, s. 241-268. Erişim Tarihi 24.12.2023
<https://www.jstor.org/stable/24417213>
- WHITFIELD J. H., “New Views upon the Borgias”, *Historical Revision*, Wiley, Vol. 29, No. 109, Mart 1944, s. 77-88, Erişim Tarihi 21.12.2023.
<https://www.jstor.org/stable/24401886>
- YILDIRIM M., “Rönesans ve Reformasyon”, *KAREFAD ÇAKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.8, S.1, Nisan 2020, s. 184-210.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Hasan SABURLU
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyon	Tarih Öğretmeni
Tecrübe Süresi	2 Yıl

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	

